НУБіП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.05 - МР. 1738 "С" 2020.11.12. 002. ПЗ

ГАЙДУЧЕНКО ТЕТЯНИ МИКОЛАЇВНИ

2021 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

УДК 657.412.7:341

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету
Діброва А.Д.
(підпис)
"___" _____ 2021р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри обліку та оподаткування
Гуцаленко Л.В.
(підпис)
"___" _____ 2021р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

"Облік і контроль формування і використання пенсійного забезпечення відповідно до національного та міжнародного законодавства"

Спеціальність **071 – "Облік і оподаткування"**

Освітня програма **Облік і аудит**

Орієнтація освітньої програми **освітньо - професійна**

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор _____ **Калюга Є.В.**
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Керівник кваліфікаційної магістерської роботи
д.е.н, професор _____ **Калюга Є.В.**
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Виконала _____ **Гайдученко Т.М.**
(підпис) (ПІБ студента)

Київ – 2021

НУБіП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри обліку та оподаткування
д.е.н., проф. _____ Калюга Є.В.
"___" _____ 2020р.

ЗАВДАННЯ
до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студентці
Гайдученко Тетяні Миколаївні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність **071 – "Облік і оподаткування"**

Освітня програма **Облік і аудит**

Орієнтація освітньої програми **освітньо - професійна**

Тема магістерської роботи: **«Облік і контроль формування і використання пенсійного забезпечення відповідно до національного та міжнародного законодавства»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України **від "12" листопада 2020 р. №1738 «С»**
Термін подання завершеної роботи на кафедру **2021.11.12**

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: дані Пенсійного фонду України, Міністерства фінансів України і Державної податкової служби, національні і міжнародні нормативні акти, статистичні дані, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, періодичні видання, установчі документи, фінансові звіти, облікові дані

Перелік питань, що підлягають дослідженню:
1. Пенсійне забезпечення як об'єкт бухгалтерського обліку відповідно до національного та міжнародного законодавства
2. Облік формування та використання пенсійного забезпечення відповідно до національного та міжнародного законодавства
3. Контроль формування та використання пенсійного забезпечення відповідно до національного та міжнародного законодавства

Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання "13" листопада 2020 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ **Калюга Є.В.**

Завдання прийняла до виконання _____ **Гайдученко Т.М.**

НУБіП України

Реферат

на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за темою:

«Облік і контроль формування і використання пенсійного забезпечення відповідно до національного та міжнародного законодавства»

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 121 найменування. Основний обсяг роботи становить 97 сторінкок, на яких розмішено, у т. ч., 10 таблиць і 38 рисунків. Також робота містить 35 додатків.

У вступі обгрунтовано актуальність дослідження, його мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, застосовувані методи дослідження та джерела інформації, викладено положення наукової новизни та практичної значущості роботи, висвітлено апробацію результатів напрацювань.

У першому розділі з'ясовано економічний зміст та сутність понять «пенсійне забезпечення», «програми пенсійного забезпечення», «єдиний соціальний внесок». В результаті, зі врахуванням всіх аспектів, визначено, що пенсійне забезпечення – це система програм, які є спрямованими на забезпечення потреб та певного рівня благополуччя осіб, які є непрацездатними внаслідок об'єктивних причин. Також здійснено аналіз сучасного стану системи пенсійного забезпечення України та, задля якісного поліпшення його характеристик, порівняння отриманих результатів з результатами аналізу стану пенсійних систем високорозвинених зарубіжних країн з високим рівнем благополуччя пенсіонерів.

Висвітлено застосування національних і міжнародних стандартів обліку у сфері пенсійного забезпечення. Визначено доцільність та необхідність повноцінного застосування МСБО 26 «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення» для регламентації облікових процесів у сфері недержавного пенсійного забезпечення. Обгрунтовано важливість обов'язкового застосування можливостей актуаріїв в процесі обліку за програмами пенсійного забезпечення ІІІ рівня пенсійної системи в умовах сучасних реалій України.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Другий розділ присвячено з'ясуванню стану національного бухгалтерського обліку формування та використання пенсійного забезпечення відповідно до національного та міжнародного законодавства. Було визначено наявні проблемні питання обліку державного та недержавного пенсійного забезпечення і можливі шляхи їх вирішення задля гармонізації і уніфікації вітчизняного бухгалтерського обліку та зростання дієздатності і ефективності функціонування пенсійної системи України. Встановлено наявність значних недоліків у обліковій сфері добровільного недержавного забезпечення та нагальну необхідність у їх усуненні.

Розглянуто особливості порядку складання та подання звітності до Пенсійного фонду. Визначено переваги та недоліки подання Звіту з ЄСВ у складі дючої на даний час об'єднаної звітності, що містить у собі Звіт з ЄСВ та форму №1ДФ. Проаналізовано існуючі типи об'єднаної звітності та їх призначення.

З'ясовано особливості та можливості сучасного програмного забезпечення при застосуванні його у процесі формування та подання звітності. Зроблено висновок про наявність значних переваг та доцільність використання програмних продуктів при веденні бухгалтерського обліку, складанні звітів та наданні їх контролюючим органам, оскільки прикладне програмне забезпечення дозволяє поліпшити якість облікових даних, а також пришвидшити, спростити і оптимізувати процеси формування та подання звітності, забезпечує можливість швидкого прийняття ефективних управлінських рішень, дозволяє зекономити час та кошти, зменшує вірогідність виникнення похибок. Застосування програмних продуктів нового покоління сприяє гармонізації бухгалтерського обліку та імплементації передового зарубіжного досвіду, передовим євроінтеграційним процесам.

У третьому розділі здійснено аналіз стану контролю формування і використання державного і недержавного пенсійного забезпечення. Визначено, що задля ефективного функціонування солідарної системи необхідним є напрацювання нових дієвих підходів щодо здійснення контролю за формуванням і використанням пенсійного забезпечення із врахуванням міжнародного досвіду.

З метою покращення функціонування пенсійної системи України необхідним є забезпечення достатньої дієздатності недержавного пенсійного забезпечення, що є можливим за умови напрацювання дієвих процедур і механізмів контролю та необхідних інструментів гарантування вкладів, значного посилення рівня контролю зі сторони держави, імплементації позитивного зарубіжного досвіду у даній сфері.

Обгрунтовано взаємозалежність ефективної прибуткової діяльності підприємств та ефективного функціонування солідарної системи за рахунок достатності власних доходів Пенсійного фонду. З'ясовано важливість та необхідність узагальнення визначеної інформації для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ, який є основним джерелом власних надходжень Пенсійного фонду України. Доведено, що для підвищення ефективності управлінських рішень щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ на підприємствах доцільним є правильне застосування необхідної облікової інформації, підтвердженої контрольними заходами, під час яких були виконані комплексні процедури і дотримані принципи контролю.

Висновки відображають напрацьовані підходи по реформуванню і вдосконаленню пенсійної системи України, містять пропозиції щодо необхідних інновацій у сферах бухгалтерського обліку і контролю формування і використання державного та недержавного пенсійного забезпечення, визначених у відповідності до вивчення міжнародного досвіду у даних сферах. Також у висновках надано рекомендації щодо збільшення ефективності управлінських рішень по ЄСВ із врахуванням взаємної вигоди підприємств та солідарної системи. Напрацьовано рекомендації по удосконаленню облікової діяльності та покращенню фінансових показників ПСП «Саверці».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: облік пенсійного забезпечення, контроль пенсійного забезпечення, пенсійні надходження, пенсійні видатки, пенсійні плани, єдиний соціальний внесок, Пенсійний фонд.

НУБіП України

ЗМІСТ

Стр.

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 10

1.1. Економічна сутність пенсійного забезпечення 10

1.2. Порівняльна характеристика вітчизняної та зарубіжних пенсійних систем 20

1.3. Застосування національних і міжнародних стандартів обліку у сфері пенсійного забезпечення 34

Висновки до Розділу 1 39

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 41

2.1. Організаційно-економічна характеристика базового підприємства 41

2.2. Облік формування державного та недержавного пенсійного забезпечення в Україні 52

2.3. Облік використання державного та недержавного пенсійного забезпечення 59

2.4. Порядок складання та подання звітності до Пенсійного фонду 65

2.5. Використання прикладного програмного забезпечення при складанні та поданні звітності по ЄСВ 72

Висновки до Розділу 2 75

РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 77

3.1. Методичні прийоми контролю пенсійного забезпечення 77

3.2. Контроль формування та використання державного пенсійного забезпечення 79

3.3. Контроль формування та використання недержавного пенсійного забезпечення 83

3.4. Узагальнення інформації для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ 86

Висновки до Розділу 3 92

ВИСНОВКИ 94

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 100

ДОДАТКИ 116

НУБіП України

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВЗ – військовий збір;

ДПС – Державна податкова служба;

ДФС – Державна фіскальна служба;

ЄСВ – єдиний соціальний внесок;

Кабмін – Кабінет Міністрів;

Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики;

Мінфін – Міністерство фінансів;

МСБО – Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку;

МСБО ДС – Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку в державному секторі;

МСФЗ – Міжнародний стандарт фінансової звітності;

НКЦПФР – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

НП(С)БО ДС – Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі;

НПФ – недержавні пенсійні фонди;

ПДФО – податок на доходи фізичних осіб;

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Система пенсійного забезпечення, за рахунок специфічності та багатогранності її функціонування та покладених на неї обов'язків, є складовою економічної, соціальної, фінансової та фіскальної структур держави та важливим інструментом соціальних гарантій для найнезахищеніших громадян країни – пенсіонерів. Зростання соціальних та економічних показників країни великою мірою залежить від ефективного самодостатнього функціонування вітчизняної пенсійної системи.

Протягом тривалого часу система пенсійного забезпечення України неспроможна самодостатньо та ефективно здійснювати належні їй функції пенсійного забезпечення, що у великій мірі спричиняється багатьма наявними проблемами облікового характеру. На даний час у солідарній системі відбуваються активні реформаційні процеси, проте вони не у змозі вирішити проблему недостатньої дієздатності пенсійної системи, що вимагає подальших напрацювань та інноваційних удосконалень, а також імплементації передового пенсійного досвіду провідних країн зарубіжжя, що мають значні позитивні досягнення у побудові пенсійних систем.

Аспекти бухгалтерського обліку, звітності та контролю пенсійного забезпечення стають все більш актуальними у результаті нагальної необхідності в удосконаленні певних наявних, а також у створенні необхідних нових нормативних актів, що регламентують різні питання бухгалтерського обліку, звітності і контролю пенсійного забезпечення, для підвищення об'єктивності та точності облікових даних і протидії можливості зловживань.

Участь у пенсійному забезпеченні вітчизняних підприємств, що не є вкладниками ІІІ рівня пенсійної системи, полягає у своєчасній сплаті нарахованого у повному обсязі ЄСВ, відповідно до чинних законодавчо-нормативних актів. Наразі багато аспектів формування та подання звітності по ЄСВ, що надається ДПС та спрямовується до Пенсійного фонду, викликають чимало питань у практикуючих бухгалтерів та вимагають виважених управлінських рішень.

НУБіП України

Мета магістерської роботи: аналіз стану пенсійного забезпечення в Україні та аналіз організації, методики і методології обліку та контролю формування і використання пенсійного забезпечення відповідно до національного та міжнародного законодавства.

Завдання роботи згідно мети:

- розкрити економічний зміст понять «пенсійне забезпечення», «програми пенсійного забезпечення», «єдиний соціальний внесок»;
- провести аналіз стану пенсійного забезпечення в Україні;
- вивчити досвід пенсійних систем у зарубіжних країнах;
- провести аналіз нормативної бази регламентації обліку, звітності і контролю формування і використання державного та недержавного пенсійного забезпечення та ЄСВ;
- оцінити значення застосування сучасного програмного забезпечення та систем електронного документообігу у процесах формування та подання звітності до Пенсійного фонду;
- дослідити стан обліку і звітності, у першу чергу, ЄСВ, на базовому підприємстві;
- напрацювати методичні підходи для можливості прийняття ефективних управлінських рішень щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ;
- підготувати пропозиції щодо реформування і вдосконалення системи пенсійного забезпечення України на основі імплементації позитивного зарубіжного досвіду та повноцінного застосування МСБО;
- підготувати пропозиції по вдосконаленню бухгалтерського обліку та контролю формування та використання пенсійного забезпечення;
- надати рекомендації щодо прийняття управлінських рішень по оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ;
- надати рекомендації по вдосконаленню бухгалтерського обліку, а також його показників на ПСП «Саверці».

НУБіП України

Об'єкт дослідження: облік і контроль надходжень та видатків пенсійної системи відповідно до національного та міжнародного законодавства.

Предмет дослідження: теоретичні, методичні, організаційні та практичні положення обліку і контролю формування і використання пенсійного забезпечення відповідно до національного та міжнародного законодавства.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою є загальнонаукові та конкретно-наукові методи вивчення досліджуваних явищ, а також процесів. При з'ясуванні стану вітчизняної пенсійної системи і її складових застосовані методи індукції і дедукції, а також аналізу. Розрахунково-аналітичний метод застосований при порівнюванні ставок відрахувань до солідарної системи. Стан обліку і контролю пенсійного забезпечення та ЄСВ визначено за допомогою аналізу та синтезу. Метод порівняння було застосовано у процесі вивчення показників солідарної системи та недержавного пенсійного забезпечення, а також при з'ясуванні характеристик національної та зарубіжних пенсійних систем. Трендовий аналіз використаний при прогнозуванні обсягу надходжень до Пенсійного фонду. У процесі формулювання висновків та надання пропозицій було застосовано абстрактно-логічний метод.

Джерела інформації для написання роботи. У процесі дослідження були використані національні і міжнародні нормативні акти, що регламентують організацію та методологію бухгалтерського обліку та контролю пенсійного забезпечення і ЄСВ, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з теорії, методики, методології та організації обліку і контролю пенсійного забезпечення і ЄСВ, інтернет-ресурси, періодичні видання, статистичні дані, дані Пенсійного фонду, Державної податкової служби та Міністерства фінансів України, установчі документи, облікові дані та звітність ПСП «Саверці».

Наукова новизна: оцінка стану пенсійної системи України та її облікових складових, виявлення причин наявної ситуації, визначення шляхів удосконалення вітчизняної пенсійної системи та національного обліку і контролю формування і використання пенсійного забезпечення відповідно до досвіду зарубіжних країн, розробка пропозицій щодо удосконалення та

НУБіП України

реформування складових пенсійної системи на підставі застосування МСБО та імплементації міжнародного досвіду.

Зокрема, вперше: обгрунтовано доцільність обов'язкового залучення актуаріїв у процесі обліку за програмами пенсійного забезпечення.

Удосконалено:

- методичні підходи по застосуванню МСБО 26 «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення»;
- методичні підходи щодо використання інформації для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ.

Дістали подальшого розвитку:

- визначення економічної сутності понять «пенсійне забезпечення» та «програми пенсійного забезпечення»;
- визначення можливості застосування МСБО 26 «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення» в процесі обліку недержавного пенсійного забезпечення в Україні;
- встановлення шляхів удосконалення та реформування бухгалтерського обліку та контролю формування та використання державного та недержавного пенсійного забезпечення;
- напрацювання підходів по реформуванню пенсійної системи України, а також обліку та контролю формування та використання пенсійного забезпечення.

Практична значущість результатів дослідження. Запропоновані заходи призведуть до покращення якості даних бухгалтерського обліку пенсійного забезпечення, позитивного економічного ефекту внаслідок прискорення прийняття рішень за рахунок отримання оперативної інформації у процесах контролю в сфері пенсійного забезпечення, сприятимуть якісному удосконаленню пенсійної системи України.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Апробація результатів дослідження. У процесі підготовки магістерської роботи було прийнято участь:

- у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, оподаткування та контроль в умовах міжнародної економічної інтеграції», присвяченій 60-річчю кафедри обліку та оподаткування. Опубліковано тези доповіді на тему: «Виправлення помилок у фінансовій звітності: вітчизняний та міжнародний підходи» [31];
- у 75-й науково-практичній студентській конференції «Концептуальні засади розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобальних викликів». Опубліковано тези доповіді на тему: «Єдиний соціальний внесок: особливості формування і подання звітності» [32];
- у 1-ій Міжнародній науково-практичній конференції «IMPERATIVES OF CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT IN PROMOTING NATIONAL COMPETITIVENESS». Опубліковано тези доповіді на тему: «The profession of accountant in conditions of globalization of economy» [119];
- у 73-й науково-практичній студентській конференції «Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації». Опубліковано тези доповіді на тему: «Досягнення і перспективи пенсійного забезпечення в Україні» [8];
- у Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрямки розвитку економіки, фінансів, обліку та права: теорія і практика». Опубліковано тези доповіді на тему: «Сучасний стан та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні» [12];
- у V Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Облік, оподаткування, контроль та аналіз в активізації діяльності економічних суб'єктів». Опубліковано тези доповіді на тему: «Реформування пенсійного забезпечення» [38];
- у III Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи сучасного розвитку фінансів, обліку та банківської діяльності», присвяченій 25-річчю кафедри міжнародних фінансів, обліку та оподаткування.

НУБіП України

Опубліковано тези доповіді на тему: «Солідарна система: проблемні аспекти та перспективи реформування» [11];

- 75-й науково-практичній студентській конференції «Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобальних викликів». Опубліковано тези доповіді на тему: «Проблемні аспекти бухгалтерського обліку пенсійного забезпечення» [37];

- у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування в контексті Європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації». Опубліковано тези доповіді на тему: «Перспективи розвитку бухгалтерського обліку в недержавних пенсійних фондах» [36];

- у I Міжнародній науково-практичній онлайн конференції «Міжнародні тенденції формування професійної компетентності фахівців з обліку і оподаткування». Опубліковано тези доповіді на тему: «Особливості вдосконалення стандартів бухгалтерського обліку в практику пенсійного забезпечення» [33].

У науковому журналі «Молодий вчений» було опубліковано статтю «Оцінка дієздатності солідарного рівня пенсійної системи України» [34] та статтю «Оцінка системи пенсійного забезпечення» [35].

Було прийнято участь в 2020 р. у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з галузі знань та спеціальності «Облік та оподаткування» з науковою роботою на тему: «Система пенсійного забезпечення в Україні: оцінка та шляхи удосконалення» [10]. За результатами II туру конкурсу зайнято перше місце та отримано Диплом I ступеня.

Також було прийнято участь в 2021 р. у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з галузі знань та спеціальності «Облік та оподаткування» з науковою роботою на тему: «Оцінка системи пенсійного забезпечення України та шляхи її реформування» [9]. За результатами II туру конкурсу зайнято перше місце та отримано Диплом I ступеня.

НУБіП України

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 121 найменування. Основний обсяг роботи становить 97 сторінкок, на яких розміщено, у т. ч., 10 таблиць і 38 рисунків. Також робота містить 35 додатків.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

РОЗДІЛ 1
ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

1.1. Економічна сутність пенсійного забезпечення

Пенсійна система належить до фінансової, економічної, соціальної структур держави і є важливим інститутом, від ефективності функціонування якого залежить рівень життя громадян, які є пенсіонерами.

Над вдосконаленням та реформуванням вітчизняної пенсійної системи, а також над вирішенням нагальних питань сфери пенсійного забезпечення, задля поліпшення якісних характеристик функціонування даного важливого інституту, працювали багато вітчизняних вчених. Економічний зміст та сутність пенсійного забезпечення, для чіткого розуміння особливостей поняття, піддавали аналізу Бевзенко О.В., Буряченко О.Є., Гуцалова Ю.Є., Дідковська Т.О., Казанчан А.А., Кравчук Т.В., Мартюшев С.М., Соломка О.М. Проблемні аспекти діяльності солідарної системи вирішували Калюга Є.В., Одарченко К. Питанням бухгалтерського обліку в Пенсійному фонді приділяли увагу Гуцайлюк Л.О., Калюга Є.В., Мікрюкова Л. Покращенням процесів бухгалтерського обліку у НПФ займались Бачо Р.Й., Гайдук І.С., Ценклер Н.І., Цибульник М.О. Вдосконаленню бухгалтерського обліку ЄСВ сприяли Бондаренко О.М., Зубченко А.П., Кулікова С.О., Машевська А.А., Харченко Н.В. Зарубіжний досвід у сфері пенсійного забезпечення, задля вирішення з його допомогою проблемних аспектів пенсійної системи України, вивчали Кулікова С.О., Медвідь А.О. Можливості сучасного програмного забезпечення, застосовуваного для потреб ведення бухгалтерського обліку, формування та подання звітності, досліджували Гуменна-Дерій М.В., Гуменний П.В., Гуцаленко Л.В. Над вдосконаленням контролю пенсійного забезпечення працювали Гупаловська М.Б., Толуб'як В.С., Цибульник М.О.

Багато уваги дослідженню особливостей, можливостей та потреб пенсійного забезпечення приділили зарубіжні вчені. Досвід щодо умов та

необхідності підвищення пенсійного віку у солідарних системах країн зарубіжжя вивчали Аюсо М., Браво Х., Палмер Е., Хольцман Р. Особливості та переваги впровадження на підприємствах різних пенсійних планів досліджував Касаока Е. Над удосконаленням здійснення актуарної оцінки при застосуванні програм з визначеними виплатами працював О'Браєн К.

Праця науковців сприяла значному поліпшенню стану пенсійної системи України. Проте, внаслідок наявності багатьох негативних факторів, стійкого результату досягти не вдалось, тому наполеглива праця має продовжуватися задля зростання якості показників системи пенсійного забезпечення та благополуччя пенсіонерів.

Станом на початок 2021 р. чисельність громадян, яких Закон України «Про пенсійне забезпечення» [101] кваліфікує як пенсіонерів, склала 11,1 млн. осіб (рис. 1.1.).

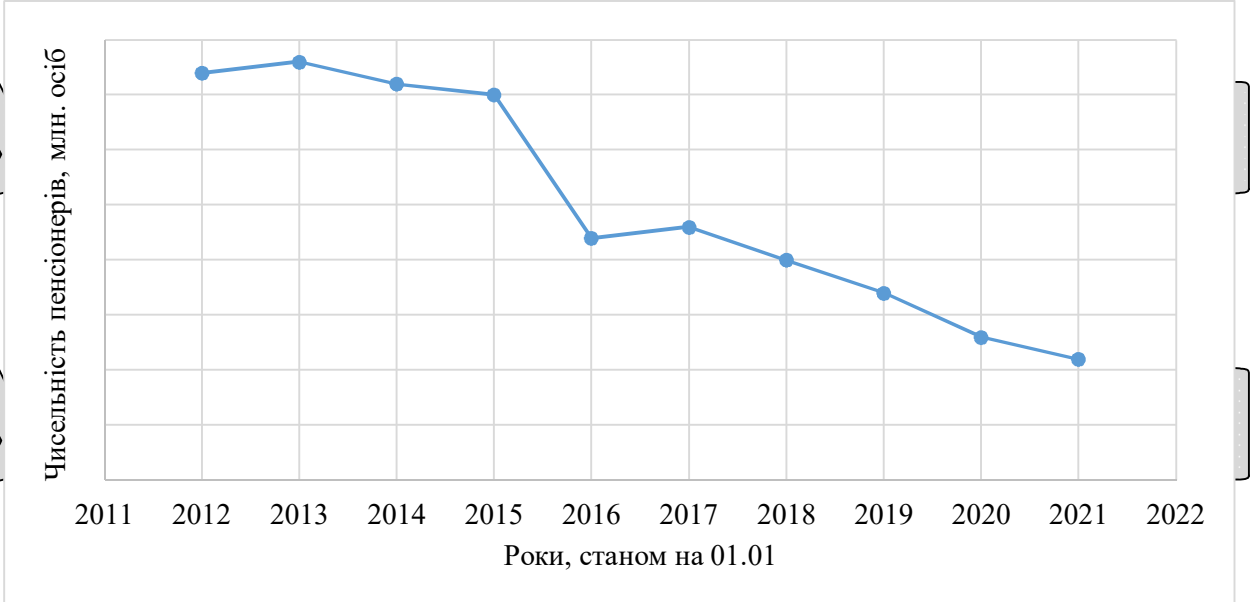

Рис. 1.1. Динаміка чисельності пенсіонерів у 2012-2021 рр., млн. осіб

Джерело: [72].

Протягом 2012-2021 рр. кількість пенсіонерів зменшилася на 2,6 млн. осіб (на 18,98%). Порівняно з 2020 р., у 2021 р. чисельність пенсіонерів стала меншою на 0,2 млн. осіб (на 1,77%). Найбільше зменшення показника відбулось у 2015 р. (на 1,4 млн. осіб, або ж на 10,37%). Незначне збільшення кількості пенсіонерів фіксувалось лише протягом 2012 р. (на 0,1 млн. осіб, або ж на 0,73%), а також

протягом 2016 р. (на 0,2 млн. осіб). Впродовж першого півріччя 2021 р. спостерігається подальше зменшення числа пенсіонерів (на 163 тис. осіб, або ж на 1,46%) [72].

Найбільшу частку пенсіонерів (74,84%, що відповідає 8,33 млн. осіб), у січні 2021 р. становили пенсіонери за віком (рис. 1.2).

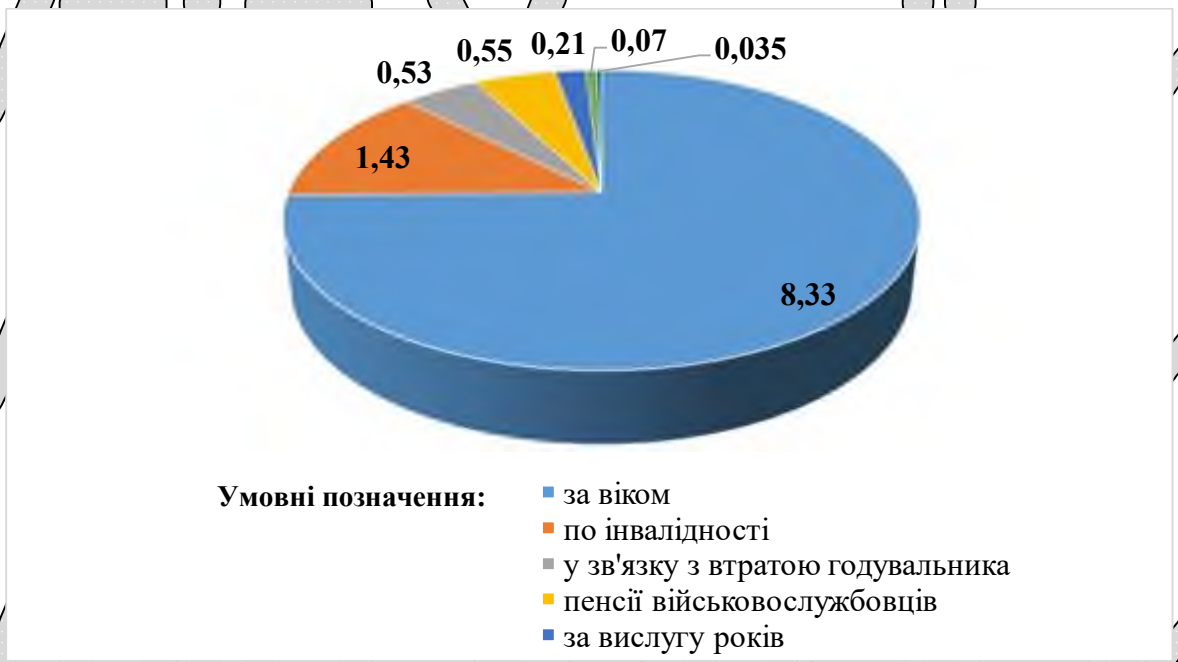

Рис. 1.2. Структура чисельності пенсіонерів в Україні за категоріями у 2021 р., станом на 01.01, млн. осіб

Джерело: [72].

Пенсіонерів по інвалідності та у зв'язку із втратою годувальника нараховувалось, відповідно, 1,43 млн. осіб та 0,53 млн. осіб (12,85% та 4,76% від загальної кількості пенсіонерів). Найменшу частку пенсіонерів становили пенсіонери-судді (0,3%) та пенсіонери, що отримували соціальні пенсії (0,63%).

Одночасно зі скороченням чисельності пенсіонерів в Україні спостерігається також постійна негативна динаміка зменшення загальної кількості населення країни. Станом на 01.01.2021 р. в державі нараховувалось 41,59 млн. осіб громадян (рис. 1.3).

За період 2012-2021 рр. чисельність населення України скоротилась на 4,04 млн. осіб (на 8,85%). Порівняно з 2020 р., у 2021 р. загальна кількість населення зменшилась на 0,31 млн. осіб (на 0,74%), порівняно з 2014 р. – на 3,84 млн. осіб (на 8,45%).

Рис. 1.3. Динаміка чисельності населення України в 2012-2021 рр.

Джерело: [71; 72].

Порівнюючи чисельність пенсіонерів та загальну чисельність населення у 2021 р., необхідно констатувати, що пенсіонери складають 26,8% від усього населення України.

Аналізуючи показники зайнятості населення впродовж останніх років, варто відзначити, що протягом 2012-2020 рр. відбулося значне зменшення чисельності зайнятого населення, яке у 2012 р. становило 18,52 млн. осіб (91,46% від чисельності економічно активного населення України), а у 2021 р. – 15,25 млн. осіб (90,13% економічно активного населення) (рис. 1.4), тобто фактично кількість зайнятого населення скоротилась за аналізований період на 3,27 млн. осіб, або ж на 17,66%, а рівень безробіття на початку 2021 р. фактично досяг величини 10%.

Найбільше зменшення чисельності зайнятого населення відбулося протягом 2014-2015 рр. (на 3,15 млн. осіб, або ж на 16,67%). Проти 2020 р., у 2021 р. зайнятого населення стало менше на 0,64 млн. осіб (на 4,03%). Співвідношення пенсіонерів та зайнятого населення у 2021 р. склало 1:1,37.

НУБіП України

Рис. 1.4. Динаміка чисельності економічно активного населення, працюючого населення та пенсіонерів в Україні у 2012-2021 рр., станом на 01.01

Джерело: [70; 71; 72].

Впродовж 2021 р. спостерігається подальше зменшення кількості зайнятого населення. Станом на 01.04.2021 р. чисельність економічно активного населення склала 16,62 млн. осіб, чисельність зайнятого населення – 14,92 млн. осіб, рівень безробіття досяг 10,9% [71]. Відношення пенсіонерів до працюючих у квітні 2021 р. становило 1:1,34, тобто спостерігається подальша негативна тенденція зменшення кількості працюючого населення порівняно з кількістю пенсіонерів.

Необхідно зауважити, що дієздатність солідарної системи (а наразі в Україні саме вона фактично одноосібно зобов'язана забезпечувати пенсіонерів) є можливою при співвідношенні пенсіонерів і працюючих, що складає 1:3 [67]. Співвідношення 1:1 є критичним, а оскільки наявне дуже близьке до критичного, існуюча ситуація потребує нагальної уваги та вирішення.

Варто відмітити, що розміри пенсійних виплат з 2012 р. по 2021 р. значно виросли, збільшення розмірів середньої місячної пенсійної виплати за даний період склало 2355,6 грн, або ж 67,16% (рис. 1.5).

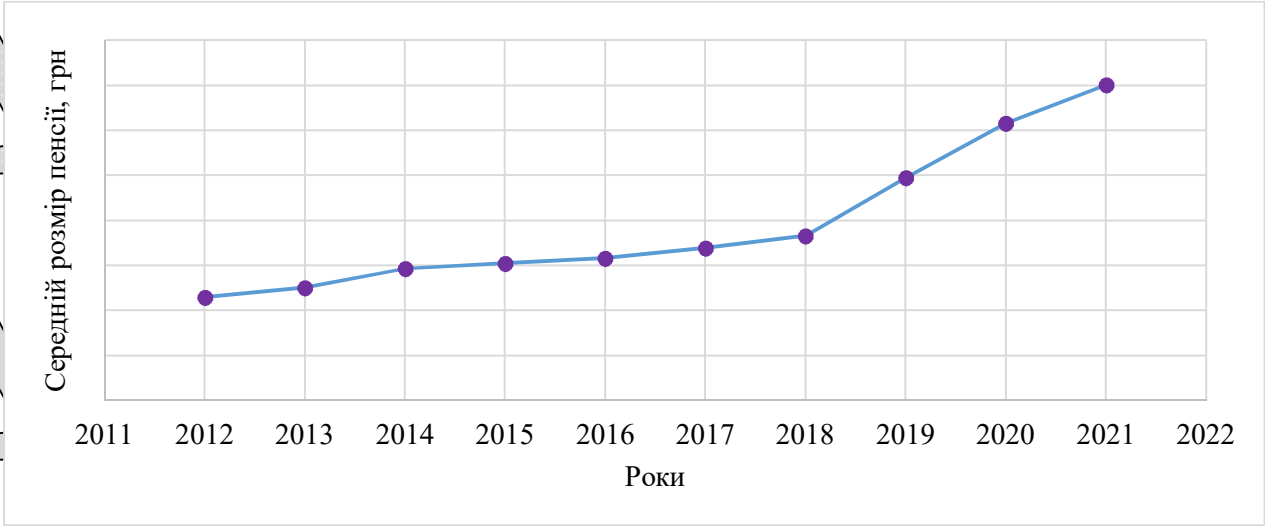

Рис. 1.5. Динаміка середнього розміру пенсії в Україні протягом 2012-2021 рр., станом на 01.01

Джерело: [72].

Порівняно з 2020 р., у 2021 р. середній розмір місячної пенсії виріс на 424,5 грн (на 12,1%). Найбільше зростання аналізованого показника впродовж періоду 2012-2021 рр. відбулося протягом 2018 р. (на 650,9 грн, або ж на 35,6%), а найменше – протягом 2015 р. (на 55,4 грн, або ж на 3,5%).

Середні розміри всіх видів призначених місячних пенсійних виплат, станом на 01.01.2021 р., відображені на рис. 1.6.

Рис. 1.6. Розмір середніх місячних пенсійних виплат згідно видів пенсії, станом на 01.01.2021 р.

Джерело: [72].

Найбільша середня пенсія на початку 2021 р. була призначена колишнім суддям (167961,4 грн). Пенсіонери за віком отримували в середньому 3539 грн, пенсіонери по інвалідності – 2679,5 грн. Середній розмір соціальних пенсій був найменшим і складав 1786,1 грн.

Впродовж 2021 р. спостерігається подальше зростання розмірів всіх видів пенсій у національній грошовій одиниці, гривні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Розміри середніх місячних пенсій за видами протягом 2021 р.

Види пенсійних виплат	***Дата***			
	01.01., грн	***01.01., євро***	***01.04., грн***	***01.04, євро***
За віком	3539,0	101,87	3770,2	115,3
По інвалідності	2679,5	77,13	2825,3	86,4
У зв'язку із втратою годувальника	3012,5	86,72	3227,8	98,7
За вислугу років	3205,5	92,27	3403,5	104,08
Соціальні пенсії	1786,1	51,41	1786,5	54,63
Пенсії військовослужбовців	5583,2	160,71	5650,3	172,79
Довічне грошове утримання суддів	67961,4	1956,29	77387,2	2366,58

Джерело: [2; 72; 109].

Як свідчать опрацьовані дані табл. 1, зростання середніх розмірів місячних пенсійних виплат спостерігається також у перерахунку на європейську грошову одиницю – євро (із врахуванням курсу євро станом на 01.01.2021 р. (34,74 грн/євро), та курсу євро станом на 01.04.2021 р. (32,7 грн/євро)), що є позитивною тенденцією. Проте, самі розміри пенсій (крім довічного утримання суддів) є досить незначними.

Аналізуючи динаміку розмірів середніх місячних пенсій в Україні за період 2012-2021 рр. у євро, необхідно відзначити, навпаки (порівняно з аналогічною динамікою даних пенсійних виплат у гривні), негативну тенденцію зменшення розмірів пенсій (рис. 1.7).

НУБіП України

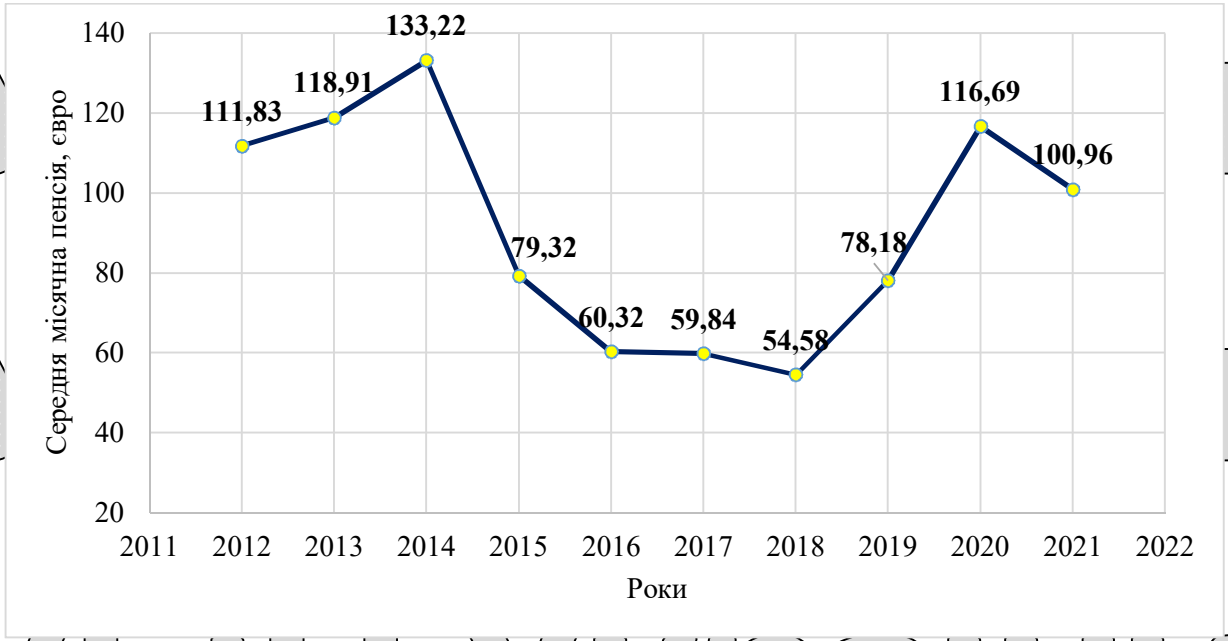

Рис. 1.7. Динаміка розміру середньої місячної виплати у 2012-2021 рр., станом на 01.01, євро

Джерело: [2; 72].

Якщо у 2012 р. розмір середньої пенсії становив 11,83 євро, то у 2021 р. даний показник склав лише 100,96 євро (зменшився на 10,87 євро, або ж на 9,72%). Найбільшу величину середній розмір пенсійних виплат мав у 2014 р. (133,22 євро), найменшу – у 201 р. (54,58 євро). У 2021 р., проти 2020 р., середня місячна пенсія зменшилась на 15,73 євро (на 13,48%), проти 2014 р. – на 32,26 євро (на 24,22%).

Порівнюючи середній розмір місячних пенсій в Україні та в інших країнах Європи, можна констатувати, що пенсійні виплати в Україні найменші та складають 127 дол. США проти 300 дол. США у Латвії та 1800 дол. США у Данії (рис. 1.8).

Відповідно, пенсії в Україні є меншими, порівняно з пенсіями у Латвії на 58,67%, порівняно з пенсійними виплатами в Іспанії та Великобританії – на 86,22%, з аналогічними виплатами у Данії – на 93,11%. У Норвегії середній розмір пенсійних виплат є вищим за середній розмір пенсійних виплат в Україні на 1876 дол. США, або ж на 93,8%.

НУБіП України

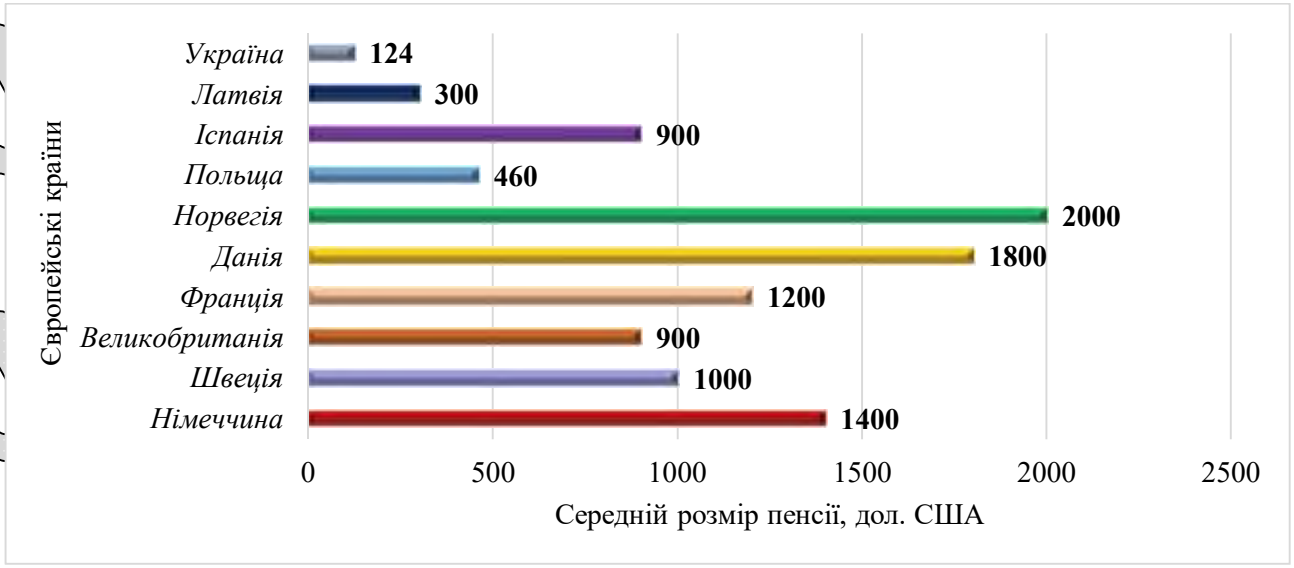

Рис. 1.8. Величини середнього розміру місячних пенсій в європейських країнах, станом на 01.2021 р.

Джерело: [72; 116].

Результати, отримані завдяки проведеному аналізу стану пенсійної системи України, ще раз засвідчують необхідність даного дослідження та його актуальність.

Для отримання позитивних теоретичних та практичних результатів, а також підвищення ефективності дослідження необхідними є визначення та конкретизація понять «пенсійне забезпечення», «програми пенсійного забезпечення» та «єдиний соціальний внесок». Це сприятиме уніфікації термінології бухгалтерського обліку та більш чіткому розумінню суб'єктів, а також об'єктів обліку пенсійного забезпечення, що дозволить визначити доцільні шляхи якісного покращення бухгалтерського обліку пенсійного забезпечення та вітчизняної пенсійної системи задля значного поліпшення якості життя осіб похилого віку та інших непрацездатних громадян.

Поняття «пенсійне забезпечення» зустрічається як у національних законодавчих актах, так і у вітчизняній економічній літературі. Проте, законодавчі документи, як і П(С)БО та МСБО, не трактують економічного змісту даного терміну. Натомість, багато вчених у своїх працях трудилися над встановленням економічної сутності поняття «пенсійне забезпечення». Погляди науковців щодо трактування даного поняття значно різняться (дод. А.1). На увагу

заслуговує визначення Т.О. Дідковської, яка вважає, що пенсійне забезпечення є комплексними організаційно-правовими заходами, організованими з метою задоволення життєвих потреб шляхом здійснення грошових виплат громадянам, що мають право їх отримувати [21]. На думку Т.В. Кравчук, пенсійне забезпечення є «формою матеріального забезпечення фізичних осіб» [43]. С.М. Мартюшев стверджує, що пенсійне забезпечення – це «вид соціального та матеріального забезпечення фізичних осіб» [49]. А.А. Казанчан трактує пенсійне забезпечення як соціальне забезпечення, пов'язане з виплатою пенсій [30]. Із врахуванням всіх аспектів, на нашу думку, пенсійне забезпечення – це система програм, які є спрямованими на забезпечення потреб та певного рівня благополуччя осіб, які є непрацездатними внаслідок об'єктивних причин.

Поняття «програми пенсійного забезпечення» (або ж «пенсійні плани», «пенсійні схеми») МСБО 26 «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення» (надалі – МСБО 26) пояснює як «угоди, за якими суб'єкт господарювання надає виплати працівникам при звільненні з роботи або після звільнення (у вигляді річного доходу або шляхом одноразової виплати) у випадку, коли такі виплати або внески працедавців на них, можна визначити або оцінити до виходу на пенсію на основі положень документа або практики суб'єкта господарювання» [56]. З даним визначенням цілком погоджується С.О. Кузнецова [45]. Інші науковці не трактують значення поняття. Не визначають його і законодавчі акти України (а також П(С)БО). Програми пенсійного забезпечення є важливою економічною категорією, широко використовуваною в законодавчих актах та у процесі бухгалтерського обліку пенсійного забезпечення, тому доцільним є, з метою стандартизації та уніфікації, конкретизувати сутність даного терміну. Відповідно до МСБО 26, а також із врахуванням всіх особливостей поняття, можна вважати, що пенсійні плани – це угоди, що містять проєкти по фінансуванню як теперішнього, так і майбутнього пенсійного забезпечення працівників [9].

Аналізуючи чинні нормативно-законодавчі акти, приходимо до висновку, що термін «ЄСВ» досить чітко трактується Законом України «Про збір та облік

єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (надалі – Закон «Про ЄСВ»). Відповідно до Закону «Про ЄСВ», єдиний соціальний внесок – «консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування» [98]. Із визначенням цілком погоджуються у своїх дослідженнях О.М. Бондаренко [5], Н.В. Харченко [110].

Повне розуміння економічної сутності застосовуваних понять є важливим кроком до досягнення ефективності та результативності подальших напрацювань у ході даного дослідження.

1.2. Порівняльна характеристика вітчизняної та зарубіжних пенсійних систем

У 2004 р. набув чинності Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [86], у якому прописано, що національна система пенсійного забезпечення є трирівневою (рис. 1.9).

Рис. 1.9. Структура вітчизняної системи пенсійного забезпечення

Джерело: [86].

Перший рівень є наступником солідарної системи, що існувала в Радянській Україні. Проте, якщо попередня солідарна система була єдиною існуючою самодостатньою пенсійною системою за рахунок співвідношення пенсіонерів до працюючих не менш як 1:5 [67], що дозволяло за рахунок розподільного принципу солідарності у повній мірі забезпечувати пенсійними виплатами наявних на той час пенсіонерів, то нинішній солідарний рівень, за рахунок значного погіршення існуючих чинників впливу, у першу чергу демографічного фактора, знаходиться у кризовому стані та цілком залежить від дотацій, які Державний бюджет України надає Пенсійному фонду (рис. 1.10), що є уособленням першого рівня національної пенсійної системи.

Рис. 1.10. Динаміка дотацій та власних доходів Пенсійного фонду у 2017-2021 рр.

Джерело: [72].

У 2021 р., порівняно з 2020 р., спостерігається зменшення сум дотацій на 10,6 млрд. грн, натомість, суми власних надходжень прогнозуються на кінець 2021 р. на 64,1 млрд. грн більшими проти попереднього року. Проте, за період 2017-2021 рр. суми дотування Пенсійного фонду Державним бюджетом зросли на 61,8 млрд. грн (на 46,29%). Суми власних доходів солідарної системи протягом аналізованого періоду збільшились на 162,3 млрд. грн (на 100,19%).

Впродовж восьми місяців 2021 р. сума власних надходжень Пенсійного фонду склала 213,8 млрд. грн, що на 20,3% більше проти аналогічного періоду

2020 р. [72]. Певного поліпшення ситуації у 2021 р. вдалося досягти завдяки реформуванню солідарного рівня національної системи пенсійного забезпечення, у процесі якого вдалося досягти інноваційного вдосконалення як Пенсійного фонду, так і його відділень [8]. Наслідком реформування стало покращення процедур надання послуг громадянам, удосконалення облікових процесів, спрощення багатьох аспектів функціонування Пенсійного фонду, що значно сприяло позитивним євроінтеграційним зрушенням [8; 10]. Серед нововведень варто відмітити підвищення віку виходу на пенсію для жінок та впровадження поетапного зростання необхідного для настання пенсії страхового стажу [35]. Проте, проведене реформування не у змозі вирішити проблему критичної дієздатності солідарної системи у результаті існування багатьох негативних чинників впливу, серед яких – нелегальне працевлаштування, наявність безробіття та трудової міграції українського населення за кордон, а також вкрай несприятливої демографічної ситуації та ін. [11; 34]. Варто зауважити, що у багатьох зарубіжних країнах впроваджено автоматичну індексацію пенсійного віку, що є реакцією пенсійної політики економічно розвинених країн на збільшення тривалості та покращення якості життя пенсіонерів. Зокрема, даний підхід використовують Данія, Португалія та Нідерланди [117]. Це має позитивне відображення не лише для покращення функціонування пенсійної системи, а і для поліпшення економічної ситуації в країні за рахунок збільшення спроможності ринку праці [121].

З метою боротьби з тіньовою зайнятістю та нелегальними доходами населення державою щорічно посилюються заходи з фінансового моніторингу, у червні 2021 р. Верховною Радою підтримано законопроєкт №5153 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» [79], у результаті чого було прийнято Закон України №1539-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення

податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» (надалі – Закон №1539-IX), який став чинним з 21.07.2021 р. [84]. Закон №1539-IX передбачає добровільне декларування незаконних доходів від 01.09.2021 р. по 01.09.2022 р. з подальшою сплатою податку за пільговою податковою ставкою, початок роботи з 01.09.2022 р. Бюро економічної безпеки та напрацювання законопроєкту, згідно якого відбудеться посилення контролю щодо витрат населення та несплати громадянами податків та зборів. У результаті зменшення тіньової зайнятості, нелегального працевлаштування збільшаться також суми власних доходів Пенсійного фонду за рахунок зростання надходжень від частки ЄСВ.

ЄСВ було запроваджено 01.2011 р. з прийняттям Закону «Про ЄСВ». Даний внесок замінив собою чотири окремі відрахування. Наразі частка від ЄСВ у розмірі 85,6215% надходить до Пенсійного фонду України; 4,8058% спрямовується до соціального фонду страхування у випадку безробіття; 9,5727% отримують фонд страхування від нещасного випадку і фонд страхування на випадок тимчасової непрацездатності [95].

Частки розподілу відрізняються від загальноприйнятих для ЄСВ, сплаченого за військовослужбовців (коли частка у розмірі 2,7488% надходить до фонду страхування на випадок безробіття та частку у розмірі 97,2512% отримує Пенсійний фонд), а також сплаченого юридичними та фізичними особами, які, відповідно до законодавства, сплачують робітникам певні суми коштів у вигляді допомоги, що передбачає невикористання коштів з фондів соціального страхування (коли ЄСВ у повному обсязі спрямовується до солідарної системи).

Необхідно зауважити, що загальноприйнятий розмір внеску, який отримує вітчизняна солідарна система, є одним із найбільш низьких у світі (85,6215% х 22% = 18,84%) (рис. 1.11).

НУБіП України

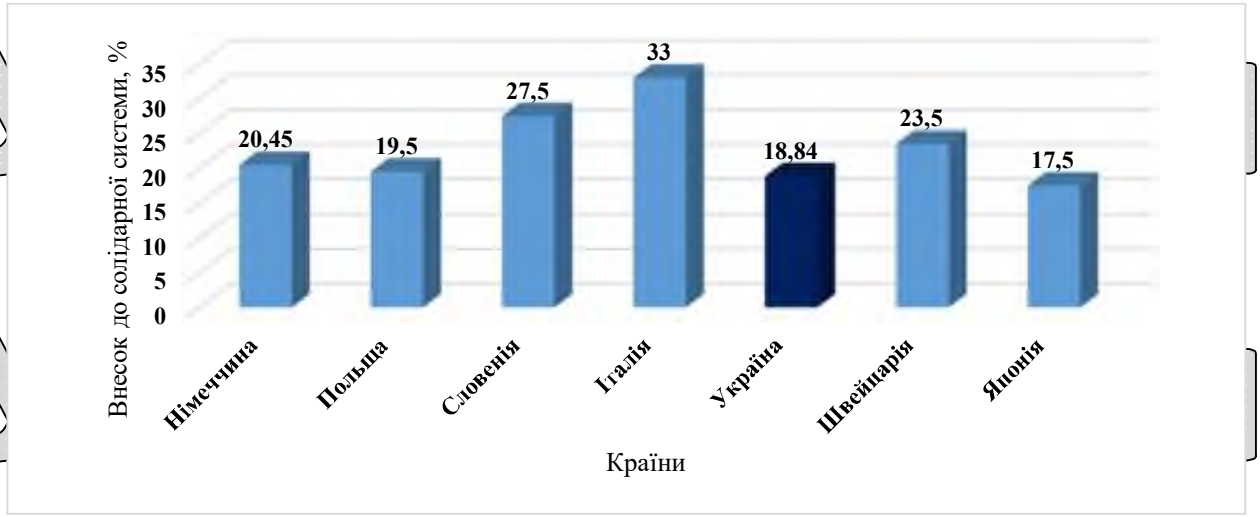

Рис. 1.11. Розміри відрахувань до солідарного рівня пенсійної системи по країнах, %

Джерело: [46].

У всіх розглянутих країнах (крім Японії) розмір внеску є вищим. Крім того, у більшості країн вищими, ніж в Україні, є заробітні плати, на які нараховується внесок (рис. 1.12), та краща демографічна ситуація [54].

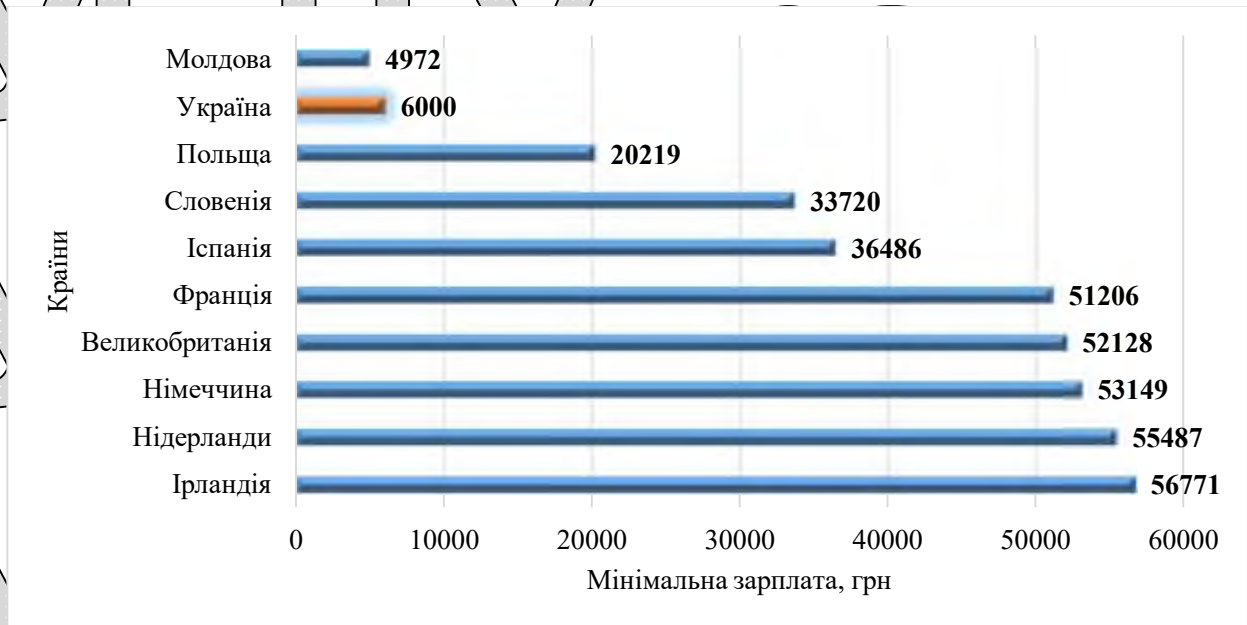

Рис. 1.12. Розміри мінімальних заробітних плат по країнах станом на 01.2021 р., грн

Джерело: [59; 71].

Серед аналізованих країн найбільші розміри мінімальної заробітної плати мають Ірландія, Нідерланди та Німеччина, у яких дані показники є вищими, ніж в Україні, на 50771 грн, 49487 грн та 47149 грн (на 846,18%, 824,78% та 785,82%)

відповідно. Мінімальна заробітна плата у Польщі є вищою, ніж в Україні, на 14219 грн (на 236,98%). Лише в Молдові серед наведених країн, розмір мінімальної зарплати є нижчим, порівняно з Україною, на 1028 грн (на 17,13%).

Отже, невеликий розмір внеску до солідарної системи та низькі заробітні плати в Україні також не сприяють повноцінному забезпеченню Пенсійного фонду власними коштами, адже доходи від ЄСВ наразі формують основну частину надходжень (оскільки інші джерела доходів (рис 1.13) є досить незначними або відсутніми) [72].

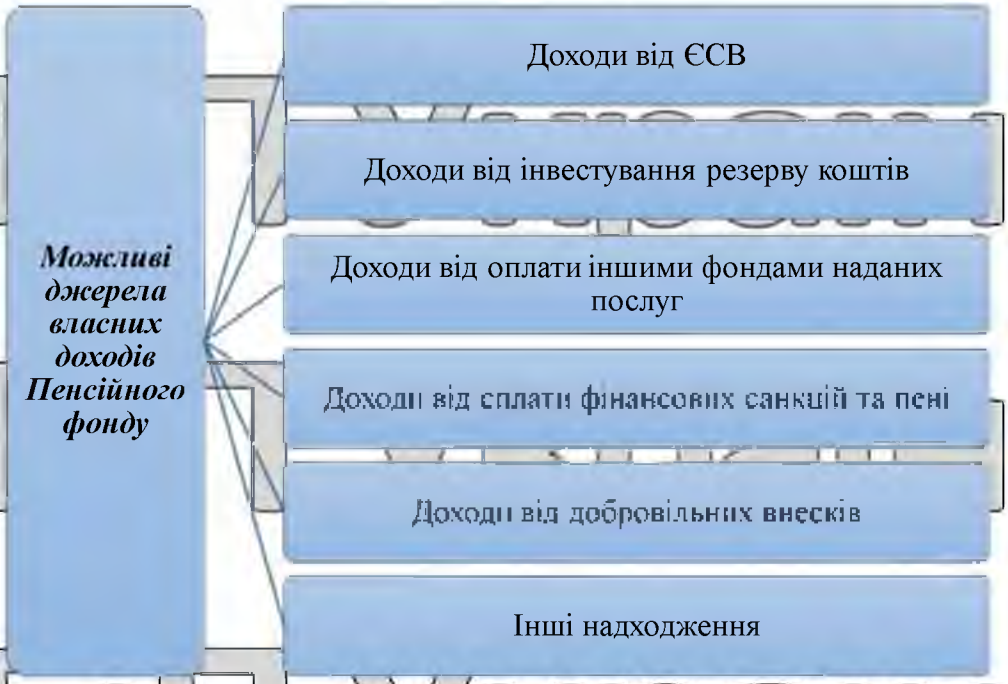

Рис. 1.13. Джерела власних надходжень солідарної системи

Джерело: [72].

Динаміка показників ЄСВ за період 2011-2021 рр. в Україні відображено на рис. 1.14. Розмір мінімального ЄСВ протягом 2011-2021 рр. зріс на 993,5 грн, або ж на 304,29%. Порівняно з попереднім роком, у 2021 р. аналізований показник збільшився на 280,9 грн (на 27%). Розмір максимального ЄСВ впродовж аналізованого періоду став більшим на 14902,1 грн, або ж на 304,25%. У 2021 р., проти 2020 р., даний показник зріс на 4214,1 грн (на 27,04%), проти 2019 р. – на 6929,1 грн (на 43,78%). Розмір мінімальної зарплати в Україні з 2011 р. по 2021 р. збільшився на 5059 грн, тобто на 537,62%. Протягом 2020 р. показник зріс на 1277 грн.

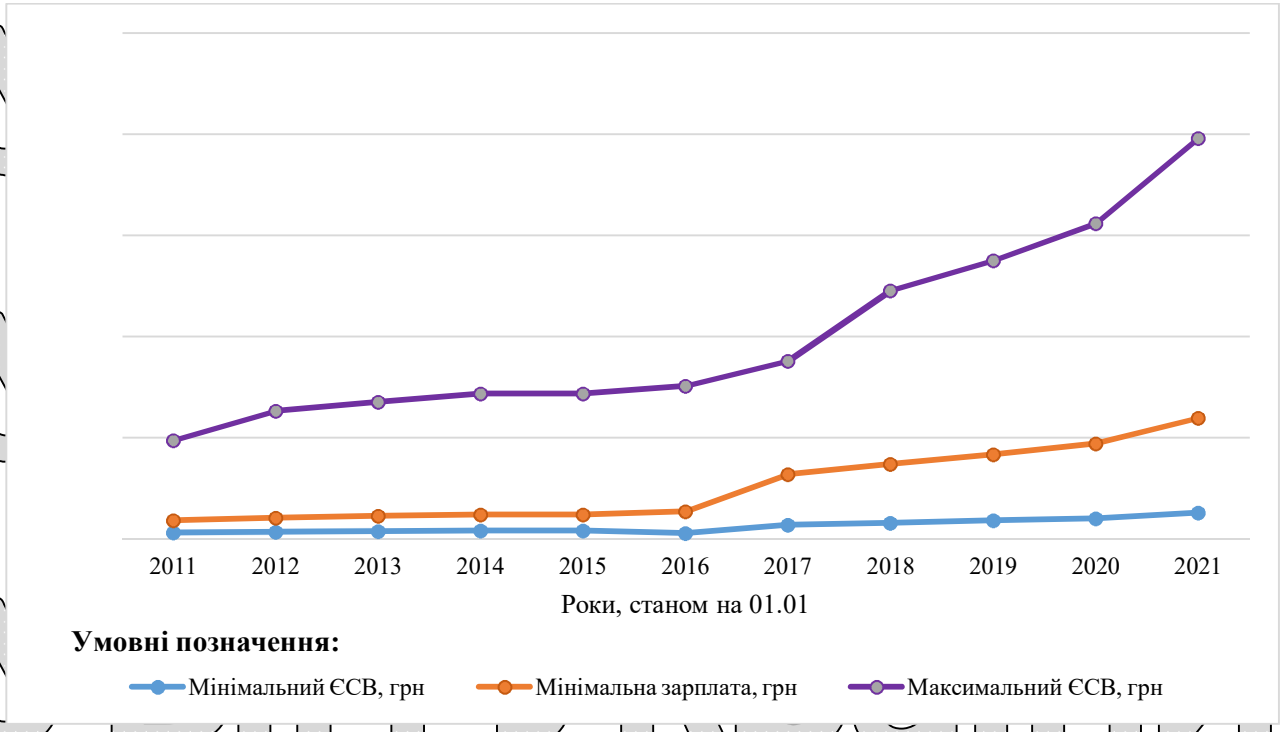

Рис. 1.14. Динаміка показників ЄСВ за період 2011-2021 рр. в Україні

Джерело: [24; 71].

ІІ рівень пенсійної системи, яким є обов'язкова накопичувальна система, впродовж більш ніж 19 років існує лише теоретично. На практиці його впровадження планувалось багато разів, напрацьовувались відповідні законопроєкти. Проте, відсутність необхідних умов для функціонування накопичувальної системи (якими є наявність розвиненої інфраструктури, інвестиційного ринку, ринку цінних паперів, позитивних процесів стійкого економічного та соціального зростання в країні) і наявність негативних чинників впливу (зокрема, таких як війна на сході країни та пандемія коронавірусу) зробило неможливим здійснення цих важливих для країни планів.

На даний час впровадження ІІ рівня очікується, відповідно до законопроєкту №2683 «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення», з 2022 р. (для робітників шкідливих, а також великих підприємств). Із 2023 р. даний законопроєкт планує впровадження накопичувального рівня для всіх, при цьому роботодавці, згідно законопроєкту, платитимуть до системи 2% від заробітної плати робітників, а самі робітники (що стають учасниками системи), платитимуть 1% від зарплати. Відрахування будуть відбуватися за рахунок зменшення ставок ЄСВ (для працедавців) та ПДФО (для

працівників). Дані кошти стають власністю робітників із правом передачі у спадок [1]. У перші роки функціонування накопичувального рівня згідно даного законопроєкту передбачена можливість запровадження внесків у розмірі 1% за рахунок зниження ЄСВ з працедавців, ще 1% сплачуватиметься працівнику з бюджету [60].

Можливим є також доопрацювання попередніх законопроєктів, зокрема, законопроєкту №4408 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо накопичувальної професійної пенсійної системи», який передбачає впровадження накопичувальної системи для осіб до 35 років, що зайняті на роботах зі шкідливими умовами праці [1].

Для реалізації законопроєктів та можливості ефективного функціонування накопичувальної системи нагальною потребою є створення необхідних умов [35], у т. ч. – впровадження сильного та професійного інституційного регулятора для можливості відповідного відслідковування порушень та реагування на них. Даний повноважний орган повинен мати для вищезазначеної мети достатні матеріальні, технічні та кадрові ресурси. У цьому напрямку є законодавчі ініціативи щодо посилення інституційної спроможності НКЦПФР.

ІІІ рівень, недержавне пенсійне забезпечення, є добровільним та накопичувальним. Даний рівень представляють НПФ (які є його основою), банки та страхові компанії. Станом на 30.06.2021 р. в Україні було зареєстровано 63 НПФ (з них функціонували 58 НПФ). Чисельність учасників НПФ на вказану дату становила 888,3 тис. осіб [65], що складає 2% від загальної чисельності українського населення та 8% від кількості нинішніх пенсіонерів. Пенсії на кінець червня 2021 р. отримували від НПФ 88,2 тис. осіб [65] (9,9% від загальної чисельності учасників, або ж 0,2% населення України та 0,79% пенсіонерів).

Серед основних причин непопулярності НПФ – недовіра населення, чому сприяє наявність досить високого рівня шахрайства [64], відсутність інструментів гарантування вкладів [113], непоінформованість населення про можливості недержавного пенсійного забезпечення та ін. Проблемою також є шляхи інвестування вкладів учасників НПФ: на депозити банків (40,3% вкладів)

та у державні цінні папери (45,7% вкладів) [64], що не є доцільним, оскільки учасники у змозі самостійно здійснити подібні вкладення.

Аспекти функціонування національної системи пенсійного забезпечення підтверджують важливість та актуальність дослідження. Наявна ситуація потребує рішучих дій зі сторони державних та місцевих органів влади, а також учених задля чим швидшого реформування та вдосконалення кожного з трьох рівнів пенсійної системи, а також створення необхідних для ефективного функціонування умов. З метою успішної перебудови вітчизняної системи пенсійного забезпечення необхідним є вивчення досвіду країн зарубіжжя з успішними пенсійними системами та високим рівнем життя пенсіонерів.

У 2019 р. інвестиційним банком Natixis було проведено дослідження «Глобальний пенсійний індекс». Результати дослідження свідчать, що за рівнем пенсійного забезпечення серед оцінених країн найкращими є Швейцарія, Ірландія, Норвегія, Швеція, Австралія, Канада, Данія, Ісландія [20].

Станом на 01.01.2021 р. кількість населення Швеції становила 10152 тис. осіб (рис. 1.15).

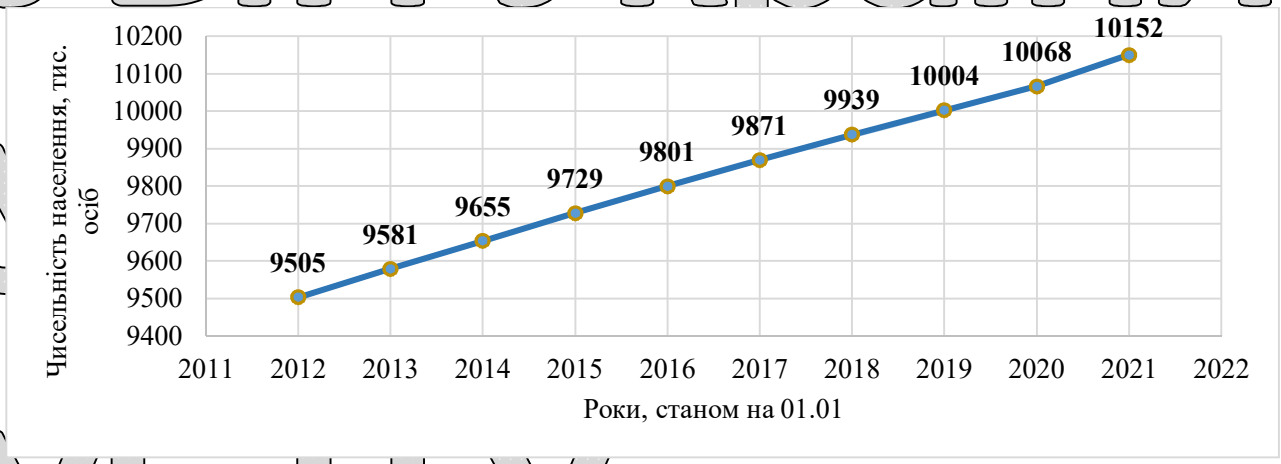

Рис. 1.15. Динаміка кількості населення Швеції у 2012-2021 рр.

Джерело: [54]

Порівняно з 2020 р., у 2021 р. чисельність населення Швеції зросла на 84 тис. осіб, або ж на 0,8%. За період 2012-2021 рр. спостерігається позитивна динаміка (на відміну від України) зростання кількості населення на 647 тис. осіб (на 6,8%).

НУБіП України

У 2021 р. працевлаштоване населення країни становило 6131,8 тис. осіб (60,4% від загальної кількості населення країни) (рис. 1.16).

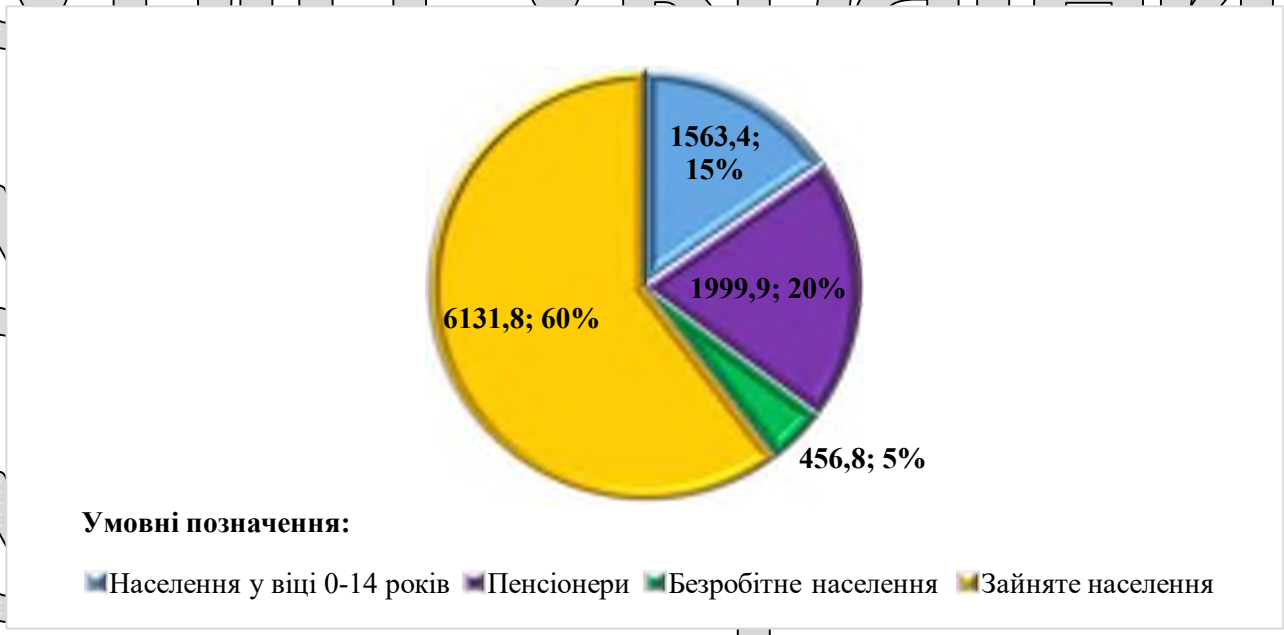

Рис. 1.16. Структура зайнятого, безробітного населення та пенсіонерів у Швеції у 2021 р., тис. осіб

Джерело: [54].

Чисельність безробітного населення у 2021 р. склала 456,8 тис. осіб, пенсіонерів нараховувалось 1999,9 тис. осіб. Співвідношення пенсіонерів та працюючого населення у 2021 р. в Швеції відповідає 1:3,1.

Пенсійна система Швеції є змішаною. У ній поєднуються всі переваги розподільного та накопичувального принципів функціонування в оптимальному співвідношенні солідарної і накопичувальної моделей (рис. 1.17).

Рис. 1.17. Структура трикомпонентної системи пенсійного забезпечення Швеції

Джерело: [74].

Пенсійний дохід формується шляхом внесків у розмірі 16% від заробітної плати та інших виплат, що підлягають оподаткуванню. Гарантовану пенсію отримують особи, що мали мінімальну зарплату (або ж менше мінімальної). Преміальну пенсію, що складає 2,5% від бази, на рахунок працівника перераховують відразу після влаштування його на роботу. Дану пенсію майбутній пенсіонер має вкласти у будь-який із спеціально відібраних, надійних пенсійних фондів [74]. Облік і звітність пенсійного забезпечення у країні регулюється відповідно до МСБО.

У Швейцарії, як і у Швеції, спостерігається позитивна динаміка збільшення чисельності населення країни (дод. А.2, рис. А.2.1). За період 2012-2021 рр. кількість населення країни зросла на 769 тис. осію (на 9,66%). У порівнянні з попереднім роком, у 2021 р. чисельність населення Швейцарії стала більшою на 94 тис. осіб, або ж на 1,09%.

У 2021 р. зайняте населення Швейцарії склало 5646,4 тис. осіб, або ж 64,7% від загальної чисельності населення (дод. А.2, рис. А.2.2). Кількість безробітного населення становила 270,5 тис. осіб (3,1% населення країни), пенсіонерів – 1483,6 тис. осіб. Відношення пенсіонерів до працюючих в країні у 2021 р. склало 1:3,8.

Отже, демографічний фактор у Швейцарії є значно кращим, ніж в Україні, де, за попередніми розрахунками, співвідношення зайнятого населення та пенсіонерів складає 1:1,34. Проте, усі три рівні пенсійної системи Швейцарії (рис. 1.18) функціонують на повну силу [75].

Державне пенсійне страхування є обов’язковим, його принципи визначені у Конституції Швейцарії. Максимальна пенсія згідно І рівня не має бути більшою, ніж дві мінімальні державні пенсії. Формуються державні пенсії за рахунок податків на алкогольні напої та тютюнові вироби, а також за рахунок зборів з ігрового бізнесу. Крім того, до державного фонду страхування перераховується 5,125% відрахувань із зарплати працюючої особи та 5,125% нарахувань на зарплату (що виплачуються до фонду працедавцем) [75].

НУБіП України

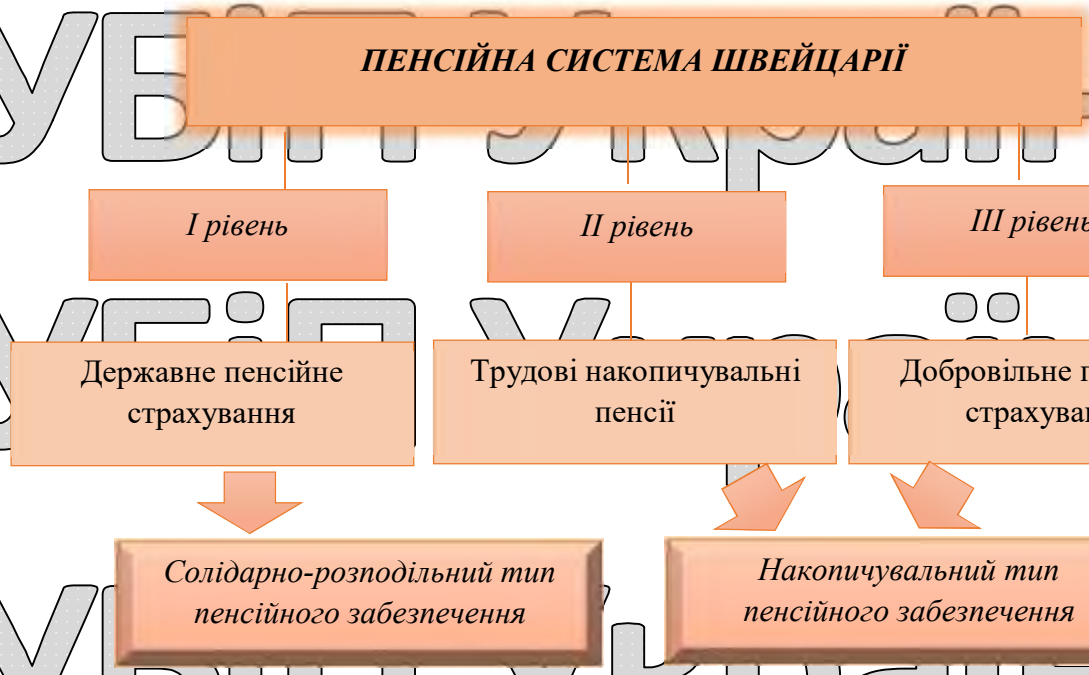

Рис. 1.18. Структура пенсійної системи Швейцарії

Джерело: [75].

II рівень формується за рахунок внесків працюючих осіб, що отримують заробітну плату, річний розмір якої є більшим за 21150 франків. В результаті функціонування обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення пенсіонери отримують додатково близько 60% від зарплати [75].

III рівень – добровільний. Його представляють інвестиційні фонди (на приватній основі). Особливість даних фондів – висока надійність та вигідні для учасників умови [75]. Облік пенсійного забезпечення в країні регламентується МСБО та національними Стандартами, якими є GAAP FER і GAAP US [66].

Демографічна ситуація у Норвегії також є сприятливою для функціонування солідарно-розподільної пенсійної моделі, впродовж 2012-2021 рр. чисельність населення країни збільшилась на 488 тис. осіб (на 9,8%) (дод. А.3, рис. А.3.1).

Чисельність зайнятого населення в країні у 2021 р. становила 3363,4 тис. осіб, пенсіонерів – 984,4 тис. осіб (дод. А.3, рис. А.3.2). Відношення пенсіонерів до працюючої частини населення в Норвегії, відповідно, складає у 2021 р. 1:3,4.

Пенсійна система Норвегії успішно функціонує відповідно до змішаного типу. У країні пенсіонери отримують три види пенсій (рис. 1.19).

Рис. 1.19. Пенсії в Норвегії

Джерело: [73].

Солідарною системою виплачуються державні пенсії, які поділяють на три частини (базова, спеціальна та додаткова пенсії). Спеціальну пенсію отримують особи, що не мали можливості заробити пенсію у накопичувальній системі. Додаткова пенсія призначається пенсіонерам, які мають неповнолітніх дітей або ж дружину (чи чоловіка) без власного доходу [73].

Працедавці, відповідно до програм професійного пенсійного забезпечення (які є обов'язковими), виплачують колишнім робітникам професійні пенсії. Індивідуальні пенсії отримують пенсіонери від страхувальників згідно норм добровільного пенсійного забезпечення.

На увагу заслуговують також успішні пенсійні системи таких економічно розвинених країн, як США, Німеччина та Великобританія. Для США характерною є, як і для більшості країн зі стійким економічним розвитком, позитивна динаміка зростання загальної чисельності населення країни (за останні десять років кількість населення збільшилась на 22,2 млн. осіб [54]). Співвідношення пенсіонерів та зайнятого населення в США у 2021 р. становить 13,1% (від загальної чисельності населення) : 59,4% (від загальної чисельності

населення) = 1:4,53 [54]. Тобто, дане співвідношення є близьким до співвідношення 1:5, з чого випливає, що демографічна ситуація в країні дозволяє солідарній системі фактично у повній мірі справлятися із завданнями, які має виконувати пенсійна система країни. Проте, система пенсійного забезпечення США функціонує як трирівнева (рис. 1.20).

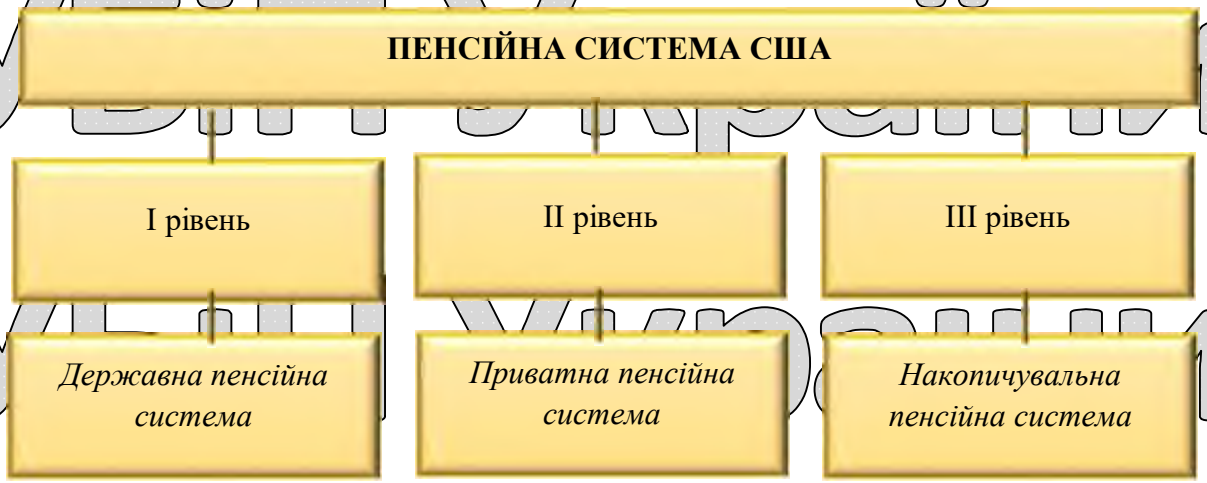

Рис. 1.20. Структура пенсійної системи США

Джерело: [76].

У солідарній державній пенсійній системі кошти формуються за рахунок рівних внесків (по 7,65% від суми заробітної плати) працівника і працедавця. Приватну пенсійну систему представляють приватні пенсійні фонди, участь у ній є добровільною. Накопичувальна пенсійна система є обов'язковою, працедавці зобов'язані робити внески до накопичувального фонду, де кошти зберігаються під 9%.

У приватних пенсійних фондах поширеними є як пенсійні програми з визначеними внесками, так і пенсійні програми з визначеними виплатами. Програми з визначеними виплатами більш привабливі для учасників, оскільки гарантують фіксований розмір пенсії [42; 53].

Пенсійні системи Німеччини та Великобританії також характеризуються вдалим поєднанням солідарної та накопичувальної моделей (дод. А.4). Загальною особливістю накопичувальної складової в обох країнах є повноцінне функціонування програм пенсійного забезпечення (і з визначеними внесками, і з

визначеними виплатами), для яких властивим є раціональне інвестування коштів та висока надійність [51].

Незважаючи на успішне функціонування пенсійних систем у країнах з високим рівнем життя пенсіонерів, у даних пенсійних системах відбувається процес реформування задля подальшої стабілізації з метою забезпечення гарантованих виплат достойних пенсій у майбутньому без використання залучених коштів.

1.3. Застосування національних і міжнародних стандартів обліку у сфері пенсійного забезпечення

Імплементація міжнародних норм бухгалтерського обліку у вітчизняну практику значно сприяла гармонізації та уніфікації облікових процесів у сфері пенсійного забезпечення. У 2017 р. відбулися реформаційні зміни методологічних, а також організаційних аспектів бухгалтерського обліку у Пенсійному фонді України, як і у інших державних організаціях [13; 39; 40]. Від 01.01.2017 р. регламентація більшості облікових питань у Пенсійному фонді (тобто у солідарній системі) відбувається відповідно до НП(С)БО ДС, основою для створення яких стали МСБО ДС.

Облік надходжень Пенсійного фонду регулюється НП(С)БО ДС 124 «Доходи» (надалі – НП(С)БО ДС 124) [62]. НП(С)БО ДС 124 було напрацьовано відповідно до МСБО ДС 9 «Дохід від операцій обміну» (надалі – МСБО ДС 9) [57], а також МСБО ДС 23 «Дохід від необмінних операцій» (надалі – МСБО ДС 23) [58]. Необхідно зауважити, що, оскільки у міжнародній практиці у процесі обліку доходів застосовуються до різних видів доходу два різні Стандарти, а у вітчизняному обліку у аналогічній ситуації використовується один Стандарт, то виникають невідповідності і, внаслідок цього, неточності у облікових даних надходжень солідарної системи. По-різному НП(С)БО ДС 124 та МСБО ДС 9 трактується склад надходжень від необмінних операцій, а

НП(С)БО ДС 124 та МСБО ДС 23 – склад надходжень від необмінних операцій (дод. А.5).

З метою подальшої гармонізації та уніфікації бухгалтерського обліку в Україні, а також задля підвищення достовірності облікових даних пенсійного забезпечення солідарної системи доцільним є створення окремих НП(С)БО ДС (для регламентації обмінних операцій та для регламентації необмінних операцій), відповідно до міжнародного досвіду.

Бухгалтерський облік видатків у Пенсійному фонді України регулюється НП(С)БО ДС 135 «Витрати» (надалі – НП(С)БО ДС 135) [63]. НП(С)БО ДС 135 класифікує витрати від обмінних та від необмінних операцій, проте не регламентує терміну «витрати», що може впливати на точність облікових даних. Термін «витрати» визначає НП(С)БО ДС 1 «Подання фінансової звітності» як «зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу» [61]. Між тим, дане визначення не є цілком відповідним у застосуванні до видатків, які здійснює солідарний рівень пенсійної системи держави.

МСБО ДС, відповідний НП(С)БО ДС 135, є відсутнім (Міжнародним стандартом, що регламентує облік витрат, є МСБО ДС 5 «Витрати на позики» (надалі – МСБО ДС 5) [106], що регулює бухгалтерський облік витрат на позики, проте ніякої відповідності між МСБО ДС 5 та НП(С)БО ДС 135 немає). На нашу думку, задля гарантування точності даних бухгалтерського обліку видатків у Пенсійному фонді необхідним є НП(С)БО ДС 135 доповнити визначенням терміну «витрати».

У відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (надалі – Закон «Про бухгалтерський облік») [81] з 01.2013 р. облік недержавного пенсійного забезпечення в Україні регламентується згідно МСБО, а саме – МСБО 26 та МСБО 19 «Виплати працівникам» (надалі – МСБО 19) [55] (у частині виплат по закінченні трудової діяльності). Законодавчі рішення використовувати в облікових процесах підприємств, які займаються економічною діяльністю за КВЕД-2010: Клас 65.30

«Недержавне пенсійне забезпечення», МСБО, значно сприяло уніфікації національного бухгалтерського обліку, а також забезпечило надійність та достовірність даних бухгалтерського обліку пенсійного забезпечення ІІІ рівня пенсійної системи України, оскільки серед П(С)БО є відсутнім П(С)БО, відповідне МСБО 26, а тому регламентація обліку за пенсійними програмами, зокрема в НПФ, що існують з 2005 р. [22], була обмеженою, внаслідок чого існувала велика імовірність виникнення викривлення облікових даних.

Варто зауважити, що П(С)БО 26 «Виплати працівникам», створене на основі МСБО 19, значно відрізняється від міжнародного Стандарту, є меншим за обсягом та не містить наочних прикладів, тому облік за МСБО 19 на підприємствах, що виплачують пенсії своїм колишнім робітникам, є більш доцільним [8].

МСБО 26 регулює облік за програмами з визначеними внесками (DC) та облік за програмами з визначеними виплатами (DB) в НПФ [33]. Відповідно до МСБО 26, фінансова звітність за пенсійними планами з визначеним внеском має містити Звіт про чисті активи, що є в наявності, а також опис політики фінансування. З метою забезпечення об'єктивності та достовірності такої звітності Стандарт містить усі необхідні рекомендації для правильного визначення сум майбутніх виплат, що мають розраховуватись із врахуванням сум внесків, прибутків від інвестицій, ефективної операційної діяльності. У МСБО 26 вказується, що у процесі складання звітності можливою є консультація актуарія.

Щодо фінансової звітності за пенсійними планами з визначеною виплатою – є два варіанти, за якими вона може бути складена (дод. А.6). Для об'єктивного складання такої звітності розрахунок актуарної нинішньої вартості майбутніх пенсійних виплат здійснюється на основі сум обіцяних пенсій відповідно до умов пенсійного плану. У процесі ведення обліку та складання звітності за планом з визначеною виплатою обов'язковими є консультація та Звіт актуарія [56].

МСБО 26 регламентує також інші аспекти, відображені на рис. 1.21.

НУБіП України

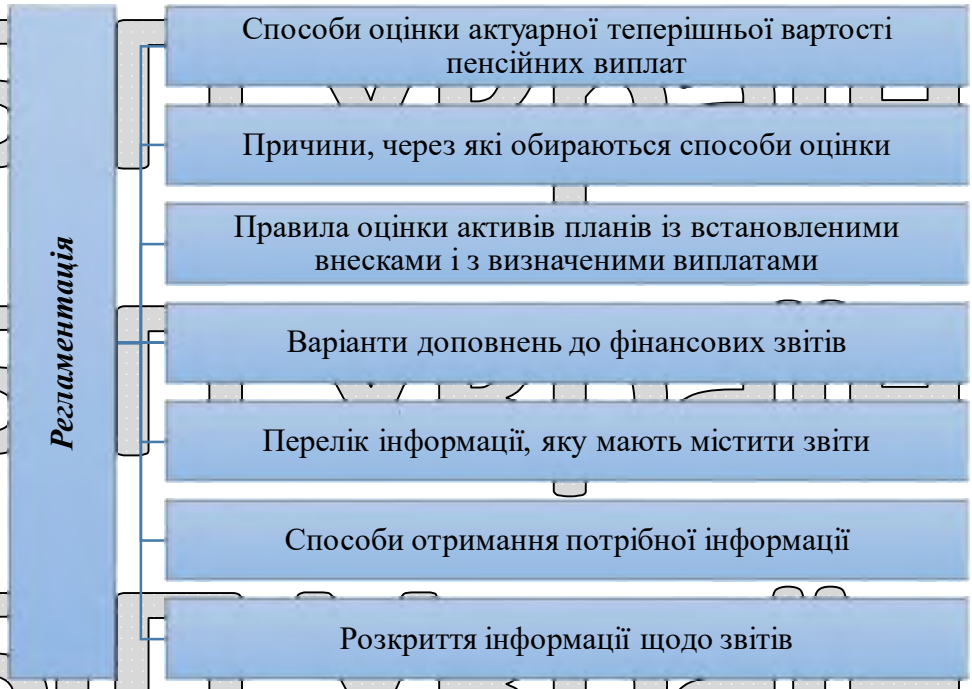

Рис. 1.21. Аспекти, регламентовані МСБО 26

Джерело: [56].

Отже, МСБО 26 регулює всі можливі аспекти ведення обліку і складання звітності згідно пенсійних планів.

Необхідно зауважити, що в Україні не у повній мірі використовуються можливості МСБО 26, що перешкоджає як євроінтеграційним процесам, так і процесам гармонізації і уніфікації вітчизняного бухгалтерського обліку. Це відбувається у результаті вкрай недостатньої кількості у країні актуаріїв [36], а також досвідчених фахівців з МСБО, наслідком чого є відсутність НПФ, у яких функціонують плани з визначеними виплатами (оскільки такі плани є більш складними для обліку та потребують обов'язкового залучення актуарія) [38; 53]. Так як НПФ на основі планів з визначеними виплатами є більш популярними, відповідно, необхідним є створення на законодавчому (у вигляді відповідних нормативних актів) та на практичному (наявність необхідних фахівців, наявність ринку інвестицій і ринку цінних паперів, стимулювання економічного розвитку підприємств) рівнях умов для створення та функціонування НПФ на основі планів з визначеними виплатами.

НПФ на основі планів з визначеними виплатами ефективно функціонують, забезпечуючи достойні додаткові пенсії, в Італії, Норвегії, Польщі, Швеції та багатьох інших країнах [118].

Пенсійні плани з визначеною виплатою, регламентовані МСБО 19, діють на базі суб'єктів господарювання із шкідливими і важкими умовами праці [14; 86], що мають зобов'язання виплати своїм колишнім працівникам пільгових пенсій. Застосування програм з визначеними виплатами вимагає від суб'єкта господарювання визнання свого пенсійного статусу [120]. Щоб достовірно розрахувати на потрібну дату вартість забезпечень, необхідним є вміле використання актуарних припущень, таких як плинність кадрів, зміни сум державних пенсій, інфляційні процеси, ставка дисконту, зміни сум зарплати, демографічні показники певної місцевості та ін. [36; 55]. Дані актуарні припущення повинні братись до уваги на кілька років вперед. Найкраще відповідний розрахунок може зробити актуарій, як фахівець з актуарної математики. Крім того, фінансова звітність планів з визначеною виплатою (згідно МСБО 19, як і МСБО 26) повинна містити Звіт актуарія [55; 56]. Проте, в умовах національних реалій консультації актуарія застосовуються не завжди [36], через що виникає велика ймовірність виникнення недостовірності даних бухгалтерського обліку.

Для виправлення існуючої ситуації потрібно забезпечити в країні наявність необхідної кількості актуаріїв, популяризувати дану професію, яка є затребуваною та популярною в усіх розвинених країнах [115]. Варто напрацювати відповідний нормативний акт, що зобов'язуватиме у процесі обліку за програмами з визначеним внеском використовувати послуги актуарія, які в обліку пенсійного забезпечення широко використовуються країнами з високим рівнем благополуччя пенсіонерів.

Враховуючи існування багатьох негативних факторів та значні ризики, застосування знань та можливостей актуаріїв було б доцільним і у процесі обліку планів з визначеними внесками в НПФ (хоч це є можливим, але не обов'язковим, згідно МСБО 26), так як це сприятиме підвищенню довіри населення до даних

інститутів шляхом підвищення об'єктивності і достовірності даних бухгалтерського обліку.

НУБіП України

Висновки до Розділу 1

Пенсійне забезпечення відіграє вирішальну роль у становленні відповідного рівня благополуччя пенсіонерів. Як економічна категорія, пенсійне забезпечення є системою програм, які є спрямованими на забезпечення потреб та певного рівня благополуччя осіб, які є непрацездатними внаслідок об'єктивних причин.

Система пенсійного забезпечення України, теоретично впродовж 18 років трирівнева, функціонує як дворівнева за рахунок дієздатного лише з допомогою дотацій з Державного бюджету І рівня (солідарної системи) та ІІІ рівня (добровільного недержавного забезпечення), який не користується популярністю і послугами якого користується 2% громадян України. Усі наявні ознаки функціонування національної пенсійної системи вказують на нагальну потребу в реформуванні та вдосконаленні як самої системи пенсійного забезпечення, так і всіх її складових, у тому числі (у першу чергу) облікових, задля підвищення її дієздатності.

З метою покращення функціонування І рівня пенсійної системи, на період до впровадження обов'язкової накопичувальної складової (ІІ рівня), повернути існуючі до 2016 р. відрахування із зарплат ЄСВ, за попередніми розрахунками [9], у розмірі 2%. Вважаємо також за доцільне розробити окремі НП(С)БО ДС, відповідно до міжнародної практики, для регламентації обліку доходів від обмінних і від необмінних операцій, а до складу НП(С)БО ДС 135 внести трактування терміну «витрати». Для впровадження та подальшого успішного функціонування накопичувальної системи, а також для покращення дієздатності добровільного недержавного забезпечення необхідним є створення, відповідно до досвіду країн з високим рівнем життя пенсіонерів, необхідної інфраструктури, впровадження повноважного інституційного регулятора, забезпечення

функціонування ринку інвестицій та ринку цінних паперів, процесів економічного зростання у країні. Також важливо створити умови для збільшення чисельності актуаріїв та напрацювати відповідні нормативні акти, а також створити практичні умови для застосування можливостей даних фахівців. Задля вдосконалення ІІІ рівня потрібним є впровадження НПФ на основі планів з визначеними виплатами. Дані заходи значно сприятимуть необхідним процесам гармонізації і уніфікації вітчизняного бухгалтерського обліку та важливим євроінтеграційним зрушенням.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

РОЗДІЛ 2
ОБЛІК ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика базового підприємства

Базовим підприємством є Приватне сільськогосподарське підприємство «Саверці» (надалі – ПСП «Саверці»). ПСП «Саверці» є підприємством, основою для створення якого є приватна власність громадянина України. Господарство функціонує у повній відповідності до чинних законодавчо-нормативних документів. ПСП «Саверці» провадить свою діяльність з дня реєстрації (28 лютого 2000 р.), його основними принципами є самофінансування, самоокупність та повний господарський розрахунок. ПСП «Саверці» займається вирощуванням сільськогосподарських культур, а також тваринництвом, тобто – змішаною сільськогосподарською діяльністю. Детальні відомості про господарство містить дод. Б.1.

Землі ПСП «Саверці» розташовані на рівнинній місцевості, характерною особливістю якої є наявність родючих чорноземів. Загальна земельна площа господарства складає 3512,2 га. У 2021 р., станом на 01.09, у ПСП «Саверці» нараховувалась 1301 голова великої рогатої худоби, в т. ч. 450 корів основного стада.

Відповідно до даних, наданих підприємством, серед вирощуваних культур у 2020 р. найбільшу площу займала кукурудза (1087 га), її урожайність склала 49 ц/га. Табл. 2.1 відображає показники виробництва продукції рослинництва підприємства у 2020-2021 рр.

Серед зібраної станом на 01.09 у 2021 р. продукції рослинництва найбільшу площу (650 га) займала пшениця. Даний показник був більшим проти 2020 р. на 22 га (на 3,5%). Урожайність пшениці у 2021 р. становила 70 ц/га (збільшилась, порівняно з 2020 р., на 9,6 ц/га, або ж на 15,89%). Ячмінь у 2021 р. займав площу 300 га, що менше, проти 2020 р., на 89 га. Разом з тим, урожайність ячменю збільшилась на 11,8 ц/га.

Таблиця 2.1

Показники виробництва продукції рослинництва

господарства, станом на 01.09

Види продукції	*Площа, га*			*Валовий збір, ц*			*Урожайність, ц/га*		
	2020 р.	*2021 р.*	*+/-*	*2020 р.*	*2021 р.*	*+/-*	*2020 р.*	*2021 р.*	*+/-*
Ячмінь	389	300	-89	16069,2	15916,7	-152,5	41,3	53,1	+11,8
Пшениця	628	650	+22	37930,7	45510,2	+7579,5	60,4	70,0	+9,6
Горох	119	190	+71	3875,4	9248	+5372,6	32,6	48,7	+16,1
Ріпак озимий	-	450	+450	-	15010,8	+15010,8	-	33,3	+33,3
Ріпак АКБ	-	43	+43	-	1734,2	+1734,2	-	40,3	+40,3
Овес	30	36	+6	693,7	1440	+746,3	23,1	40,0	+16,9

У цілому спостерігається позитивна динаміка зростання врожайності усіх культур. У 2021 р. господарством вперше вирощувався ріпак. Площа даної культури становила 493 га, загальний валовий збір склав 16745 ц.

Серед продукції зернових культур у 2020 р. найбільше господарством було реалізовано зерна кукурудзи (рис. 2.1).

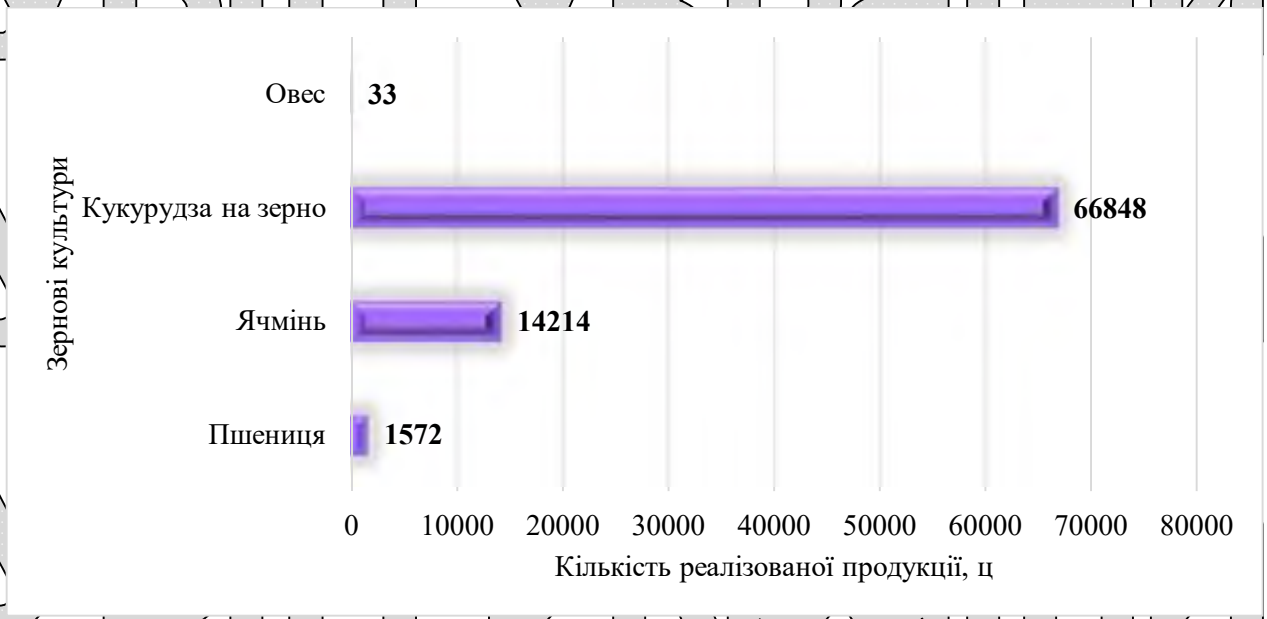

Рис. 2.1. Реалізована продукція зернових культур станом на 31.12.2020 р., ц

Ячменю у 2020 р. було реалізовано 14214 ц (17,2% від загальної кількості зерна), пшениці – 1572 ц (1,9%). Найменше було реалізовано зерна овесу (33 ц). Велика частка продукції реалізується підприємством на місцевий ринок,

великим попитом користуються зерно кукурудзи, насіння соняшнику та молоко. Впродовж 2020 р. господарством було реалізовано 539,6 тис. ц молока.

Наразі ПСП «Саверці» значні кошти вкладає у соціальну сферу. За рахунок господарства у селах будують дороги, у с. Саверці підприємством збудовано парк з великим дитячим майданчиком та фонтаном. Крім того, господарство на постійній основі фінансово допомагає місцевій школі.

Бухгалтерія аналізованого підприємства при здійсненні своєї діяльності керується чинними нормативно-правовими законодавчими актами, що регламентують методику та методологію ведення бухгалтерського обліку (П(С)БО, Законом «Про бухгалтерський облік» [81], кодексами та ін.), а також Статутом підприємства, Наказом про облікову політику та Положенням про бухгалтерію. Всі практикуючі бухгалтери господарства, відповідно до компетентнісного підходу [119], постійно та неухильно підвищують свої знання та вміння.

Організаційна структура апарату бухгалтерії ПСП «Саверці» належить до лінійного типу (рис. 2.2), працівники бухгалтерії підпорядковуються безпосередньо головному бухгалтеру.

Рис. 2.2. Організаційна структура апарату бухгалтерії

Для ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності (дод. Б.2 – дод. Б.16) на підприємстві використовується автоматизована форма обліку. ПСП «Саверці» застосовує програмне забезпечення «1С:

Підприємство 7.7» (яке, з метою підвищення ефективності роботи в бухгалтерії, необхідно оновити).

Податкова, фінансова та статистична звітність подається підприємством до контролюючих органів у електронному вигляді. З цією метою ПСП «Саверці» застосовує систему електронного документообігу «M.E.Doc». Для здійснення безготівкових платежів ПСП «Саверці» користується комп'ютерною програмою «Клієнт-банк».

З метою оцінки найбільш суттєвих ознак суб'єкта господарювання використовується баланс. Аналізуючи його, проводять вертикальний (дод. Б.17) і горизонтальний (дод. Б.18) аналіз. Вертикальний аналіз допомагає з'ясувати структуру статей активу та пасиву балансу. Завдяки горизонтальному аналізу можливим є визначення відносних та абсолютних змін показників всіх наявних статей балансу впродовж аналізованого періоду.

Провівши вертикальний аналіз (див. дод. Б.17), отримали дані, з яких випливають наступні висновки.

Оборотні активи у 2020 р. становили 69,7% від активу балансу, що більше, проти 2019 р., на 1,7%, та більше, проти 2018 р., на 2,5%. Відповідно, впродовж періоду 2018-2020 рр. відбулося збільшення частки питомої ваги оборотних активів у структурі активу балансу. Зростанню показника у 2020 р. сприяло збільшення частки готової продукції на 3,2%, а також частки поточних біологічних активів та частки запасів на 1,3% та на 1% відповідно. У 2019 р. зростання частки оборотних активів відбулося внаслідок збільшення частки запасів на 4% (у т. ч. частки виробничих запасів – на 4,1%). Позитивна динаміка аналізованого процесу є свідченням зростання спроможності підприємства сплачувати зобов'язання, а також можливості розширювати діяльність.

У 2018 р. гроші та їх еквіваленти становили 4,3% від активу балансу. У 2019 р. цей показник збільшився до 4,7% (на 0,4%), а у 2020 р. склав 5,2% (зріс ще на 0,5%). Разом з тим, питома вага частки поточних зобов'язань у пасиві балансу склала у 2018 р. 2,6%, у 2019 р. – 1,4% (зменшилась на 1,2%), у 2020 р. – 2,6% (як і у 2018 р.). Відповідно, протягом аналізованого періоду

спостерігається позитивна динаміка зростання частки грошей та їх еквівалентів. Показники частки поточних зобов'язань є значно меншими за показники частки грошей та їх еквівалентів. З цього випливає, що підприємство має можливості для оплати поточних зобов'язань.

Частка запасів у 2020 р. склала 55,9% від активу балансу, збільшившись проти 2019 р. на 1%, а проти 2018 р. – на 5%. Частка готової продукції впродовж 2018-2020 рр. зросла на 3,9% та склала у 2020 р. 33%. Частка довгострокових зобов'язань протягом 2018-2020 рр. лишалась стабільною, її значення було рівним 0,3%. Отже, господарство здатне оплатити довгострокові зобов'язання.

Питома вага частки власного капіталу у структурі пасиву балансу у 2018 р. становила 97,1%, у 2019 р. – 98,3%, у 2020 р. – 97,1%. Зменшення даного показника протягом 2020 р. на 1,2% вимагає уваги зі сторони менеджерів ПСП «Саверці» та ефективних управлінських рішень задля уникнення подальшого зменшення частки власного капіталу та зниження ризиків банкрутства, яке є можливим за умови подальшого розвитку існуючої на кінець 2020 р. даної негативної тенденції.

Результати вертикального аналізу, а також структура балансу у 2018-2020 рр. свідчать, що найближчим часом аналізованому підприємству не загрожує ризик недостатньої ліквідності, як і ризик зайвої ліквідності (оскільки у ПСП «Саверці» відсутній надлишок низькодохідних високоліквідних активів).

Результати проведеного горизонтального аналізу (див. дод. Б.18) дозволяють висловити наступні твердження.

Загальний капітал ПСП «Саверці» у 2020 р. склав 186668 тис. грн, що менше, проти 2019 р., на 6854 тис. грн (на 3,5%) та менше, проти 2018 р., на 1000 тис. грн. Зменшення суми загального капіталу господарства впродовж 2020 р. відбулося у результаті зниження у 2020 р. вартості необоротних активів на 8,8% (на 5438 тис. грн), чому сприяло зменшення вартості основних засобів на 6254 тис. грн, або ж на 11,9%. Зменшились також суми оборотних активів (на 1416 тис. грн, або ж на 1,1%). Дана тенденція є свідченням того, що господарська діяльність підприємства зазнає негативних змін.

Разом з тим, у 2020 р. спостерігається зменшення сум незавершеного виробництва на 2054 тис. грн (на 7,3%), що є позитивною тенденцією, адже свідчить про покращення участі активів в формуванні потенціалу ПСП «Саверці». Позитивним моментом є також зростання впродовж 2018-2020 рр. сум коштів на рахунках у банках на 1607 тис. грн (на 19,1%). Проте, у результаті збільшення сум коштів на рахунках у 2020 р. їх вартість склала 9648 тис. грн, що становить 7,42% від вартості оборотного капіталу. Керівникам підприємства необхідно напрацювати відповідні управлінські рішення для подальшого поліпшення даної ситуації (оскільки частка коштів на рахунках для успішної прибуткової діяльності підприємства має становити не менш ніж 10% від суми оборотних коштів).

Суми дебіторської заборгованості у 2018 р. становили 2255 тис. грн, у 2019 р. – 2705 тис. грн, у 2020 р. – 1980 тис. грн. Відповідно, у 2020 р. даний показник зменшився на 725 тис. грн (на 26,8%) і склав 1,02% від суми оборотного капіталу. Вартість виробничих запасів у 2020 р. знизилась, проти 2019 р., на 3839 тис. грн, або ж на 18,7%. Загальна вартість запасів, після збільшення впродовж 2019 р. на 10740 тис. грн (на 11,2%), протягом 2020 р. зменшилась на 1924 тис. грн (на 1,8%). Вказані негативні тенденції 2020 р. мають негативний вплив на функціонування господарства.

Вартість власного капіталу у пасиві балансу у 2020 р. склала 181249 тис. грн, що менше, проти 2019 р., на 9062 тис. грн (на 4,8%), та менше, проти 2018 р., на 1014 тис. грн (на 0,4%). Значне зниження даного показника відбулося у результаті зменшення суми нерозподіленого прибутку у 2020 р. на 9062 тис. грн (на 4,9%). Дана негативна тенденція вказує на зниження фінансової стійкості ПСП «Саверці».

Необхідно звернути увагу на зростання протягом 2020 р. сум поточних зобов’язань і забезпечень (на 2208 тис. грн, або ж на 82,2%), що також негативно відображається на функціонування господарства. Існуючі негативні зміни вимагають напрацювання ефективного плану вирішення наявних проблем задля подальшої прибуткової діяльності підприємства.

НУБіП України

Задля повноти характеристики господарства проведено аналіз його фінансового стану (дод. Б.19).

Аналіз ліквідності господарства дає змогу стверджувати, що коефіцієнт покриття на кінець 2020 р. склав 26,586, що менше, проти аналогічної дати 2019 р., на 22,383, та більше, порівняно з 2018 р., на 0,729. Оскільки за допомогою аналізованого показника можливою є оцінка достатності ресурсів господарства, які можна використати в цілях оплати поточних зобов'язань, то можна констатувати, що, оскільки показник є значно більшим за одиницю, ПСП «Саверці» має змогу оплачувати поточні зобов'язання, проте, порівняно з попереднім роком, дані можливості є значно меншими.

Чистий оборотний капітал станом на 31.12.2020 р. склав 125220 тис. грн, що менше, порівняно з 2019 р., на 3624 тис. грн (на 2,81%), але більше, проти 2018 р., на 3916 тис. грн (на 3,23%), та більше, проти 2017 р., на 25474 тис. грн (на 25,54%). Отже, господарство має можливості для сплати поточних зобов'язань та у змозі розширювати подальшу діяльність (хоча можливості підприємства зменшились, порівняно з попереднім роком).

Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2019 р. був більшим, ніж у 2020 р., на 1,377. У 2020 р. показник склав 1,974, що є вищим за нормативне значення на 1,474. Відповідно, господарству необхідно напрацювати ефективну стратегію по управлінню грошовими ресурсами, оскільки певна їх частина іде на створення досить непродуктивних активів. Хоча варто відмітити, що в даній сфері, у порівнянні з 2019 р., у 2020 р. ситуація дещо покращилась.

Коефіцієнт швидкої ліквідності впродовж 2018 р. знизився на 0,131, протягом 2019 р. зріс на 3,118, за 2020 р. зменшився на 4,135 (та склав на кінець 2020 р. 5,259). Показник є значно більшим за мінімальне орієнтовне позитивне значення (0,5), що вказує на цілком достатній рівень платоспроможності підприємства та про наявність у ПСП «Саверці» високоліквідних активів.

Аналіз платоспроможності ПСП «Саверці» дає можливість констатувати, що коефіцієнт фінансування на кінець 2018 р. становив 0,03, як і на кінець 2020 р. У 2017 р. та у 2019 р. показник був дещо нижчим (0,025 та 0,017 відповідно).

НУБіП України

Оскільки нормативне значення коефіцієнта фінансування знаходиться в межах від 0,5 до 1, значення показників у ПСП «Саверці» свідчать про досить високу можливість фінансових ризиків (проте, у 2020 р. ситуація певним чином покращилась, проти 2019 р.). Підприємству варто приділити увагу даному аспекту та досягти поліпшення ситуації завдяки залученню додаткових коштів (інвесторів або ж власника).

Коефіцієнт автономії господарства впродовж періоду 2017-2020 рр. зазнавав досить незначних змін (змінювався від 0,971 (наприкінці 2018 р. та 2020 р.) до 0,983 (у 2019 р.)). Значення даного показника у 2020 р. є дещо більшим за 0,5, що є позитивною тенденцією та вказує на спроможність господарства за рахунок власного капіталу профінансувати 97,1% активів. Значення коефіцієнта автономії станом на 31.12.2020 р. свідчить також про досить високу стійкість підприємства у середньостроковій перспективі.

Значення коефіцієнта забезпеченості господарства власними оборотними засобами протягом 2017-2020 рр. є значно вищими за 0,1 (у 2020 р. спостерігається деяке зменшення значення коефіцієнта з 47,969 на початку року до 25,586 наприкінці року, проте, дана тенденція не впливає на цілком позитивне значення показника), що вказує на достатнє забезпечення господарства власними оборотними коштами та на спроможність ПСП «Саверці» функціонувати без залучення позикових коштів.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу на кінець 2020 р. становив 0,691. У цілому динаміка аналізованого показника у 2017-2020 рр. є позитивною, також можна відзначити досить близькі (від 0,655 у 2017 р. до 0,691 у 2020 р.) значення коефіцієнта. Відповідно, наприкінці 2020 р. 69,1% власного капіталу господарство вкладало у оборотні засоби. Показник більший за 10% (за 0,1), що вказує на достатність власних коштів у підприємства.

Проведений аналіз рентабельності ПСП «Саверці» свідчить про негативну динаміку показників рентабельності протягом 2018-2020 рр. З кінця 2017 р. по 31.12.2018 р. спостерігається позитивна тенденція збільшення коефіцієнтів рентабельності, проте з грудня 2018 р. по грудень 2020 р. відмічається значне

зниження значень аналізованих показників (у 2020 р. – до негативних), при тому, що нормативні значення мають бути більшими за 0, крім того, нормою є щорічне зростання коефіцієнтів рентабельності.

Аналіз показників рентабельності активів станом на 31.12.2020 р. свідчить, що на кожну одиницю активів господарство понесло 3,7 коп. збитку. Підприємству необхідно працювати над збільшенням доходів та зменшенням витрат задля уникнення негативного результату.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу у 2020 р. склав -0,038, що дає змогу стверджувати, що на кожну гривню залучених власних коштів підприємство отримало 3,8 коп. збитку. Коефіцієнт рентабельності діяльності наприкінці аналізованого періоду (у 2020 р.) склав -0,074. Отже, ПСП «Саверці» потрібно збільшити ефективність використання ресурсів задля відновлення прибуткової діяльності.

Коефіцієнт рентабельності продукції у 2020 р. дорівнював -0,029, відповідно, господарство понесло 2,9 коп. збитку на кожну гривню, що була вкладеною у виробництво та збут продукції. Підприємству варто напрацювати план стратегічних управлінських рішень, що допоможе ефективно поліпшити діяльність, повернути прибутковість та покращити показники рентабельності.

Аналіз ділової активності підприємства вказує на те, що коефіцієнт оборотності активів, після зростання у 2018 р. на 0,016, впродовж 2019 р. знизився на 0,142, а на кінець 2020 р. склав 0,498 (зменшившись ще на 0,13). Всі інші аналізовані коефіцієнти оборотності (крім коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості) протягом періоду 2017-2020 рр. також демонструють негативну динаміку зменшення, що призводить до збільшення періодів обертання та є негативним явищем, яке свідчить про погіршення ділової активності підприємства. Винятком з цієї негативної тенденції є динаміка значень коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, яка є позитивною та у 2018-2020 рр. демонструє збільшення. Відповідно, строк погашення дебіторської заборгованості впродовж 2018-2020 рр. показує зменшення, що є позитивним явищем.

НУБіП України

Строк погашення кредиторської заборгованості у 2020 р. склав 14 днів, що більше, проти 2019 р. та 2018 р., на 3 дні та більше, проти 2017 р. на 7 днів (на 50%). Отже, в цілому можна констатувати, що протягом останніх років ділова активність ПСП «Саверці» погіршилась, що призводить до втрат грошових коштів та вимагає ефективних управлінських рішень і рішучих дій для покращення ситуації.

Протягом 2017-2020 рр. спостерігається негативна динаміка значень коефіцієнта зносу основних засобів. У 2017 р. даний показник становив 0,497, що є меншим за 0,5. Отже, коефіцієнт знаходився у межах норми. У 2018 р. аналізований показник зріс до 0,515 (що більше норми), у 2019 р. та 2020 р. відбулось продовження зростання показника (до 0,567 та 0,637 відповідно). Отже, на кінець 2020 р. 63,7% основних засобів у господарстві були зношеними та непридатними для використання. Негативну динаміку зменшення у 2017-2020 рр. демонструє і коефіцієнт оновлення основних засобів (від 0,218 у 2017 р. до 0,048 у 2020 р.). Основні засоби ПСП «Саверці» є застарілими, господарству необхідно звернути увагу на необхідність їх оновлення та модернізації.

За допомогою системи Бівера оцінено можливість банкрутства ПСП «Саверці» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Діагностика банкрутства об'єкта дослідження за системою Бівера

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Нормативні значення показників		
				для стабільних компаній	за 5 років до банкрутства	за рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	7,69	6,97	0,98	≥0,4	0,17	-0,15
Рентабельність активів	16,59	5,43	-3,762	≥6	4	-22
Фінансовий левередж	0,029	0,017	0,029	≤37	≤50	≤80
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	0,646	0,663	0,668	≥0,4	≤0,3	0,06
Коефіцієнт покриття	25,86	48,97	26,59	≥3,2	≤2	≤1

НУБіП України

Значення коефіцієнта Бівера, після зменшення у 2019 р. на 0,72 у 2020 р. знизилися ще на 5,99 та склали 0,98. Аналізований показник є більшим за 0,4, відповідно, його значення вказує на достатню стабільність ПСП «Саверці», проте, значне його зниження не може лишатися поза увагою. Рентабельність активів у 2018 р. була рівною 16,59 (зо було більше шести та свідчило про стабільність господарства). У 2019 р. показник зменшився до 5,4, у 2020 р. негативна динаміка зниження рентабельності активів продовжилась і значення показника склало -3,762. Задля уникнення можливості банкрутства менеджерам підприємства необхідно напрацювати дієву стратегію подальших дій.

Значення коефіцієнта покриття активів, фінансового левериджу та коефіцієнта покриття впродовж періоду 2018-2020 рр. є цілком позитивними та вказують на задовільний фінансовий стан ПСП «Саверці». Для відсутності загрози банкрутства господарству необхідно стабілізувати значення рентабельності активів.

Варто зауважити, що за результатами діяльності підприємства у 2020 р. ПСП «Саверці» понесло збиток у розмірі 7022 тис. грн, проте він був компенсований за рахунок наявних коштів нерозподіленого прибутку попередніх років та не призвів до непоправних наслідків, хоча фінансовий стан господарства певним чином погіршився. Однією з причин наявної ситуації була пандемія коронавірусу. Щоб запобігти можливості збиткової діяльності ПСП «Саверці» у майбутньому, необхідним є напрацювання стратегії діяльності підприємства в екстремальних умовах із врахуванням усіх негативних факторів.

У ПСП «Саверці» достатньо ресурсів для провадження прибуткової діяльності, проте необхідною умовою ефективного функціонування підприємства є напрацювання менеджерами господарства стратегічних рішень задля, у першу чергу, значного покращення показників рентабельності суб'єкта господарювання, що забезпечить уникнення збиткової діяльності у подальшому. Необхідністю також є модернізація основних засобів підприємства. Менеджерам варто звернути увагу на потребу оновлення комп'ютерної техніки та

застосовуваного програмного забезпечення, що поліпшить та прискорить процес прийняття ефективних управлінських рішень.

2.2. Облік формування державного та недержавного пенсійного забезпечення в Україні

У 2020 р. до Пенсійного фонду України надійшло 490 млрд. грн, з них власні надходження склали 260 млрд. грн (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Динаміка доходів Пенсійного фонду у 2017-2020 рр.

Джерело: [72].

За період 2017-2020 рр. суми власних надходжень збільшились на 100 млрд. грн (на 62,5%), загальна сума надходжень зросла на 197 млрд. грн, або ж на 67,19%. Співвідношення коштів Державного бюджету до власних доходів Пенсійного фонду у 2020 р., відповідно, становило 1:1,26. Тобто, майже половину сформованого бюджету солідарної системи складають запозичені кошти [72].

Провівши трендовий аналіз надходжень до солідарної системи та прогнозування подальшого розвитку наявної ситуації (дод. Б.20), отримали економетричну модель, представлену на рис. 2.4.

НУБіП України

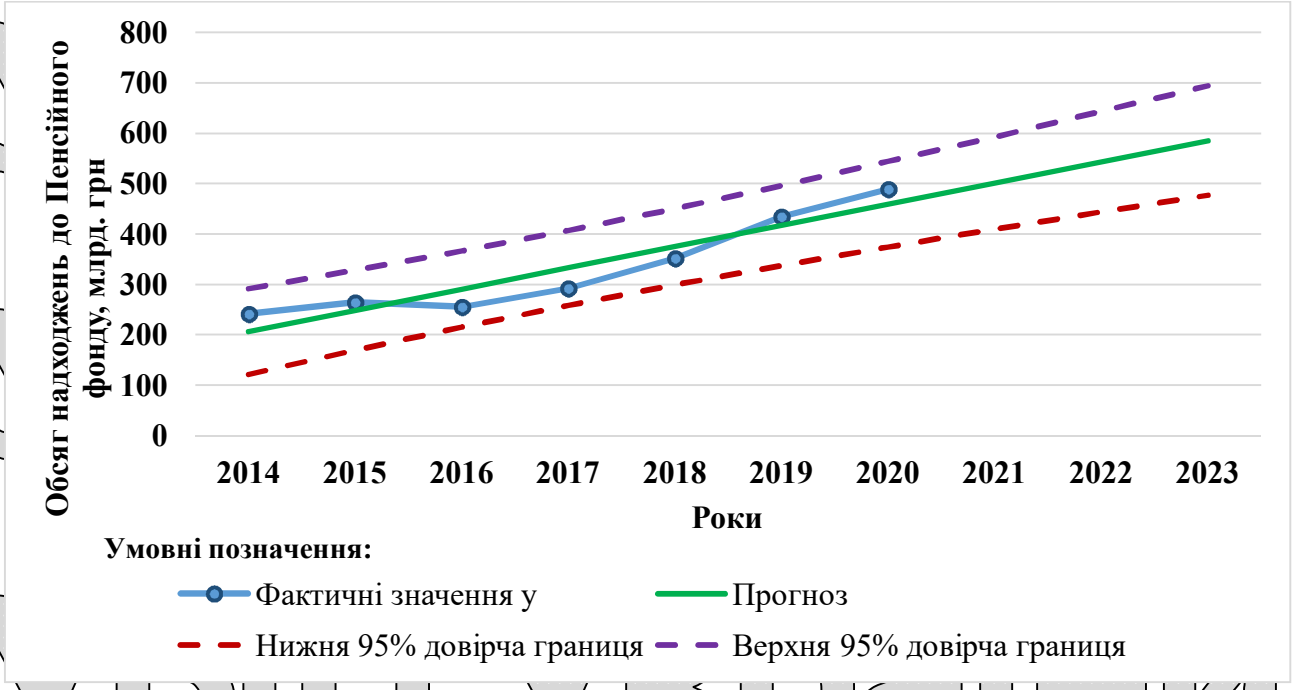

Рис. 2.4. Прогноз обсягу надходжень до Пенсійного фонду

Результати прогнозування обсягу надходжень до Пенсійного фонду дають змогу стверджувати, що у 2023 р. обсяг даних надходжень повинен бути близьким до 586,13 млрд. грн, аналізований показник буде знаходитись у межах верхньої (695,065) та нижньої (477,195) довірчих границь. Отже, обсяг надходжень до Пенсійного фонду у 2023 р. орієнтовно має зрости, проти 2020 р. на 96,13 млрд. грн (на 19,62%).

Суми власних доходів Пенсійного фонду у розрізі областей у 2018 р. відображає дод. Б.21. Найменші суми надходжень спостерігались у Чернівецькій обл. (2415,1 млн. грн), найбільші – у Дніпропетровській обл. (13326,1 млн. грн). У 2019 р. дані показники у вищезгаданих регіонах збільшились на 447 млн. грн (на 18,5%) та на 2094,8 млн. грн (на 15,72%) відповідно та складали 2862,1 млн. грн та 15420,9 млн. грн (дод. Б.22). За 2020 р. власних коштів у Дніпропетровській обл. до Пенсійного фонду надійшло 17822,4 млн. грн (6,85% від загальної суми власних коштів), з Чернівецької – 3616,8 млн. грн (1,39% від вищевказаної величини) (дод. Б.23).

Суми доходів НПФ протягом 2018-2020 рр. були значно меншими проти сум доходів солідарної системи. Динаміка надходжень сум пенсійних внесків та

сум інвестиційного доходу до НПФ у 2018-2020 рр., станом на 31.12, відображена на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Динаміка доходів НПФ у 2018-2020 рр., станом на 31.12

Джерело: [77].

У 2020 р. до НПФ надійшло 2377,9 млн. грн пенсійних внесків, що більше, проти 2018 р., на 377,4 млн. грн, або ж на 18,87%, проти 2019 р. – на 217,1 млн. грн (на 10,05%). Відповідно, впродовж періоду 2018-2020 рр. спостерігається позитивна динаміка надходжень пенсійних внесків до НПФ. Протягом вказаного періоду необхідно відзначити і позитивну динаміку доходів НПФ від інвестиційного доходу. Порівняно з 2019 р., у 2020 р. суми інвестиційного доходу НПФ були більшими на 435,7 млн. грн (на 19,8%). За період 2018-2020 рр. даний показник збільшився на 868,0 млн. грн (на 49,1%).

Найбільші суми пенсійних внесків у 2018-2020 рр. надійшли НПФ від юридичних осіб (рис. 2.6).

У 2020 р. юридичні особи перерахували до НПФ пенсійних внесків на суму 2075,5 млн. грн, що більше, у порівнянні з 2019 р., на 138,2 млн. грн (на 7,13%), у порівнянні з 2018 р. – на 247,8 млн. грн (на 13,56%). Дещо менші суми були перераховані до НПФ у вигляді пенсійних внесків фізичними особами. Проте, зростання сум даних коштів протягом 2018-2020 рр. було більш значним, ніж зростання сум коштів, отриманих від юридичних осіб.

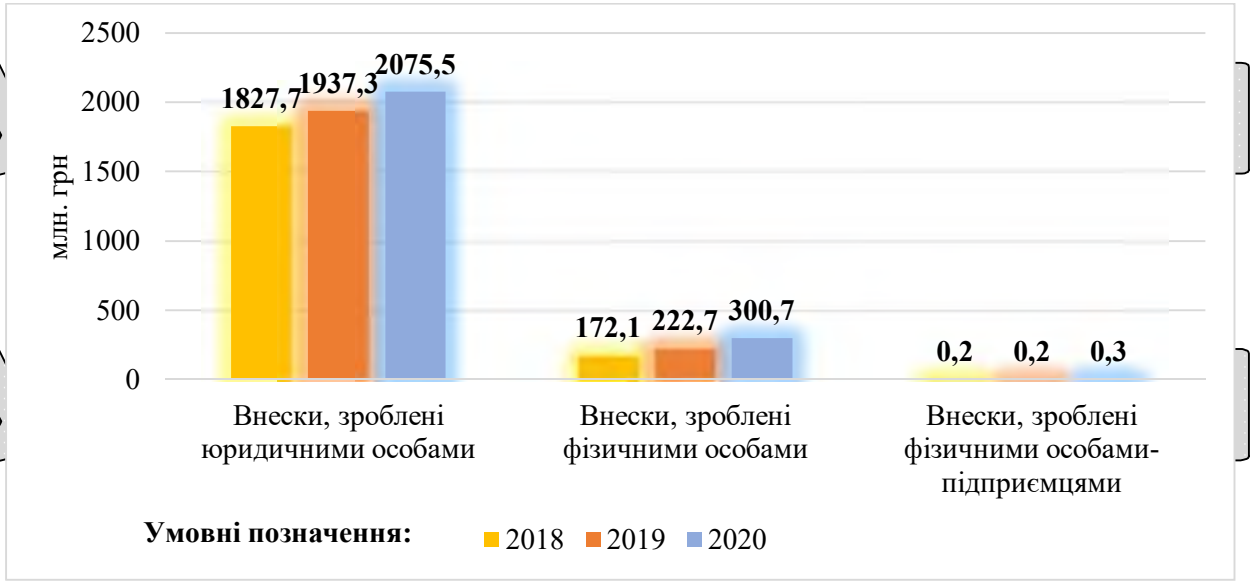

Рис. 2.6. Динаміка надходження до НПФ пенсійних внесків у 2018-2020 рр., станом на 31.12

Джерело: [77].

У 2020 р. кошти, отримані НПФ від фізичних осіб, збільшились, проти 2018 р., на 128,6 млн. грн, або ж на 74,72%, проти 2019 р. – на 78 млн. грн (на 35,02%). Від фізичних осіб-підприємців впродовж аналізованого періоду суми пенсійних внесків були найменшими і становили як у 2018 р., так і у 2019 р. 0,2 млн. грн. У 2020 р. даний показник збільшився на 0,1 млн. грн (на 50%).

На даний час бухгалтерський облік у Пенсійному фонді України регулюється, відповідно, НП(С)БО ДС, діючими з 2017 р., Законом «Про бухгалтерський облік» [81], Постановою правління Пенсійного фонду України «Про затвердження Порядку ведення органом Пенсійного фонду України обліку надходження сум платежів» [89], Наказом Пенсійного фонду України «Про робочий план рахунків бухгалтерського обліку» [102], а також іншими нормативно-правовими актами.

Пенсійний фонд є водночас і державною установою, і цільовим фондом, що зумовлює відповідну специфіку облікових процесів. У процесі реформування бухгалтерського обліку у державному секторі, з урахуванням специфічної діяльності даного фонду, 10.03.2017 р. Наказом Пенсійного фонду було прийнято Робочий план рахунків бухгалтерського обліку в органах Пенсійного фонду [102]. Також 08.09.2017 р. у результаті Наказу МФУ «Про затвердження

типових форм меморіальних ордерів, інших облікових регістрів суб'єктів державного сектору та порядку їх складання» були впроваджені нові форми меморіальних ордерів, що мали ордери-близнюки, використовувані у процесі обліку за допомогою комп'ютерних програм [96]. Затверджені також були нові облікові регістри та порядок їх складання. Для обліку надходження коштів пенсійного забезпечення Пенсійний фонд використовує меморіальний ордер №3 «Накопичувальна відомість руху грошових коштів спеціального фонду на рахунках, відкритих в органах Державної казначейської служби України (банках)» [96].

Необхідно зазначити, що до 2017 р. надходження Пенсійного фонду завжди зіставлялись з видатками. Для цього меморіальні ордери порівнювались із картками касових видатків. Проте, з 2017 р. існуюча до цього практика стала неможливою, оскільки у процесі кардинальних змін у нововведеному Плані рахунків не було передбачено необхідних для процедури зіставлення субрахунків [17]. Для обліку формування державного пенсійного забезпечення у Плані рахунків Пенсійного фонду передбачені рахунки Класу 2 «Грошові кошти на рахунках» та рахунки Класу 7 «Доходи». Зокрема, процес обліку ведеться за допомогою рахунку 2321 «Поточні рахунки в банку», а саме – субрахунків 232101 «Поточні рахунки для обліку надходжень», 232114 «Поточні рахунки для обліку коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень», 232115 «Поточні рахунки для обліку інших надходжень спеціального фонду», 232116 «Поточні рахунки в іноземній валюті» [102]. Використовується також рахунок 2322 «Рахунки для обліку коштів державних цільових фондів у Казначействі» (субрахунок 232201 «Рахунок для обліку надходжень до Фонду»). Облік надходжень Пенсійного фонду забезпечують такі рахунки Класу 7 «Доходи», як 732 «Фінансові доходи державних цільових фондів», 742 «Інші доходи за обмінними операціями державних цільових фондів», 752 «Доходи за необмінними операціями державних цільових фондів» (субрахунки 752101 «Надходження частини єдиного внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», 75201 «Надходження коштів з державного бюджету на

пенсійні виплати», 752301 «Інші надходження на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»).

Облік формування недержавного пенсійного забезпечення у НПФ теж має свої особливості, як і облік використання недержавного пенсійного забезпечення в даних неприбуткових організаціях (що значно відрізняються від інших неприбуткових організацій). Особливості бухгалтерського обліку в НПФ відображені на рис. 2.7.

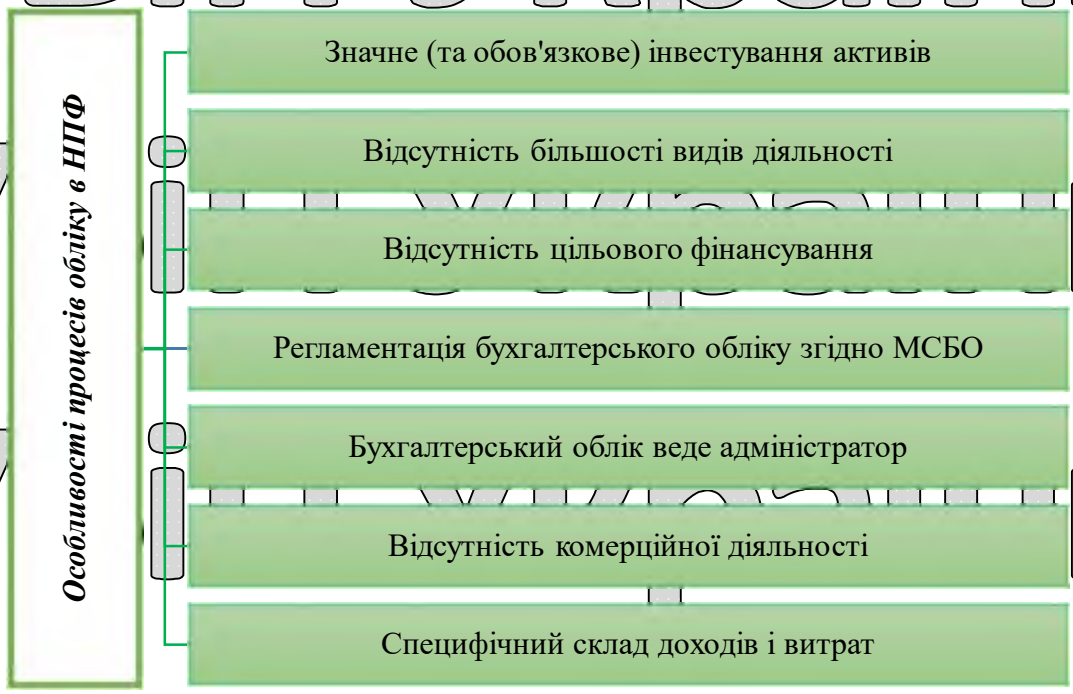

Рис. 2.7. Особливості процесів обліку в НПФ

Джерело: [111; 112].

Бухгалтерський облік у НПФ регулюють МСБО (з 2013 р.), Закон «Про бухгалтерський облік [81], Розпорядження НКЦПФР «Про затвердження професійних вимог до учасників фондового ринку» [3], Методичні рекомендації щодо оцінки активів НПФ [52], Рекомендації щодо застосовування МСФЗ для цілей ведення бухгалтерського обліку НПФ [104] та ін. чинні нормативні акти. Суттєвим недоліком є відсутність чинних Методичних рекомендацій з обліку основних операцій НПФ [113] (так як відповідний документ, затверджений у грудні 2004 р., втратив чинність 13.11.2012 р., а аналогічний новий не був напрацьований). Варто зауважити, що основні операції НПФ значним чином відрізняються від таких на будь-якому підприємстві та у будь-якій організації, у

тому числі, неприбуткові, як і НПФ, оскільки дані операції – це збір пенсійних внесків, а також здійснення пенсійних виплат. Тому відсутність вищезгаданого нормативного акта певним чином перешкоджає забезпеченню об'єктивності показників бухгалтерського обліку у НПФ.

У процесі обліку у НПФ адміністраторами використовується наразі План рахунків, затверджений 30.11.1999 р., із змінами та доповненнями [78], значним недоліком є відсутність чіткої регламентації застосування даного Плану рахунків у НПФ, що негативно впливає на процес обліку та його результати [113]. Особливості обліку формування пенсійного забезпечення за рахунок пенсійних внесків у НПФ відображено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Відображення в бухгалтерському обліку операцій формування пенсійного забезпечення за рахунок пенсійних внесків у НПФ

Операція	*Кореспонденція*		*Сума, грн**	*На основі якого первинного документа*
	дебет	*кредит*		
Надходження пенсійних внесків	311	41	190000,00	Виписка банку, пенсійні контракти
Надходження внесків від нез'ясованих осіб, що є (або ні) учасниками НПФ	311	685	7500,00	Виписка банку
За письмовою вимогою платника повернено помилково отримані НПФ кошти	685	311	4600,00	Виписка банку, письмова вимога платника
Зараховано на рахунок НПФ внески від нез'ясованих осіб, що не були затребувані платниками та за якими пройшов термін позовної давності	311	752	2000,00	Бухгалтерська довідка

**суми умовні*

Джерело: [111; 114].

Крім пенсійних внесків, пенсійне забезпечення у НПФ формується також із джерел, відображених у табл. 2.4.

Важливим об'єктом надходжень НПФ є також інвестиційний прибуток. Відображення його в обліку виглядає: Д-т 441 К-т 443. Збільшення зобов'язань фонду перед учасниками у результаті розподілу даного виду надходжень відображається: Д-т 443 К-т 402.

НУБіП України

Таблиця 2.4

Склад надходжень НПФ та рахунки для їх відображення у бухгалтерському обліку

Рахунок для обліку надходжень	*Вид надходжень НПФ*
73	Відсотки та дивіденди
733	Дооцінка фінансових активів; амортизація придбаних з дисконтом фінансових активів
741	Продаж фінансових активів
742	Дооцінка необоротних активів
746	Продаж необоротних активів

Джерело: [7; 111].

Для покращення методичного забезпечення бухгалтерського обліку в НПФ з метою забезпечення прозорості, достовірності та об'єктивності показників бухгалтерського обліку, зокрема показників формування пенсійного забезпечення, необхідним є напрацювання нових Методичних рекомендацій з обліку основних операцій НПФ.

2.3. Облік використання державного та недержавного пенсійного забезпечення

У 2020 р. Пенсійним фондом України було використано на видатки 489,61 млрд. грн (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Динаміка видатків Пенсійного фонду України у 2018-2020 рр.

Джерело: [26; 27; 28].

Загальна сума видатків протягом 2018-2020 рр. зросла на 131,01 млрд. грн, або ж на 36,53%. У 2019 р. даний показник був меншим, проти 2020 р., на 53,68 млрд. грн (на 12,31%). Суми пенсійних виплат за період 2018-2020 рр. зросли на 114,2 млрд. грн (на 32,38%). Тобто, впродовж аналізованого періоду спостерігається позитивна динаміка збільшення сум пенсійних виплат. У 2018 р. пенсійні виплати становили 98,35% від суми видатків, у 2020 р. – 95,36%.

Аналогічно зростанню загальних сум видатків та пенсійних виплат, з 2018 р. по 2020 р. значно зросли суми адміністративних видатків (від 4,4 млрд. грн у 2018 р. до 5,3 млрд. грн у 2020 р.), а також суми видатків на доставку пенсій (від 1,5 млрд. грн до 1,8 млрд. грн у 2020 р.) (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Динаміка адміністративних видатків та видатків на доставку пенсій у Пенсійному фонді у 2018-2020 рр.

Джерело: [26; 27; 28].

Суми адміністративних видатків зросли, відповідно, протягом періоду 2018-2020 рр. на 0,9 млрд. грн, суми видатків на доставку пенсій – на 0,3 млрд. грн. У 2020 р., порівняно з 2019 р., суми адміністративних видатків не змінились, чому сприяли комп'ютеризація та автоматизація багатьох процесів у Пенсійному фонді [8].

Суми видатків на доставку пенсій у 2020 р. зросли, проти 2019 р., на 0,1 млрд. грн, хоча одержувачів пенсій через банківську систему збільшилось у

2020 р., порівняно з 2019 р., на 2,5% [72], що сприяло зменшенню витрат на доставку пенсійних виплат. У 2018 р. співвідношення адміністративних видатків та видатків на доставку пенсій склало 2,93:1; у 2020 р. – 3,12:1.

Впродовж 2018-2020 рр. найбільші суми видатків спостерігались у Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях (дод. Б.24), а також у м. Київ [26; 27; 28]. У 2020 р. загальні суми видатків у вищевказаних областях становили, відповідно, 44368 млн. грн, 44434 млн. грн та 33627 млн. грн. (у м. Київ – 44071 млн. грн [28]), що більше, проти 2018 р., на 10116 млн. грн, або ж на 29,53% (у Дніпропетровській обл.), на 11338 млн. грн, або ж на 34,26% (у Донецькій обл.) та на 8344 млн. грн, або ж на 33% (у Харківській обл.). Найменші суми видатків у 2020 р. були у Чернівецькій, Закарпатській та Тернопільській областях.

Суми пенсійних виплат протягом аналізованого періоду найвищими були також у Дніпропетровській обл., Донецькій обл. та Харківській обл. (дод. Б.25). У Дніпропетровській обл. у 2018 р. пенсійні виплати були меншими, порівняно з 2019 р., на 12957 млн. грн (на 49,4%), порівняно з 2020 р. – на 17619 млн. грн (на 37,18%). У Донецькій обл. та Харківській обл. даний показник у 2020 р. зріс, проти 2019 р., відповідно, на 4807 млн. грн, або ж на 12,27%, та на 3887 млн. грн (на 13,29%), а проти 2018 р. – на 18851 млн. грн та на 12791 млн. грн відповідно. Найменші суми пенсійних виплат у 2020 р. спостерігались у Чернівецькій, Закарпатській та Тернопільській областях (аналогічно загальним сумам видатків).

Використання коштів НПФ полягає у видатках на пенсійні виплати, видатках на адміністративні витрати та оплаті за придбані активи. Склад адміністративних витрат НПФ відображено на рис. 2.10.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

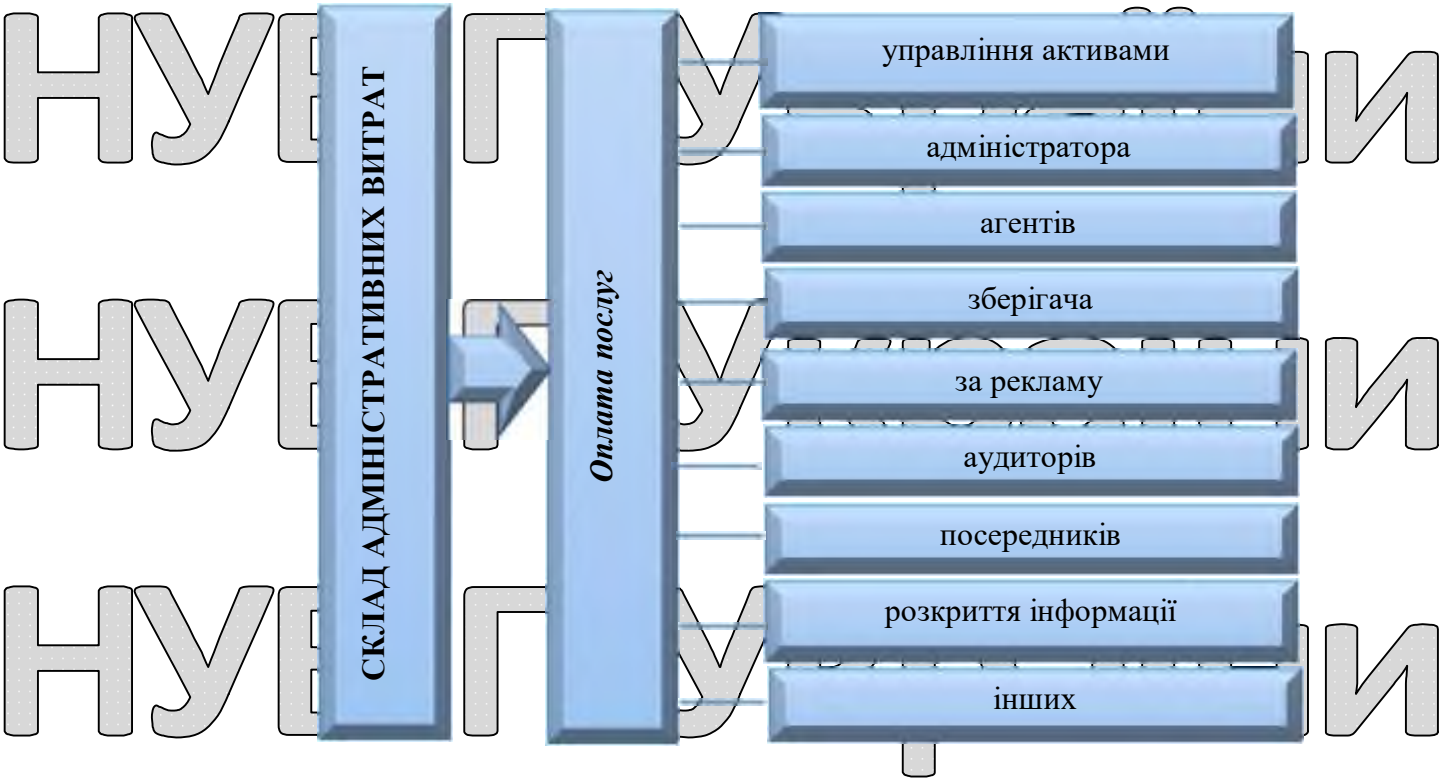

Рис. 2.10. Склад адміністративних витрат у НПФ

Джерело: [114].

Станом на 31.12.2020 р. пенсійні виплати НПФ становили 1107,4 млн. грн, що більше, проти 2018 р., на 297,5 млн. грн (на 36,7%) (рис. 2.11).

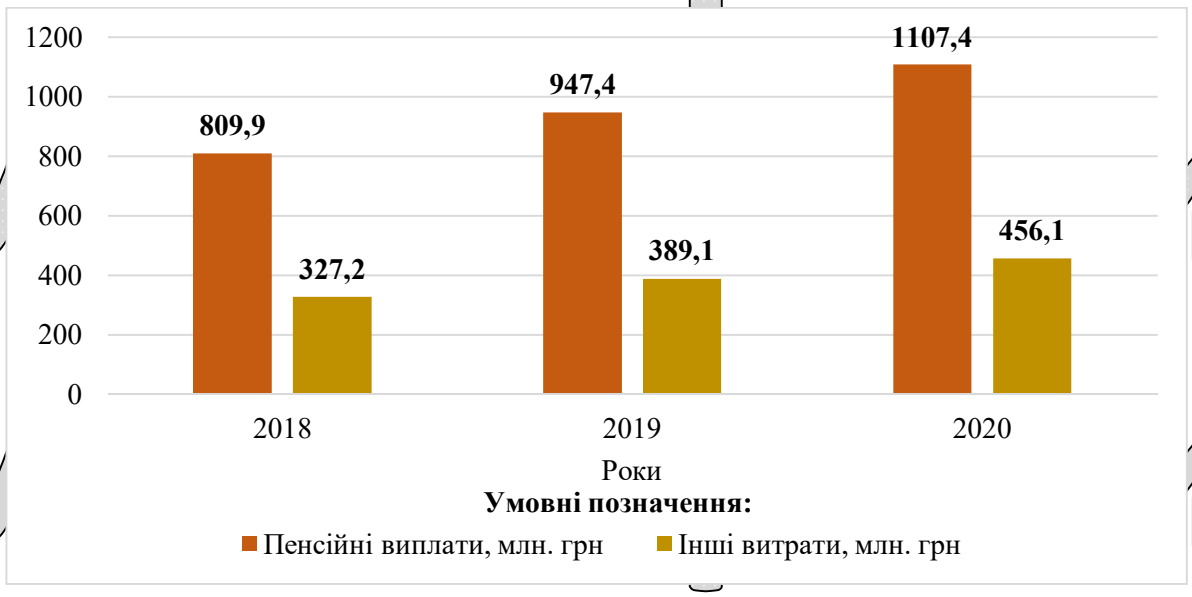

Рис. 2.11. Динаміка витрат НПФ у 2018-2020 рр., станом на 31.12

Джерело: [77].

Відповідно, впродовж аналізованого періоду спостерігається позитивна динаміка зростання сум пенсійних виплат у НПФ. Витрати, понесені НПФ у

зв'язку з оплатою активів, що були придбані, та на адміністративні послуги, з 2018 р. по 2020 р. також значно збільшились та склали у 2020 р. 456,1 млн. грн проти 327,2 млн. грн у 2018 р. (зросли на 128,9 млн. грн, або ж на 39,4%). Варто відмітити, що суми пенсійних виплат протягом вищевказаного періоду зростали дещо повільніше, аніж суми інших витрат (які компенсуються за рахунок пенсійних активів). Крім того (на відміну від державного пенсійного забезпечення) показники витрат, не пов'язаних з пенсійними виплатами, у НПФ є досить високими (на кінець 2018 р. становили 40,40% пенсійних виплат, на кінець 2020 р. – 41,19% виплачених пенсій). При порівнюванні сум пенсійних виплат НПФ та Пенсійного фонду, відзначаються значно більші (у 2020 р. – майже у 422 рази (466900 млн. грн : 1107,4 млн. грн)) значення даних показників у системі державного пенсійного забезпечення, що ще раз свідчить про вкрай невелику кількість учасників НПФ серед теперішніх пенсіонерів.

Облік використання державного пенсійного забезпечення регламентує, крім інших чинних нормативних актів, НП(С)БО ДС 135 [63], згідно якого видатки на пенсійні виплати є необмінними операціями. Дані операції відображаються у бухгалтерському обліку на рахунках Класу 2 «Фінансові активи» та на рахунках Класу 8 «Витрати» [102]. Використовуються, зокрема, такі субрахунки Класу 2 «Фінансові активи», як 222301 «Грошові документи у національній валюті щодо пенсійних виплат», 222501 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті щодо пенсійних виплат», 222601 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті щодо пенсійних виплат», 232202 «Рахунок для здійснення видатків Фондом», 232301 «Рахунок для обліку коштів Державного бюджету на фінансове забезпечення пенсійних виплат». Серед рахунків Класу 8 «Витрати» використовується рахунок 85 «Витрати за необмінними операціями», а саме, субрахунки 852201 «Витрати на пенсійні виплати», 852301 «Видатки за рахунок коштів Державного бюджету на пенсійні виплати», 852401 «Інші витрати за необмінними операціями щодо пенсійних виплат».

НУБіП України

Можна констатувати, що Робочим планом рахунків в органах Пенсійного фонду передбачені рахунки, що є необхідними у процесі обліку використання пенсійного забезпечення у солідарній системі.

Облік використання недержавного пенсійного забезпечення відбувається відповідно до МСБО, а саме – згідно МСБО 26 та МСБО 19. Особливості застосування в бухгалтерському обліку НПФ Плану рахунків [78] щодо операцій використання пенсійного забезпечення відображено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Відображення у бухгалтерському обліку операцій використання пенсійного забезпечення у НПФ

Операція	*Кореспонденція*		*Сума, грн**	*На основі якого первинного документа*
	дебет	*кредит*		
Нарахування пенсійних виплат	41	672	150000,00	Бухгалтерська довідка, пенсійні контракти
Утримання податків з суми пенсійних виплат	672	641	29250,00	Бухгалтерська довідка
Перерахування зберігачем пенсійних виплат	672	311	110000,00	Платіжне доручення, виписка банку
Перерахування пенсійних виплат через пошту	377	311	10750,00	Платіжне доручення

**суми умовні*

Джерело: [112; 113].

Облік інших видатків НПФ (крім видатків на пенсійне забезпечення), що здійснюються за рахунок пенсійних коштів (адміністративні витрати, придбання активів), ведеться адміністратором на рахунках Класу 9 «Витрати діяльності» або на рахунках Класу 9 «Витрати діяльності» та Класу 8 «Витрати за елементами» (одночасно). Іноді в процесі обліку видатків використовується рахунок 23 «Виробництво» [113]. Використання даного рахунку не є забороненим, проте є недоцільним, адже виробнича діяльність у НПФ відсутня, і саме тому застосування даного рахунку призводить до необ'єктивності облікових даних.

Задля забезпечення об'єктивності та точності бухгалтерського обліку використання пенсійного забезпечення в НПФ необхідною є розробка

Рекомендацій по застосуванню Плану рахунків в НПФ, що унеможливить хибне та недоцільне користування певними рахунками для облікових потреб.

НУБіП України

2.4. Порядок складання та подання звітності до Пенсійного фонду

На даний час в Україні суб'єкти господарювання на загальній основі мають змогу бути учасниками системи пенсійного забезпечення, виконуючи законодавчо визначене зобов'язання перераховувати певний відсоток коштів у вигляді нарахувань на заробітну плату своїх робітників як ЄСВ до системи державного соціального страхування. Також підприємства, відповідно до договору з робітниками, можуть відраховувати певну суму коштів до ІІІ рівня пенсійної системи, що дозволить забезпечити працівникам додаткову пенсію.

Наразі дуже невелика кількість підприємств є учасниками системи добровільного пенсійного забезпечення. Станом на 31.12.2020 р. чисельність вкладників НПФ, що є юридичними особами, склала 2,1 тис. осіб, що більше, проти 2018 р., на 0,3 тис. осіб, та менше, проти 2019 р., на 0,1 тис. осіб [77]. Тобто, протягом 2020 р. відбулося зменшення кількості вкладників НПФ – юридичних осіб, що є негативною тенденцією. На кінець 2020 р. кількість пенсійних контрактів, що були укладені з НПФ юридичними особами та фізичними особами-підприємцями, становила 6,8 тис. шт. (проти 6,9 тис. шт. на відповідний період 2019 р., як і 2018 р.) [77].

ПСП «Саверці» є законослухняним підприємством, яке відповідально виконує свої обов'язки щодо ЄСВ, проте не робить вкладів за своїх робітників до системи недержавного пенсійного забезпечення. Станом на 31.03.2021 р. кількість працівників ПСП «Саверці» становила 182 особи (серед них – 12 працівників-інвалідів) (дод. Б.26). На кінець другого кварталу 2021 р. на підприємстві нараховувався 181 робітник, у т. ч. 13 осіб з інвалідністю (дод. Б.27). Сума заробітної плати працівників за січень 2021 р. становила 1601,7 тис. грн, за березень 2021 р. – 1547,8 тис. грн, за червень 2021 р. – 1816,7 тис. грн (рис. 2.12).

Впродовж першого півріччя 2021 р. господарством було перераховано до ДПС 2200,9 тис. грн ЄСВ, з них 49,1 тис. грн (2,23%) становив ЄСВ, нарахований на зарплату осіб з інвалідністю за ставкою 8,41%.

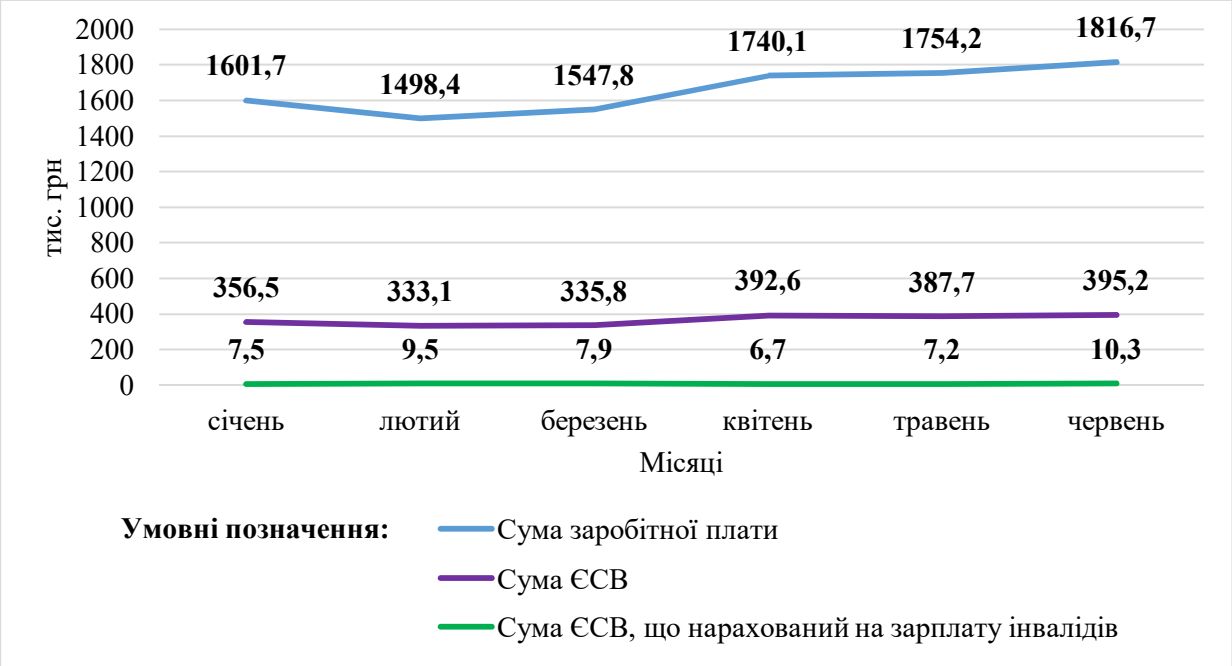

Рис. 2.12. Динаміка нарахованих сум заробітної плати та нарахованого ЄСВ ПСП «Саверці» протягом першого півріччя 2021 р.

Джерело: дані, надані господарством.

У процесі обліку ЄСВ ПСП «Саверці» застосовується рахунок 65 «Розрахунки за страхуванням», точніш – субрахунок 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування». Особливості бухгалтерського обліку ЄСВ на підприємстві відображено у табл. 2.6.

Нарахування ЄСВ відбувається на суму зарплати працівника, що начислена, або ж на суму встановленої мінімальної зарплати (якщо сума начисленої зарплати працівника є меншою за суму мінімальної зарплати). ЄСВ нараховується на фактичну суму зарплати робітника (навіть якщо вона є меншою за суму мінімальної зарплати) у випадку, коли робітник має інвалідність, або ж коли робітником було відпрацьовано неповний календарний місяць.

НУБіП України

Таблиця 2.6

Відображення на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій ПСП «Саверці»

Операція	*Кореспонденція*		*Сума, грн*	*На основі якого первинного документа, облікового регістру*
	дебет	*кредит*		
Нарахування зарплати	23, 92, 91, 93, 94	661	100000,00	Розрахунково-платіжна відомість, Журнал-ордер 5 Б с.-г.
Нарахування ЄСВ	23, 92, 91, 93, 94	651	22000,00	Відомість 5.4 с.-г., Розрахунково-платіжна відомість, Журнал-ордер 5 Б с.-г.
Утримання ПДФО	661	641	18000,00	Розрахунково-платіжна відомість
Утримання ВЗ	661	642	1500,00	Розрахунково-платіжна відомість
Сплата ЄСВ	651	311	22000,00	Платіжне доручення
Сплата ПДФО	641	311	18000,00	Платіжне доручення
Сплата ВЗ	642	311	1500,00	Платіжне доручення
Виплата зарплати	661	311	80500,00	Відомість на виплату заробітної плати, Платіжне доручення

У процесі обліку, зокрема, начислення, ЄСВ та при формуванні відповідної звітності ПСП «Саверці» використовує для регламентації такі чинні законодавчо-нормативні акти, як:

- Закон України «Про оплату праці» [100];
- Закон «Про ЄСВ» [98];
- Постанова Кабміну №1170 «Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [88].

ЄСВ не нараховується на певні виплати, які є допомогою, а саме:

- що надаються при народженні дитини та по догляду за дитиною відповідно до законодавства;
- що надаються на поховання;
- що одноразово надаються при виході на пенсію;
- що є вихідною допомогою у випадку припинення трудового договору.

Не відносяться до таких, на які нараховують ЄСВ, і виплати, які є:

- витратами на відрядження (відповідно до норм);
- витратами робітника на його проїзд до місця роботи (згідно законодавства);
- компенсацією за завдану моральну шкоду;
- інше, затверджене законодавством.

Синтетичний облік розрахунків по ЄСВ господарство має вести у Журналі-ордері №5 Б с.-г., який кожного місяця оновлюється. Аналітичний облік розрахунків по ЄСВ має вестися у Відомості №5.4 с.-г.

Бухгалтерський облік ЄСВ, а також складання відповідної звітності, яка подається до органів ДПС та надходить до Пенсійного фонду, регулюють, крім вищезазначених нормативно-правових актів, наразі:

- Наказ Мінфіну №449 «Про затвердження інструкції про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [87];
- Наказ Мінфіну №6 «Про затвердження Порядку зарахування у рахунок майбутніх платежів єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування або повернення надміру та / або помилково сплачених коштів» [90];
- Наказ Мінфіну №4 «Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску» [97];
- Наказ Мінфіну №1162 «Про затвердження Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та Положення про реєстр страхувальників» [91];
- Наказ Мінфіну №1124 «Про затвердження Порядку розгляду контролюючими органами скарг на вимоги про сплату недоїмки зі сплати

єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та на рішення про нарахування пені та накладення штрафу» [93];

- Наказ Міністерства доходів та зборів України (розформованого 2014 р.) №453 «Про затвердження Порядку прийняття банками на виконання розрахункових документів на виплату заробітної плати» [92];

- Наказ Мінфіну №435 «Про затвердження Порядку формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [94];

- Закон №465-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» [82].

ЄСВ за ставкою 22% до 2019 р. нараховувався на розмір виплат, не більших, ніж 15 мінімальних заробітних плат [50; 98]. З 01.2019 р. ставка нарахувань ЄСВ у 22% стосується лише розміру доходу, що є не більшим за 25 мінімальних зарплат. До доходів більшого розміру були запроваджені понижені ставки нарахувань ЄСВ (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Застосування понижених ставок ЄСВ

Ставка нарахувань ЄСВ, %	Розмір доходу, мінімальних зарплат	Сума ЄСВ (станом на 01.2021 р.), грн
22	25	33000
20	25-70	30000-84000
17	70-150	71400-153000
15	150-200	135000-180000
10	200-270	120000-162000
5	більше 270	більше 81000

Джерело: [71; 98].

З першого кварталу 2021 р., відповідно до Наказу Мінфіну №773 «Про внесення змін до Наказу Міністерства фінансів України від 13 січня 2015 року №4 «Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум

доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску» [83], почала діяти оновлена звітність щодо ЄСВ, що об'єднує у собі Звіт з ЄСВ і форму №1ДФ. Нова звітність, звітним періодом якої є податковий квартал, називається Податковим розрахунком сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску (надалі – Розрахунок). Розрахунок, що містить розбивку по місяцях звітного періоду, подається до ДПС упродовж 40 календарних днів (по закінченні звітного кварталу) [72]. До 2021 р. окремий Звіт з ЄСВ надавався ДПС протягом 20 календарних днів по закінченні кожного календарного місяця (який був звітним періодом).

Розрахунок складається з основної частини, що містить три розділи (див. дод. Б.26), та шести додатків. Є чотири типи Розрахунку:

- Звітний: перше подання за звітний період, є обов'язковим;
- Звітний новий: якщо у попередньому Розрахунку (звітному) були допущені помилки, але строк подання звітності ще не закінчився, для виправлення неточностей;
- Уточнюючий: якщо необхідно виправити допущені помилки, але строк подання звітності закінчився;
- Довідковий: у випадку необхідності надання інформації перед призначенням пенсії особі, яка є застрахованою, або ж для отримання особою страхових виплат чи матеріального забезпечення [72].

Подання звітності є обов'язковим, лише у випадку відсутності на підприємстві найманих працівників Розрахунок не подається. Подання звітності може відбуватися:

- у електронній формі за допомогою безкоштовного спеціалізованого програмного забезпечення;
- на паперових носіях, на яких наявні необхідні підпис та печатка, разом зі звітом на електронному носії;

- на паперових носіях без електронних носіїв (якщо в додатках є заповненими п’ять чи менше рядків);
- за допомогою пошти з обов’язковим повідомленням про вручення, а також описом вкладення (з дотриманням попередньої вимоги) [69].

У випадку подання Розрахунку в електронній формі за допомогою програмного забезпечення звітність через Єдине вікно надходить одночасно до ДПС, Пенсійного фонду та Державної служби статистики [72]. У всіх інших випадках Розрахунок, після опрацювання органами ДПС направляється в органи Пенсійного фонду та в службу статистики [69].

Окремо за рік звітність не подається. Сплата ЄСВ за найманих робітників має відбуватися до 20 числа місяця, який є наступним після місяця нарахування, або ж разом з виплатою зарплати. Сплачують ЄСВ за себе на добровільній основі на даний час певні категорії зайнятих громадян.

Наразі Пенсійним фондом розроблено законопроєкт (погоджений 29 вересня Кабміном), згідно якого звітний період змінюється з квартального на місячний задля забезпечення своєчасного обрахунку страхового стажу, вчасного призначення (а також отримання) пенсійних виплат. За твердженням Пенсійного фонду (з чим погоджується глава Мінсоцполітики), недоліками діючої об’єднаної звітності є:

- відтермінування надходження відомостей;
- послаблення платіжної дисципліни щодо ЄСВ;
- відсутність можливості проведення щомісячного аналізу показників, що мають вплив на надходження Пенсійного фонду [29].

За порушення зазначених у законодавчих нормативних актах правил ведення обліку, формування звітності та сплати ЄСВ порушники, згідно Закону «Про ЄСВ» [98], Кодексу про адміністративні правопорушення [41] та Кримінального кодексу [44] притягуються до відповідальності (дод. Б.28).

ПСП «Саверці» з відповідальністю відноситься до обов’язку ведення бухгалтерського обліку, складання об’єднаної звітності до ДПС та Пенсійного фонду, а також до сплати ЄСВ, як і до інших необхідних виплат. Задля протидії

можливим порушенням (а також наявним, у вигляді тіньової зайнятості) у частині ЄСВ доцільно збільшити відповідальність за неправомірні дії при веденні обліку, формуванні звітності, а також сплаті даного внеску.

НУБіП України

2.5. Використання прикладного програмного забезпечення при складанні та поданні звітності по ЄСВ

Комп'ютеризація на даний час є необхідним аспектом процесів ведення бухгалтерського обліку, формування звітності та подання звітів до відповідних органів. Завдяки прикладному програмному забезпеченню відбувається оптимізація робочого часу бухгалтера, спрощується та значно пришвидшується перебіг усіх необхідних робочих моментів.

Наразі лідером серед використовуваних програм, що можуть застосовуватися для формування звітів, є програмні продукти фірми 1С [18]. Більшість підприємств застосовують з даною метою програму «1С: Підприємство 8.3», оскільки дана програма дозволяє з найменшими витратами часу вести первинний та зведений облік, а також формувати необхідну звітність (при цьому, для складання звітів немає необхідності внесення до програми потрібних даних, оскільки вона їх вже містить). При умові правильного коректного ведення бухгалтерського обліку в вищезгаданій програмі певна частина звітності (у т. ч. по ЄСВ) заповнюється автоматично (при цьому виключається можливість перекручення інформації). Однак, при наявності можливості підписати звітність електронним ключем та надіслати її у електронному вигляді, виникають певні проблеми та незручності, які полягають у невідповідності форматів сформованого звіту та звіту, який потрібно подати. Крім того, при надсиланні звітності у конфігурації від «1С» необхідною є оплата послуг подання звітності, що призводить до зайвих витрат.

Для безоплатного подання певної звітності (у т. ч., на даний час, об'єднаної звітності з ПДФО та ЄСВ) використовується програмне забезпечення, відображене на рис. 2.13.

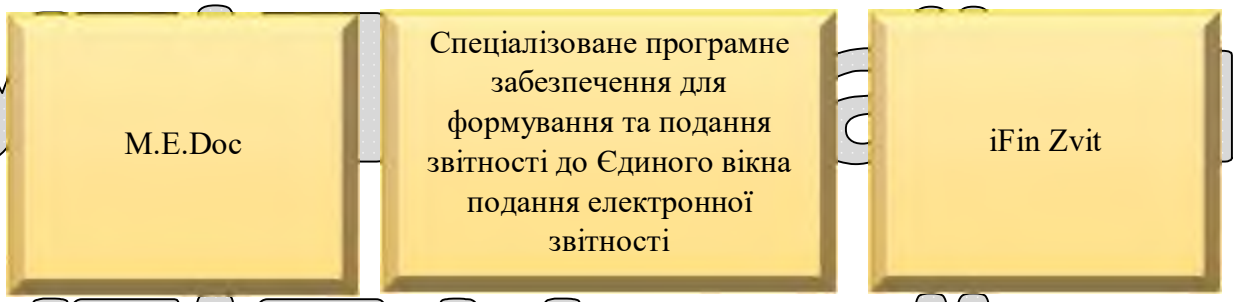

Рис. 2.13. Програмне забезпечення для подання звітності до ДПС у електронному вигляді

Джерело: [69; 80].

Звітність у зазначених сервісах можна підписати безкоштовними електронними ключами від Акредитованого центру сертифікації ключів інформаційно-довідкового департаменту ДФС та безкоштовно направити до ДПС. Дані програмні продукти дозволяють також здійснити безпосереднє формування звітності. Єдине вікно подання звітності у електронному вигляді дає можливість отримання звітності ДПС, Пенсійним фондом та органами статистики [69].

Програми «Free Zvit» та «Соната» також надають можливість створення і подання до органів ДПС Розрахунку за допомогою телекомунікаційного зв'язку (але на платній основі) [69].

За умови формування Розрахунку у програмному забезпеченні «1С: Підприємство» його можна імпортувати до «M.E.Doc». Задля цього у програмі «M.E.Doc» потрібно відкрити форму об'єднаної звітності з ПДФО, ВЗ і ЄСВ та у головному меню задіяти функцію «Імпорт – імпорт з dbf». Звітність при цьому автоматично конвертується у формат «xml», одночасно виконується перевірка її заповнення. Після цього Розрахунок необхідно підписати електронними ключами та надіслати до ДПС. Потрібно зауважити, що для надсилання до ДПС звітності у електронному вигляді від 01.09.2020 р. підприємство, відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 06.01.2020 р. №261 «Про внесення змін до Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами» [85], не зобов'язане оформляти договір з ДПС, приєднання до договору відбувається автоматично, якщо суб'єкт господарювання надсилає до

ДПС електронний документ відповідного формату з дотриманням законодавчих вимог.

У економічно розвинених зарубіжних країнах підприємства, у залежності від власних потреб, можуть обирати серед багатьох програмних забезпечень, розроблених ІТ-компаніями. Програму можна обрати, орієнтуючись на кількість робітників, вид діяльності, розмір статутного капіталу і т. п. Можливості вітчизняних підприємств на даний час є значно меншими [15].

ПСП «Саверці» Розрахунок (див. дод. Б.26) формує за допомогою програми «1С: Підприємство», з якої конвертує звітність до програми «M.E.Doc». За допомогою електронних ключів Розрахунок підписують головний бухгалтер Гриценко С.М. та керівник підприємства Бойчук А.К., після цього звітність з «M.E.Doc» направляється до ДПС.

Подання звітності у електронному вигляді має певні переваги, такі як:

- відсутність необхідності відвідувати податкові органи (що є актуальним під час пандемії коронавірусу);
- економія часу;
- можливість вибору часу подання звітності;
- оперативність обробки звітів у ДПС;
- надіслану звітність не потрібно дублювати у паперовому вигляді;
- автоматичне оновлення форматів та форм подання документації;
- автоматична перевірка надісланих звітів;
- автоматично формується електронний архів;
- оперативно контролюється якість здачі звітності [69].

Застосування програмного забезпечення на даний час є необхідною умовою при веденні бухгалтерського обліку, формуванні та поданні звітності задля ефективного функціонування підприємств, оскільки лише комп'ютеризація та сучасні програмні продукти дають можливість вчасно реагувати на процеси глобалізації і інтеграції, що постійно прискорюються, та приймати відповідні успішні управлінські рішення.

НУБіП України

Висновки до Розділу 2

Гарантування об'єктивності та достовірності даних бухгалтерського обліку надходжень та видатків пенсійного забезпечення є невід'ємною умовою створення ефективно функціонуючої, дієздатної пенсійної системи. Тому на даному етапі необхідним є подальше вдосконалення та реформування бухгалтерського обліку у Пенсійному фонді України та у сфері недержавного пенсійного забезпечення. Задля вдосконалення бухгалтерського обліку у солідарній системі важливою умовою є подальший розвиток процесу комп'ютеризації та автоматизації у Пенсійному фонді та його відділеннях. Також потрібним є внесення до Плану рахунків Пенсійного фонду відповідних субрахунків для можливості здійснення процедур порівняння надходжень та видатків. Для подальшого реформування бухгалтерського обліку недержавного пенсійного забезпечення необхідно напрацювати нові Методичні рекомендації з обліку основних операцій НПФ, а також розробити Рекомендації із застосування Плану рахунків у НПФ (або ж Типову кореспонденцію рахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій НПФ).

Процес формування та подання звітності щодо ЄСВ до Пенсійного фонду наразі поступово зазнає реформаційних змін. На даний час до органів ДПС суб'єктами господарювання направляється щоквартально Розрахунок, що об'єднує у собі звітність з ЄСВ та форму №1ДФ. По причині певних недоліків, пов'язаних з Розрахунком, Пенсійним фондом напрацьовано законопроєкт, відповідно до якого передбачається зміна звітного періоду (з квартального на місячний) з метою своєчасного обрахунку страхового стажу та вчасного призначення і отримання пенсій. Задля запобігання можливих порушень у частині ЄСВ доцільним є збільшення відповідальності за неправомірні дії у процесі формування та подання звітності. При складанні, на даний час, Розрахунку (як і при його поданні) доцільно використовувати відповідне програмне забезпечення. Застосування програмних продуктів дозволяє поліпшити якість облікових даних, а також пришвидшити, спростити та оптимізувати процеси формування та подання звітності. Впровадження та

НУБіП України

оновлення програмного забезпечення надає підприємствам певні переваги за рахунок можливості швидкого прийняття управлінських рішень, економії часу та коштів, зменшення вірогідності виникнення похибок. Крім того, дані передові тенденції сприяють гармонізації бухгалтерського обліку та імплементації передового зарубіжного досвіду, передовим євроінтеграційним процесам.

Ефективне функціонування суб'єктів господарювання є запорукою достатності надходжень солідарної системи за рахунок вчасного перерахунку до Пенсійного фонду частки від ЄСВ, сплаченого підприємствами. Для ефективної прибуткової діяльності ПСП «Саверці» необхідно напрацювати дієвий стратегічний план по виправленню існуючих недоліків. У першу чергу, важливим є докласти зусиль задля виправлення наявних показників рентабельності підприємства, для чого потрібно максимально зменшити витрати та домогтись зростання доходів. Також суттєвого покращення вимагають показники ділової активності підприємства. Для вчасного та ефективного прийняття управлінських рішень у господарстві необхідно покращити умови функціонування бухгалтерії ПСП «Саверці».

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

РОЗДІЛ 3
КОНТРОЛЬ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

3.1. Методичні прийоми контролю пенсійного забезпечення

Для необхідного забезпечення продуктивності контролю потрібно комплексно використовувати різні його методи. Методами контролю є комплекси методичних прийомів, що використовуються з метою оцінки стану об'єктів контролю.

Методичні прийоми контролю можна поділити на загальнонаукові і специфічні. Серед загальнонаукових методичних прийомів контролю у сфері пенсійного забезпечення застосовуються прийоми, відображені на рис. 3.1.

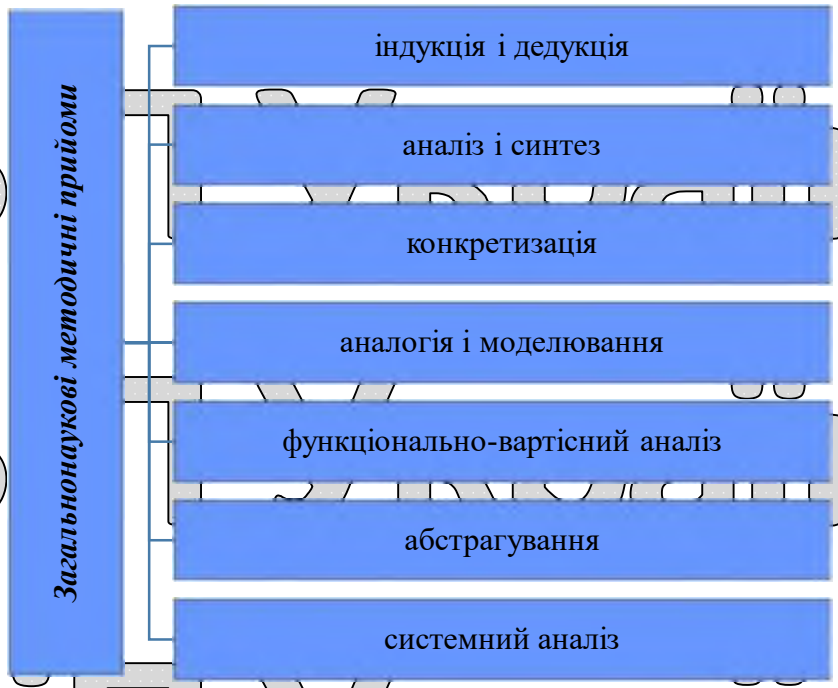

Рис. 3.1. Загальнонаукові методичні прийоми пенсійного забезпечення

Специфічні методичні прийоми, у свою чергу, розділяють на дві групи: фактичного контролю і документального контролю. З фактичних методичних прийомів у процесі контролю пенсійного забезпечення певне застосування має інвентаризація, як прийом контролю фактичної наявності грошових коштів на рахунках, стану проведення пенсійних виплат та його відповідності обліковим даним. Документальні методичні прийоми наведені на рис. 3.2.

3.2. Документальні методичні прийоми контролю пенсійного забезпечення

При проведенні нормативно-правової перевірки визначається відповідність відображених у бухгалтерських документах операцій чинним законодавчо-правовим актам. При арифметичній перевірці особлива увага приділяється правильності здійснених обчислень та підрахунків (для виявлення ознак можливих зловживань чи розкрадання). Експертна перевірка дозволяє провести поглиблене дослідження достовірності наявної документації про здійснювані операції на присутність ознак її невірного оформлення та виявлення підробки. У підробленій документації можливими є дописування певного тексту (цифр, букв), а також закреслення, виправлення чи видалення тексту. Логічна перевірка проводиться для визначення можливості злочинного витрачання грошових коштів. За допомогою формальної перевірки контролюється дотримання повноти та правильності заповнення реквізитів документів (операції можуть бути неправильно оформленими або ж недооформленими).

Контрольні порівняння збалансованості показників використовуються для перевірки правильності реєстрації надходжень та видатків. Суть даного прийому полягає в тому, що сума початкового залишку та надходжень має дорівнювати сумі кінцевого залишку та видатків. Зустрічна перевірка є ефективним прийомом контролю правильності відображення у документації здійснених операцій. Суть

камеральної, або ж аналітичної, перевірки полягає у дослідженні відповідності показників звітів даним аналітичного та синтетичного обліку. Дані методичні прийоми можуть застосовуватися як вибірково, так і у сукупності.

Певні методичні прийоми використовуються у процесі перевірки відповідності фінансових звітів певним критеріям та ознакам (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Методичні прийоми відповідності фінансових звітів критеріям та ознакам

Критерії (ознака)	Методичний прийом			
	документальна перевірка	інвентаризація	анкетування	тестування
постійність	+	-	+	+
законність	+	-	-	+
фактична наявність	+	+	+	+
повнота	+	+	-	+
відповідність	+	-	+	+
правильність відображення	+	-	-	+
обережність	+	-	+	+
належність	+	-	+	+
оцінка	+	-	-	+

Завдяки використанню методичних прийомів, а саме певної їх сукупності, забезпечується ефективність контролю у сфері пенсійного забезпечення, оскільки вони роблять можливим визначення достовірності та об'єктивності бухгалтерської документації, а також здійснюваних операцій, законність і відповідність законодавчим нормам даних як бухгалтерського обліку, так і звітності.

3.2. Контроль формування та використання державного пенсійного забезпечення

Контроль формування, а також використання пенсійного забезпечення І рівня пенсійної системи України є дуже важливим задля оптимізації та зростання ефективності функціонування Пенсійного фонду і його територіальних органів, особливо враховуючи недостатність власних коштів даної установи (на

постійній основі) та, відповідно, вимушене дотування Державним бюджетом України.

У сфері державного пенсійного забезпечення здійснюються усі наявні види фінансового контролю. Контроль відбувається за певними напрямками (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Напрямки фінансового контролю пенсійного забезпечення

Джерело: [16; 72].

Зовнішній контроль здійснюється:

- Міністерством соціальної політики (перевіряється правильність призначення пенсій та їх виплат);
- Державною аудиторською службою (перевіряється цільове використання коштів);
- Рахунковою палатою [16; 72].

Внутрішній контроль є відповідальністю Пенсійного фонду України. Здійснюється він у повній відповідності до Інструкції про організацію планування та проведення контрольних заходів в Пенсійному фонді України та його органах, затвердженої Постановою правління Пенсійного фонду України від 17.12.2015 р. (надалі – Інструкція) [23].

Метою внутрішнього контролю є перевірка:

- дотримання усіма підрозділами Пенсійного фонду визначених законодавчими та розпорядчими нормативними документами правил;
- забезпечення повноти, достовірності, об'єктивності бухгалтерської звітності та облікових даних, на основі яких вона формується;
- ефективності використання активів;
- задіяння попередніх заходів по недопущенню подій, що призводить до негативних результатів.

Відповідно до Інструкції, внутрішній контроль надходжень та видатків державного пенсійного забезпечення передбачає такі види контрольних заходів, як оцінка, дослідження, перевірка та внутрішній аудит. Внутрішній аудит проводиться задля розробки рекомендацій відповідно до отриманих результатів по вдосконаленню системи внутрішнього контролю. Основними характеристиками даного виду контролю є незалежність і об'єктивність.

Планування проведення внутрішніх аудитів відбувається кожного півріччя, при цьому складається відповідний зведений план (не пізніш як за 45 календарних днів перед початком кожного планового періоду) [23].

Інші внутрішні контрольні заходи відбуваються згідно річного плану роботи, який розробляється Пенсійним фондом. У разі виявлення при проведенні контролю порушень законодавства (таких як зловживання, шахрайство, марнотратство та ін.) керівник групи, що проводить контроль, доводить відповідну інформацію до відома Голови правління Пенсійного фонду, який приймає рішення про передачу необхідних матеріалів правоохоронним органам. Члени контрольної групи зобов'язані визначити причини і обставини, за яких виникли порушення, виявити винних та взяти у них пояснення [23]. У процесі проведення внутрішнього контролю особливу увагу необхідно приділяти повноті та правильності формування державного пенсійного забезпечення.

Задля захисту пенсійних коштів проводиться державний фінансовий аудит у Пенсійному фонді Державною аудиторською службою відповідно до плану, який має бути затверджений Міністром фінансів. Згідно отриманих результатів

аудиту напрацьовуються рекомендації з метою усунення виявлених недоліків (та для їх недопущення). Про підсумки аудиту має бути поінформовано Міністра фінансів, отриману інформацію доводять також до відома громадськості.

Для забезпечення результативності провадженого у Пенсійному фонді контролю необхідно дотримуватись певних принципів, яким є:

- системність (контроль має бути певною системою, що спрямовується на досягнення необхідної цілі);
- оперативність (обов'язкова своєчасність здійснення контролю);
- об'єктивність (підгрунтям для діяльності у процесі контролю мають бути конкретність подій та їх реальність);
- дієвість (згідно отриманих результатів потрібно, за допомогою певних заходів, домогтись усунення недоліків);
- гласність (оприлюднення інформації про отримані результати);
- плановість (обов'язкове планування заходів);
- науковість (розробляються процедури проведення контролю);
- ефективність (найпростіші засоби використовуються з метою отримання високого результату) [108].

Міжнародна практика вирізняє серед усіх методів державного контролю, що здійснюється по відношенню до Пенсійного забезпечення, два основних: реагування на порушення законодавчих норм та запобігання можливим порушенням [16].

Задля забезпечення ефективного функціонування солідарної системи з метою підвищення добробуту пенсіонерів необхідним є напрацювання нових дієвих підходів щодо здійснення контролю за формуванням та використанням державного пенсійного забезпечення.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

3.3. Контроль формування та використання недержавного пенсійного забезпечення

Контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення певним чином регулюється Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (надалі – Закон №1057-IV) [99]. Відповідно до Закону №1057-IV, здійснення державного контролю за діяльністю визначених суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення (якими є НПФ та адміністратори пенсійних фондів, а також страхових компаній та банків) покладено на національну комісію, яка забезпечує державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (надалі – Нацкомфінпослуг). Повноваження Нацкомфінпослуг регламентуються, крім Закону №1057-IV, Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [103], а також іншими чинними законодавчими актами.

НКЦПФР здійснює державний контроль щодо діяльності зберігачів НПФ та осіб, які здійснюють управління коштами НПФ [99]. НКЦПФР у випадку санкцій щодо осіб, за діяльністю яких відбувався контроль, має повідомити Нацкомфінпослуг впродовж 10 робочих днів з часу настання даної події. На Нацкомфінпослуг Закон №1057-IV покладає також обов'язки захисту прав учасників ІІІ рівня пенсійної системи України.

На даний час держава планує розширити коло повноважень НКЦПФР, для можливості створення на основі даного органу інституційного регулятора, забезпеченого технічними, матеріальними та кадровими ресурсами та спроможного регулювати та контролювати суб'єкти накопичувальної системи. Наразі навіть за наявних повноважень НКЦПФР посилює свою діяльність [60].

Достовірність інформації, яка має надаватися суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення, що інвестують пенсійні активи у цінні папери (тобто функціонують на ринку цінних паперів), контролює Антимонопольний комітет України [68]. Національним банком України (надалі – НБУ) контролюється діяльність банківських установ, у яких відкриті пенсійні депозитні рахунки.

Контрольні функції НБУ поширюються також на банки-зберігачі пенсійних коштів НПФ.

Існує два концептуальних підходи відносно державного контролю формування та використання недержавного пенсійного забезпечення. Один з підходів забезпечує мінімальне втручання держави, оскільки розглядає ІІІ рівень як саморегульовану систему, функціонуючу в умовах ринкової економіки. Відповідно до зарубіжного досвіду, якщо забезпечуються сприятливі умови, чисельність учасників (як і чисельність вкладників) НПФ швидко збільшується. Акумульовані у НПФ кошти є джерелом інвестиційного доходу, що забезпечує додатковий дохід пенсіонерам – учасникам НПФ. При цьому ризик можливих втрат коштів є мінімальним.

Згідно іншого концептуального підходу, ефективна прибуткова діяльність НПФ є наслідком гарантій, наданих державою. Саме завдяки державному контролю виключається можливість втрат коштів учасниками НПФ внаслідок врахування всіх існуючих ризиків [108].

Оскільки в Україні є відсутніми сприятливі умови для функціонування НПФ, а натомість існує чимало негативних чинників впливу (якими є фактична відсутність інвестиційного ринку, упереджене відношення громадян пострадянського простору, відсутність поінформованості населення про можливості НПФ, функціонування НПФ усіх видів (відкритих, професійних та корпоративних) на основі лише програм з визначеними внесками, фінансова неграмотність більшості громадян країни, інші несприятливі фактори соціального та економічного характеру) [34], держава притримується другого концептуального підходу. Проте, державний контроль як формування, так і використання недержавного пенсійного забезпечення в НПФ (які є основними суб'єктами ІІІ рівня вітчизняної пенсійної системи) фактично є малоефективним внаслідок відсутності дієвих механізмів, а також процедур контролю [113]. Відповідно, необхідною є імплементація у сферу контролю недержавного пенсійного забезпечення позитивного європейського та світового досвіду і відповідних стандартів, зокрема, напрацювання і затвердження необхідних

процедур і механізмів проведення контрольних заходів у НПФ. Крім того, важливим є напрацювати інструменти гарантування вкладів, які на даний час є відсутніми (відповідно до висновків компанії DAI GLOBAL LLC, що здійснювала в Україні Проєкт USAID «Трансформація фінансового сектору» [64]).

Згідно результатів перевірки стану недержавного пенсійного забезпечення вищезгаданою компанією, для НПФ в Україні характерним є високий рівень шахрайства, чому сприяє недостатнє регулювання та слабкий рівень контролю. Дана проблема є однією з причин непопулярності НПФ [64]. Зафіксованими прикладами шахрайства є розміщення активів НПФ на депозитах неплатоспроможних банків, шахрайські депозитно-кредитні схеми та ін. [64].

У більшості країн величину оплати послуг НПФ (що включає в себе вартість адміністрування, а також управління активами) обов'язково регулюють (та контролюють) на законодавчому рівні, оскільки великі суми видатків на оплату послуг безпосередньо впливають на суми майбутніх пенсій. При чому вплив є більш значним на менші суми пенсійних коштів, накопичених на рахунках.

В Україні Нацкомфінпослуг встановлено граничний розмір річних витрат, що утримуються з пенсійних рахунків учасників НПФ, як 7% від чистої вартості активів. Дана величина є надто високою, що призводить до легального утримання НПФ надмірно великої плати за надані послуги та значного зменшення пенсійних коштів, належних учасникам. На думку незалежних експертів, величина граничного розміру витрат не має перевищувати 3% [64].

Оскільки пенсійні активи в Україні НПФ розміщуються в основному на депозитах банків, а також вкладаються в державні облігації (інші джерела інвестиційного доходу залучаються вкрай незначним чином), високий рівень адміністративних витрат у НПФ значно зменшує реальні пенсійні кошти учасників.

У більшості зарубіжних країн з успішно функціонуючим накопичувальним рівнем пенсійної системи впроваджено автоматичне зарахування працівників до

накопичувальної системи (з можливістю виходу з неї). Внески у різних країнах сплачуються по-різному (або працедавцем, або працівником, або працедавцем і працівником разом), проте спланується все таким чином, що напередодні виходу працівника на пенсію формується достатній обсяг активів для пенсійних виплат.

Міжнародний досвід свідчить, що більшість автоматизовано приєднаних до пенсійних програм учасників не використовують право виходу з програми (особливо якщо внесок доповнюється внесками працедавця) [64]. Разом з тим, можливість виходу з пенсійної програми сприяє підвищенню чисельності учасників плану, так як залишає за працівниками право вибору.

У 2017 р. в Україні планувалося запровадити обов'язкові внески до накопичувальної системи, якою був ІІІ рівень пенсійної системи (як і на даний час). Проте проблеми, існуючі у сфері бухгалтерського обліку та контролю формування і використання недержавного пенсійного забезпечення і спричиняючі вищеописані недоліки функціонування НПФ, завадили впровадженню важливого державного рішення.

Задля покращення функціонування системи пенсійного забезпечення України необхідним є забезпечення дієздатності її накопичувальної складової, ІІІ рівня, що є можливим досягти лише завдяки напрацюванню дієвих процедур і механізмів контролю, а також необхідних інструментів гарантування вкладів, значному посиленню рівня контролю з боку держави, імплементації позитивного міжнародного досвіду у даній сфері.

3.4. Узагальнення інформації для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ

При прийнятті управлінських рішень, пов'язаних з ЄСВ, необхідно враховувати одночасно вигоду підприємства (з точки зору отримання чистого доходу), працівників (з точки зору отримання ними, у результаті страхових виплат підприємства, соціальних гарантій), системи пенсійного забезпечення (з

точки зору отримання Пенсійним фондом достатніх сум власних доходів, основну частину з яких становлять надходження 85,6215% ЄСВ, для забезпечення дієздатності та ефективного функціонування солідарної системи). Дотримання у процесі ведення обліку, складання звітності, сплати ЄСВ всіх норм чинного законодавства і є можливістю поєднання цих інтересів.

Правильність нарахування та своєчасність виплат ЄСВ забезпечує підприємству відсутність надлишкових витрат – на виплату штрафів та пені. Для працівників підприємства дана позитивна тенденція є гарантією соціального забезпечення по досягненні пенсійного віку. Відповідно, своєчасні та обґрунтовані управлінські рішення по ЄСВ є дуже важливими для будь-якого господарства.

Оскільки законодавча нормативна база, що регламентує питання обліку, звітності та сплати ЄСВ, зазнає постійних змін, бухгалтерам підприємств потрібно неухильно слідкувати за даними змінами та своєчасно здійснювати необхідні уточнення, як у порядку обліку ЄСВ, так і у процесі формуваиня відповідної звітності (на даний час – Розрахунку), а також при здійсненні виплат ЄСВ. Це є необхідним для безперешкодної та ефективної діяльності суб'єкта господарювання і для можливості своєчасного прийняття потрібних управлінських рішень щодо ЄСВ.

Щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ були макеимально ефективними та корисними, важливо правильно використовувати інформацію, представлену в табл. 3.2.

Дані бухгалтерського обліку та звітності ПСП «Саверці» свідчать, що Розрахунок підприємством подається своєчасно, ЄСВ нараховується правильно, сплата внеску відбувається вчасно та в повному обсязі, що звільняє господарство від відповідальності за порушення законодавчих норм щодо ЄСВ та сприяє оптимізації витрат на ЄСВ.

НУБіП України

Таблиця 3.2

Облікова інформація та її застосування при прийнятті управлінських рішень щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності сплати ЄСВ

Назва інформації	Призначення інформації	Носій інформації
Правильність нарахування ЄСВ	Управлінські рішення щодо правильності нарахування та оптимізації виплат ЄСВ	Табелі обліку робочого часу, наряди та розцінки, накази про прийом та звільнення, довідки щодо обсягів виконаних робіт, регістри аналітичного обліку, журнали, відомості
Правильність застосування розмірів ЄСВ щодо його нарахування	Управлінські рішення щодо правильності застосування розмірів ЄСВ при його нарахуванні	Бухгалтерські довідки, розрахунково-платіжні відомості
Нарахування ЄСВ за листами непрацездатності	Управлінеські рішення щодо правильності нарахування та сплати ЄСВ за листами непрацездатності	Розрахунково-платіжні відомості працівників, відомості про заробітну плату попередніх періодів, листи непрацездатності, бухгалтерські довідки
Правильність розрахунку ЄСВ за звітний період	Управлінські рішення щодо правильності розрахунку ЄСВ за звітний період та щодо подальшої його оптимізації	Розрахунково-платіжні відомості працівників, бухгалтерські довідки
Наявність помилок і порушень щодо нарахування ЄСВ	Управлінські рішення щодо недопущення помилок та порушень при нарахуванні та сплаті ЄСВ	Платіжні доручення, виписки з банку, розрахунково-платіжні відомості, бухгалтерські довідки

У січні 2021 р. на підприємстві були працевлаштовані 13 осіб із інвалідністю (рис. 3.4).

Загальна кількість працівників у господарстві станом на початок 2021 р. складала 183 особи, серед яких було 66 жінок та 117 чоловіків. Частка працівників-інвалідів у січні 2021 р. становила 7,1% від загальної кількості робітників. У квітні 2021 р. даний показник склав 6,59%, у червні – 7,14%.

Отже, господарство виконує вимоги законодавства, відповідно до яких чисельність інвалідів на підприємстві має складати не менше 4% (при цьому суб'єкт господарювання звільняється від штрафних санкцій за невиконання даної норми).

НУБіП України

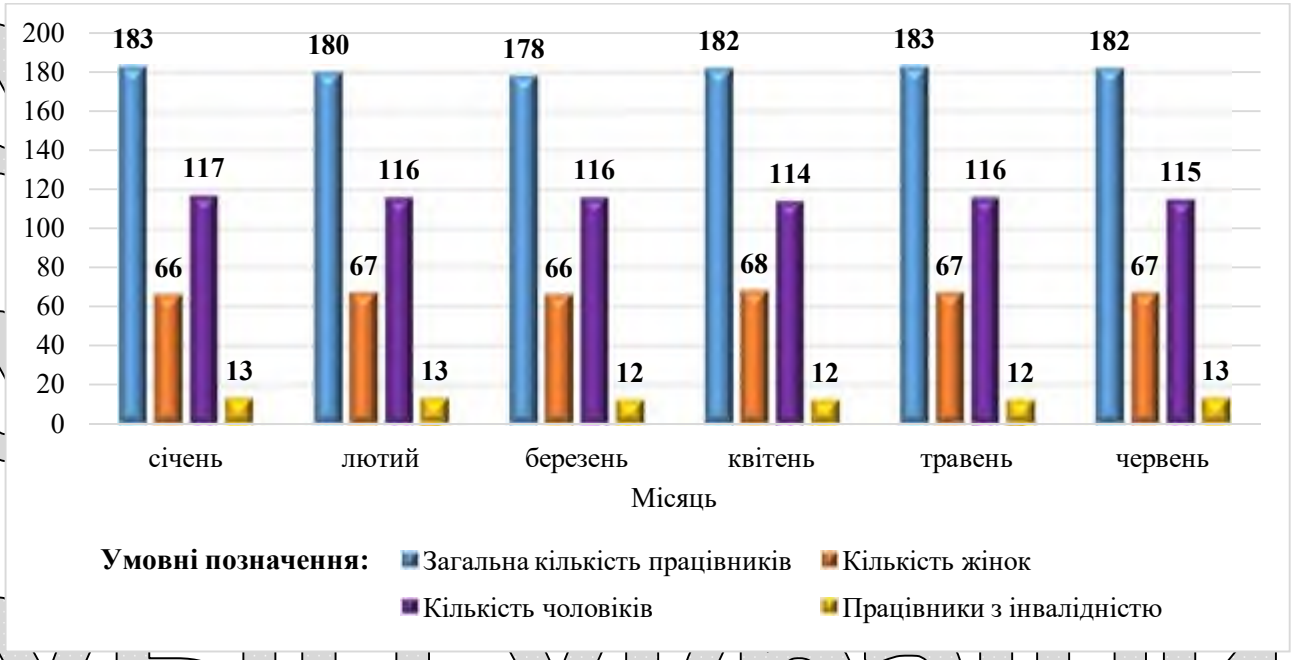

Рис. 3.4. Динаміка кількості робітників ПСП «Саверці» протягом першого півріччя 2021 р.

Варто зауважити, що ЄСВ нараховується на заробітну плату інвалідів за ставкою 8,41% (а не 22%) та на фактично начислений розмір зарплати. З цього випливає, що у господарства є можливість створити всі необхідні умови для праці такого робітника, включно з неповною його зайнятістю протягом робочих днів, без додаткових витрат для підприємства.

Так як ЄСВ має начислятись у сумі не меншій, як 22% від мінімальної зарплати (для працівників, що не є інвалідами), підприємство може мати додаткові витрати у випадку невикористання у повній мірі трудового потенціалу робітників. Наразі, з 01.01.2021 р. по 30.11.2021 р. мінімальний страховий внесок складає 1320 грн (22%х6000 грн).

За результатами обстеження, у червні 2021 р. на підприємстві працювали чотири особи, час роботи яких становив 0,5 трудодня (у трьох осіб) та 0,75 трудодня (у однієї особи). У результаті цього зарплата даних працівників за червень 2021 р. становила 3000 грн, 4725 грн, 5120 грн та 4500 грн. ЄСВ господарством на зазначені розміри зарплати було сплачено як із 6000 грн (із мінімальної зарплати), тобто 1320 грн. У результаті ПСП «Саверці» понесло додаткові витрати, адже суми сплаченого у даному випадку ЄСВ не були

компенсовані прибутком, отриманим від у повній мірі використаного трудового потенціалу працівників.

ПСП «Саверці» необхідно більш ефективно використовувати трудовий потенціал своїх працівників, враховуючи їх вміння працювати в колективі, творчий потенціал, активність, організованість, наявність освіти та знань, професіоналізм та (у даному випадку) ресурси робочого часу.

Управлінці перед здійсненням виплат працівникам та нарахуванням на них ЄСВ повинні перевірити характер виплат, а також їх трактування, адже це безпосередньо впливає на потребу в нарахуванні та сплаті ЄСВ, так як на певні види виплат, відповідно до законодавства, ЄСВ не нараховується [88; 98]. Прийняттю об'єктивних і своєчасних управлінських рішень по ЄСВ (як і з приводу інших об'єктів бухгалтерського обліку значно сприятиме необхідне оновлення застарілої комп'ютерної техніки ПСП «Саверці», заміна прикладної програми «1С: Підприємство 7.7» на оновлену версію «1С: Підприємство 8.3» та встановлення системи «Wi-Fi», що прискорить процеси бухгалтерського обліку та доступу управлінців до потрібної облікової інформації.

В умовах сучасних реалій збільшується можливість невірного відображення (свідомого чи несвідомого) інформації бухгалтерського обліку в облікових регістрах. Дані порушення чи зловживання можуть відбуватися і щодо бухгалтерських розрахунків з приводу ЄСВ.

Облік зарплати (як і облік праці) вимагає сконцентрованості та уваги, так як пов'язаний з необхідністю опрацювання великої кількості первинних документів, на що витрачається багато часу. Тому ефективні управлінські рішення щодо ЄСВ є неможливими без ефективного контролю правильності нарахування та своєчасності сплати ЄСВ. У процесі проведення такого контролю необхідним є виконання:

- перевірки справжності існування зобов'язань по ЄСВ;
- перевірки правильності оформлення первинної документації;
- перевірки правильності визнання заборгованості по ЄСВ;

НУБіП України

- перевірки повноти відображення сплати ЄСВ у даних бухгалтерського обліку, а також звітності;
- перевірки правильності оцінки зобов'язань з ЄСВ згідно законодавства;
- перевірки вірності відображення розрахунків по ЄСВ на рахунках бухгалтерського обліку;
- перевірки правильності розрахунку суми ЄСВ;
- перевірки правильності віднесення заборгованості по ЄСВ до зобов'язань суб'єкта господарювання;
- перевірки інформації фінансових звітів та її відповідності даним облікових регістрів, а також первинних документів.

Відповідальне виконання даного комплексу заходів гарантує високу ефективність контролю та своєчасність та доцільність правильних управлінських рішень по ЄСВ. Не менш необхідним є дотримання принципів контролю (дод. В.1).

Оскільки процеси обліку нарахування та сплати ЄСВ і обліку, нарахування та виплати заробітних плат є взаємопов'язаними і взаємозалежними, задля дієвих управлінських рішень щодо ЄСВ відповідні контрольні процедури на підприємстві варто проводити одночасно до даних об'єктів бухгалтерського обліку. Використовуючи для цілей управлінського обліку необхідну інформацію, потрібно обов'язково враховувати аспект залежності вищезазначених об'єктів.

Отже, для підвищення ефективності рішень управління щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ доцільним є здійснення усіх необхідних заходів з контролю, оновлення комп'ютерної техніки та прикладних бухгалтерських програм, поновлення професійних знань практикуючих бухгалтерів, правильне використання облікової інформації.

НУБіП України

Висновки до Розділу 3

Контроль формування та використання пенсійного забезпечення є необхідною складовою підтримання дієздатності вітчизняної пенсійної системи та запорукою її ефективного функціонування. У процесі застосування контрольних заходів у сфері пенсійного забезпечення необхідною умовою є використання визначеної сукупності методичних прийомів, що дозволяє достовірно з'ясувати дотримання при веденні бухгалтерського обліку критеріїв законності, відповідності, правильності відображення, обережності, належності та ін. Важливим є також дотримання принципів контролю.

У сфері державного пенсійного забезпечення є задіяними усі наявні види контрольних заходів, регламентованих відповідними законодавчо-нормативними актами. Над вдосконаленням контролю Пенсійного фонду продовжують працювати як відповідні державні інститути, так і науковці. Для забезпечення дієздатності солідарної системи, крім інших необхідних заходів, важливою потребою є розробка нових дієвих підходів щодо здійснення контролю надходжень та видатків солідарної системи. Сфера недержавного пенсійного забезпечення наразі характеризується малою ефективністю державного контролю внаслідок відсутності дієвих контрольних механізмів і процедур у даній сфері та недостатнім регулюванням, що призводить до зловживань у НПФ, недостатньої задіяності ІІІ рівня у діяльності пенсійної системи та фактичного невиконання функцій, покладених на недержавне пенсійне забезпечення. Для виправлення існуючої ситуації потрібним є, в першу чергу, імплементація позитивного міжнародного досвіду, напрацювання доробку ефективних процедур та механізмів контролю, створення інституційного регулятора, а також значне посилення рівня контролю зі сторони держави.

Оптимізація, правильність нарахування та своєчасність виплат ЄСВ є важливим як для підприємства та його працівників, так і для системи пенсійного забезпечення України, оскільки дотримання даних умов якнайкращим чином забезпечує загальні інтереси. Тому управлінські рішення щодо ЄСВ мають

НУБіП України

грунтуватися на правильному застосуванні необхідної облікової інформації, підтвердженої контрольними заходами, під час яких були виконані визначені комплексні процедури та дотримані принципи контролю. Для підвищення ефективності управлінських рішень щодо оптимізації, правильності нарахування та своєчасності виплат ЄСВ важливим є вчасне оновлення комп'ютерної техніки та використовуваного програмного забезпечення, поновлення практикуючими бухгалтерами професійних знань. Особливу увагу управлінці мають приділяти раціональному використанню наявних трудових ресурсів підприємства.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

ВИСНОВКИ

Сиетема пенсійного забезпечення України, на даний час представлена І рівнем – солідарною системою та ІІІ рівнем – добровільним недержавним пенсійним забезпеченням, не у змозі повноцінно функціонувати та виконувати покладені на неї функції забезпечення благополуччя пенсіонерів. Наявний стан національної пенсійної системи зумовлений існуючими негативними чинниками, серед яких варто зауважити економічні, соціальні, облікові, демографічні та ін.

Вітчизняна солідарна система на постійній основі відчуває дефіцит коштів та зберігає необхідну для країни дієздатність лише завдяки постійним дотаційним надходженням з Державного бюджету. Дані надходження становлять майже половину доходів Пенсійного фонду та могли б, за умови достатності власних доходів солідарної системи, допомогти у вирішенні багатьох нагальних проблем країни.

Сиетема недержавного добровільного забезпечення, що наразі в Україні представляє накопичувальне пенсійне забезпечення, є вкрай непопулярною серед населення країни, її послугами користується два відсотки громадян країни. На даний час ІІІ рівень пенсійної системи забезпечує додатковими пенсіями 0,79% нинішніх пенсіонерів. Серед основних причин існуючої ситуації – наявність проблем у сферах бухгалтерського обліку та контролю недержавного пенсійного забезпечення.

У 2013 р. були розпочаті реформаційні процеси облікової сфери недержавного пенсійного забезпечення, зокрема, було впроваджено МСБО, що значно поліпшило регламентацію при веденні бухгалтерського обліку та формуванні звітності і уніфікувало певні облікові процеси. В 2017 р. позитивні реформаційні процеси відбулись і у обліковій сфері державного пенсійного забезпечення, було впроваджено НП(С)БО ДС, напрацьовані на основі МСБО ДС, що покращило регулювання бухгалтерського обліку надходжень та видатків у Пенсійному фонді та сприяло гармонізації бухгалтерського обліку державного пенсійного забезпечення.

НУБіП України

З метою збереження дієздатності та посилення ефективності функціонування пенсійної системи необхідним є подальше реформування та вдосконалення її складових, у першу чергу, обліку та контролю, відповідно до позитивного зарубіжного досвіду. Імплементація здобутків країн з високим рівнем життя пенсіонерів, з врахуванням наявних проблем вітчизняного пенсійного забезпечення та їх особливостей, наразі є єдиною можливістю побудови дієвої пенсійної системи, значного покращення благополуччя українських пенсіонерів та гарантування достойних пенсій у майбутньому.

Наразі солідарна система, задля підвищення достовірності та об'єктивності облікових даних формування та використання державного пенсійного забезпечення, потребує покращення регламентації процесів ведення бухгалтерського обліку та формування звітності за рахунок певних недоліків, наявних в НП(С)БО ДС 124 та НП(С)БО ДС 135. Зокрема, необхідним є напрацювання, відповідно до міжнародного досвіду, окремих НП(С)БО ДС для регулювання обліку доходів від обмінних та від необмінних операцій. При застосуванні НП(С)БО ДС 135 можливим є допущення облікових неточностей внаслідок відсутності у даному Стандарті визначення терміну витрати.

Сфера контролю державного пенсійного забезпечення потребує напрацювання нових дієвих підходів щодо здійснення контролю надходжень та видатків солідарної системи для забезпечення неможливості умисних чи неумисних порушень.

Для необхідного посилення ролі недержавного пенсійного забезпечення в Україні важливо підготувати належні умови та впровадити НПФ на основі планів з визначеними виплатами, які є популярними та ефективно функціонуючими у багатьох зарубіжних країнах з успішними пенсійними системами. Бухгалтерський облік формування та використання недержавного пенсійного забезпечення потребує покращення регламентації та напрацювання відповідних доробків, а також повноцінного використання МСБО 26 та обов'язкового застосування можливостей актуаріїв.

НУБіП України

Контроль надходжень та видатків недержавного пенсійного забезпечення наразі є малоефективним внаслідок відсутності дієвих процедур та механізмів, а також недостатнього державного регулювання, що призводить до зловживань, порушень та фактичного невиконання функцій, покладених на ІІІ рівень пенсійної системи України. Значним недоліком, що негативно відображається на функціонуванні ІІІ рівня, є відсутність інструментів гарантування вкладів.

Накопичувальна складова національної пенсійної системи потребує практичного впровадження ІІ рівня – накопичувальної системи. Накопичувальний рівень успішно діє у складі змішаних пенсійних систем в країнах зарубіжжя. Для введення в дію обов'язкової накопичувальної системи в Україні необхідно створити належні умови, якими є наявність розвиненої інфраструктури, ринку інвестицій, ринку цінних паперів, інституційного регулятора, економічного розвитку вітчизняних підприємств та ін.

Для поліпшення функціонування об'єкта дослідження, яким є ПСП «Саверція», необхідними є ефективні управлінські рішення менеджерів підприємства у зв'язку з наявністю певних проблем, виявлених у ході дослідження. Значного покращення потребують показники рентабельності, а також показники ділової активності господарства. Основні засоби суб'єкта господарювання вимагають оновлення та модернізації. Крім того, потрібним є покращення умов діяльності бухгалтерії ПСП «Саверці». Важливе для господарства і раціональне використання наявних трудових ресурсів з метою оптимізації виплат ЄСВ. Попри наявні недоліки, підприємство має достатні ресурси та можливості для прибуткового функціонування.

Отже, для ефективного вдосконалення та подальшого реформування пенсійної системи України задля вирішення існуючих проблем потрібно:

- на період до практичного впровадження обов'язкової накопичувальної системи обгрунтовано підвищити ставку нарахувань ЄСВ, а також запровадити ставку відрахувань ЄСВ у розмірі 2% (згідно аналітичних розрахунків), з цільовим спрямуванням даних додаткових коштів до Пенсійного фонду задля збільшення сум власних доходів солідарної системи;

- на державному рівні докласти зусиль для створення необхідної інфраструктури з метою впровадження дієздатного ІІ рівня пенсійної системи та посилення дієздатності ІІІ рівня;
- імплементувати позитивний міжнародний досвід у сфері пенсійного забезпечення, створивши для цього відповідні умови;
- забезпечити функціонування національного інвестиційного ринку, що підвищить ефективність функціонування пенсійної системи;
- створити умови для збільшення чисельності актуаріїв та напрацювати відповідні нормативні акти щодо обов'язковості залучення їх до облікових процесів у сфері недержавного пенсійного забезпечення, а також створити практичні умови для застосування можливостей даних фахівців, що підвищить дієздатність ІІІ рівня та значно зменшить можливості зловживань у НПФ;
- розробити відповідні законодавчі документи та впровадити НПФ на основі планів з визначеними виплатами, що сприятиме розвитку недержавного пенсійного забезпечення;
- забезпечити напрацювання стратегії економічного розвитку вітчизняних підприємств, без чого є неможливими значні покращення у сфері пенсійного забезпечення;
- продовжувати працювати над недопущенням нелегальної зайнятості населення;
- запровадити низку заходів з метою інформування населення про можливості недержавного пенсійного забезпечення, а також з метою підвищення фінансової грамотності громадян країни.

Задля підвищення ефективності облікового забезпечення національної пенсійної системи та вирішення наявних проблем бухгалтерського обліку формування і використання державного та недержавного пенсійного забезпечення необхідно:

- розробити окремі НП(С)БО ДС для регламентації обліку доходів від обмінних і від необмінних операцій, відповідно до міжнародного досвіду, що

підвищить якісні характеристики формування пенсійного забезпечення у органах Пенсійного фонду;

- до складу НП(С)БО ДС 135 внести трактування терміну «витрати», що збільшить об'єктивність даних обліку видатків солідарної системи;

- напрацювати додатково необхідні регламентуючі нормативні акти для чіткого регулювання бухгалтерського обліку в НПФ з метою якісного покращення його параметрів;

- приділити увагу якісній підготовці бухгалтерів зі знанням МСБО, включно з впровадженням у вищих навчальних учбових закладах окремої дисципліни «Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку у державному секторі»;

- сприяти всесторонньому професійному розвитку практикуючих бухгалтерів з метою забезпечення компетентністного підходу;

- на державному рівні впровадити обов'язковість застосування відповідного програмного забезпечення на базі середніх та великих підприємств та обов'язковість подання ними звітності у електронному вигляді, що дозволить оптимізувати процеси ведення обліку та формування і подання звітності, а також сприятиме поліпшенню якості облікових даних, у т. ч. стосовно ЄСВ.

З метою покращення контролю формування та використання державного і недержавного пенсійного забезпечення варто:

- розробити нові дієві підходи щодо здійснення контролю надходжень і видатків солідарної системи;

- імплементувати позитивний міжнародний досвід у сфері контролю недержавного пенсійного забезпечення;

- посилити рівень контролю зі сторони держави щодо недержавного пенсійного забезпечення;

- створити сильний та професійний інституційний регулятор, діючий у сфері накопичувального пенсійного забезпечення;

- напрацювати інструменти гарантування вкладів учасників НПФ;

НУБіП України

- встановити граничний розмір річних витрат, утримуваних з активів, надежних учасникам НПФ, у розмірі не більш як 3%, згідно міжнародного досвіду, та напрацювати відповідні контрольні заходи за дотриманням даної норми.

Для оптимізації господарської діяльності та процесів ведення бухгалтерського обліку і прийняття управлінських рішень у ПСП «Саверні» потрібно:

- досягти значного покращення показників рентабельності та ділової активності, для чого домогтися зменшення витрат (і втрат) та наростити коефіцієнти оборотності;
- ефективно використовувати трудовий потенціал підприємства;
- оновити і модернізувати основні засоби господарства;
- налагодити нові взаємовигідні контакти із підрядниками, постачальниками, замовниками та покупцями;
- використовувати надалі можливості державних програм субсидування;
- припинити вирощування збиткових культур або ж працювати над збільшенням дохідності від їх вирощування;
- налагодити виробництво готової продукції замість продажу сировини та напівфабрикатів;
- для покращення екологічних показників використовувати інноваційні методики ведення екологічного землеробства;
- покращити умови функціонування бухгалтерії шляхом оновлення програмного забезпечення та встановлення системи «Wi-Fi».

Впровадження запропонованих заходів сприятиме якісному поліпшенню параметрів бухгалтерського обліку, звітності і контролю пенсійного забезпечення; дозволить зміцнити пенсійну систему України та вітчизняну систему бухгалтерського обліку і контролю; забезпечить соціально-економічний розвиток країни та позитивні євроінтеграційні зміни.

НУБіП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналізуємо виконання президентської програми: перехід до накопичувальної пенсійної системи. URL: https://www-slovoidilo-ua.cdn.ampproject.org/v/s/www.slovoidilo.ua/amp/2021/04/29/stattja/polityka/analizuyemo-vykonannya-prezydentskoyi-prohramy-perexid-nakopychuvalnoyi-pensijnoyi-systemy?amp_js_v=a6&amp_gsa=1&usqp=mq331AQKKAFQArABIIACAw%3D%3D#aoh=16298032480373&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&amp_tf=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%3A%20%251%24s&ampshare=https%3A%2F%2Fwww.slovoidilo.ua%2F2021%2F04%2F29%2Fstattja%2Fpolityka%2Fanalizuyemo-vykonannya-prezydentskoyi-prohramy-perexid-nakopychuvalnoyi-pensijnoyi-systemy (дата звернення: 09.09.2021 р.).

2. Архів валютних курсів. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/ (дата звернення: 21.10.2021 р.).

3. Бачо Р.Й. Організація бухгалтерського обліку у недержавних пенсійних фоидах: методично-технічні та управлінські аспекти. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2019. Вип. 3 (44). С. 9-13.

4. Бевзенко О.В. Пенсійне страхування: сутність та порівняльна характеристика. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Сер. Економічні науки. 2012. №3 (60). С. 247-253.

5. Бондаренко О.М., Зубченко А.П. Єдиний соціальний внесок в контексті нарахувань та утримань із заробітної плати. URL: http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/PREI/article/view/336

6. Буряченко О.Є. Сутність поняття пенсійного забезпечення в науковому дискурсі. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 2 (49). С. 90-97.

7. Гайдук І.С. Ефективність функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 39. С. 136-144. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21RE

НУБіП України

F=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecvu_2018_39_20

8. Гайдученко Т.М. Досягнення і перспективи пенсійного забезпечення в Україні. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації: матеріали 73-ї наук.-практ. студ. конф. (Київ, 27 листопада 2019 р.). Київ: НУБіП України, 2019. С. 20-21.

9. Гайдученко Т.М. Оцінка системи пенсійного забезпечення України та шляхи її реформування: наук. робота / наук. керівник Калюга Є.В. Чернігів: Нац. ун-т "Чернігівська політехніка". Всеукр. конкурс студ. наук. робіт, 2021. 42 с. URL: https://ekona.stu.cn.ua/contest/results2/

10. Гайдученко Т.М. Система пенсійного забезпечення в Україні: оцінка та шляхи удосконалення: наук. робота / наук. керівник Калюга Є.В. Київ: НАСОА, Всеукр. конкурс студ. наук. робіт, 2020. 39 с. URL: http://nasoa.edu.ua/novyny/rezultati-1-etapu-2-turu-vseukrayinskogo-konkursu-2020/

11. Гайдученко Т.М. Солідарна система: проблемні аспекти та перспективи реформування. Проблеми та перспективи сучасного розвитку фінансів, обліку та банківської діяльності: матеріали III Міжнародн. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю кафедри міжнародних фінансів, обліку та оподаткування (Дніпро, 23 березня 2020 р.). Дніпро: ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2020. С. 26-28.

12. Гайдученко Т.М. Сучасний стан та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Перспективні напрямки розвитку економіки, фінансів, обліку та права: теорія і практика: матеріали Міжнародн. наук. -практ. конф. (Полтава, 12 лютого 2020 р.). Полтава, 2020. С. 43-44.

13. Гільорме Т.В., Лень А.В. Особливості обліку доходів у бюджетній установі в умовах законодавчих змін. Економіка. Фінанси. Право. 2017. №12. С. 37-40.

14. Гужел Ю. Соціальні програми згідно з МСБО 19: основні правила обліку. URL: https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-msfo-28-socialnye-programmy-soglasno-msbu-19-osnovnye-pravila-ucheta (дата звернення: 03.09.2021 р.).

15. Гуменна-Дерій М.В., Гуменний П.В. Комп'ютеризація бухгалтерського обліку на вітчизняному та зарубіжному рівнях (на прикладі будівельних підприємств). Збірник наукових праць державного аграрно-технічного університету. 2016. Вип. 24. Ч.3. С. 31-42.

16. Гупаловська М.Б. Роль фінансового контролю у пенсійній системі України. Економіка, фінанси, право. 2017. №11. С. 14-16.

17. Гудайлюк Л., Мікрюкова Л. Адаптація обліку витрат і доходів суб'єктів державного сектору до змін чинного законодавства. Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. Сер. Економічні науки. 2019. №1 (12). С. 91-97.

18. Гуцаленко Л.В., Білодон Д.Д. Прикладні програми для обліку розрахунків з оплати праці. Ефективна економіка. 2019. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?n=10&y=2019

19. Гуцалова Ю.Є. Фінансово-економічна сутність пенсійного забезпечення в Україні. Економічний вісник. Сер. Економічна теорія. 2015. №2. С. 86-93.

20. Де краще виходити на пенсію: ТОП – 10 кращих і гірших країн світу. URL: https://thepage.ua/ua/news/de-krashe-vihoditi-na-pensiyu-top-10-krashih-i-girshih-krayin (дата звернення: 08.07.2021 р.).

21. Дідковська Т.О. Пенсійне забезпечення працівників на роботах зі шкідливими та важкими умовами праці: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05. Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2008. 19 с.

22. Дюжина пенсійних порад. URL: http://pf.kinto.com/npf/advise.html (дата звернення: 22.07.2021 р.).

23. Інструкція про організацію та проведення контрольних заходів в Пенсійному фонді України та його органах: Постанова правління Пенсійного фонду України від 17 грудня 2015 р. №26-3 / Пенсійний фонд України. URL: https://www.pfu.gov.ua/34347-instruktsiya-pro-organizatsiyu-planuvannya-ta-provedennya-kontrolnyh-zahodiv-v-pensijnomu-fondi-ukrayiny-ta-jogo-organah/ (дата звернення: 21.09.2021 р.).

НУБіП України

24. Єдиний соціальний внесок (ЄСВ). URL: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/social/ (дата звернення: 25.09.2021 р.).

25. Жмурко І.В. Шляхи вдосконалення функціонування системи пенсійного страхування сільського населення. Економіка. Управління. Інновації. 2014. Вип. 1 (11). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=eui_2014_1_38

26. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2018 році. URL: https://www.pfu.gov.ua/ (дата звернення: 05.08.2021 р.).

27. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2019 році. URL: https://www.pfu.gov.ua/ (дата звернення: 08.08.2021 р.).

28. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2020 році. URL: https://www.pfu.gov.ua/ (дата звернення: 08.08.2021 р.).

29. Кабмін хоче, аби ЄСВ і єдиний податок сплачували не щокварталу, а щомісяця. URL: https://www-epravda-com-ua.cdn.ampproject.org/v/s/www.epravda.com.ua/news/2021/09/29/678279/index.amp?amp_js_v=a6&amp_gsa=1&usqp=mq331AQKKAFQArABIIACAw%3D%3D#aoh=16343249673969&amp_ct=16343249776017&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&amp_tf=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%3A%20%251%24s&ampshare=https%3A%2F%2Fwww.epravda.com.ua%2Fnews%2F2021%2F09%2F29%2F678279%2F (дата звернення: 05.11.2021 р.).

30. Казанчан А.А. Проблеми пенсійного забезпечення громадян в Україні на сучасному етапі. Сучасні тенденції економічної теорії і практики: світовий досвід та вітчизняні реалії: зб. наук.-метод. праць. Херсон: Вид-во ХДУ, 2010. С. 263-267.

31. Калюга Є.В., Гайдученко Т.М. Виправлення помилок у фінансовій звітності: вітчизняний та міжнародний підходи. Бухгалтерський облік, оподаткування та контроль в умовах міжнародної економічної інтеграції: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 60-річчю кафедри обліку та

НУБіП України

оподаткування (Київ, 10-11 жовтня 2019 р.) /відп. ред. Є.В. Калюга. – Київ: НУБіП України, 2019. С. 69-72.

32. Калюга Є.В, Гайдученко Т.М. Єдиний соціальний внесок: особливості формування і подання звітності. Концептуальні засади розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобальних викликів: матеріали 75-ї наук.-практ. студ. конф. (Київ, 25 листопада 2021 р.). Київ: НУБіП України, 2021. URL: https://nubip.edu.ua/node/33915

33. Калюга Є.В, Гайдученко Т.М. Особливості удосконалення стандартів бухгалтерського обліку в практику пенсійного забезпечення. Міжнародні тенденції формування професійної компетентності фахівців з обліку і оподаткування: матеріали І Міжнародн. наук. -практ. онлайн - конф.(Київ, 16-17 вересня 2021 р.). Київ: НУБіП України, 2021. С. 38-41. URL: https://nubip.edu.ua/node/71926

34. Калюга Є.В., Гайдученко Т.М. Оцінка дієздатності солідарного рівня пенсійної системи України. Молодий вчений. 2020. №12 (88). URL: http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/88/

35. Калюга Є.В., Гайдученко Т.М. Оцінка системи пенсійного забезпечення. Молодий вчений. 2020. №8 (84). С. 268-273. URL: http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/84/

36. Калюга Є.В., Гайдученко Т.М. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку в недержавних пенсійних фондах. Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування в контексті Європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації: матеріали IX міжнародн. наук.-практ. конф. (Львів, 14-15 травня 2021р.). Львів: ЛТЕУ, 2021. С. 58-61.

37. Калюга Є.В., Гайдученко Т.М. Проблемні аспекти бухгалтерського обліку пенсійного забезпечення. Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобальних викликів: матеріали 75-ї наук.-практ. студ. конф. (Київ, 11 грудня 2020 р.). Київ: НУБіП України, 2020. С. 31-33.

НУБіП України

38. Калюга Є.В., Гайдученко Т.М. Реформування пенсійного забезпечення. Облік, оподаткування, контроль та аналіз в активізації діяльності економічних суб'єктів: матеріали V Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Київ, 20 березня 2020 р.). Київ: НУБіП України, 2020. URL: https://nubip.edu.ua/node/71926

39. Калюга Є.В. Передумови реформування бухгалтерського обліку в державному секторі України. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль: ТНЕУ: вид.-полігр. центр «Економічна думка», 2015. Т. 21. №2. ISSN 1993-0259. (Науковометрична база даних).

40. Калюга Є.В. Реформування бухгалтерського обліку в державному секторі: стан та подальші дії. Економічний вісник: зб. наук. праць. ДВНЗ Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2013. Вип. 20. Ч. 3. С. 234-237.

41. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. №8073 / X (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 14.09.2021 р.).

42. Козак Т.М. Досвід провідних країн світу в побудові дієвої пенсійної системи. Інвестиції: практика та досвід. Сер. Державне управління. 2017. №23. С. 120-125.

43. Кравчук Т.В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05. Одеська нац. юрид. акад. Одеса, 2008. 20 с.

44. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. №2341/III (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 26.09.2021 р.).

45. Кузнецова С.О., Чернікова Т.Б. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами: навч. посіб. Харків: Вид-во «Лідер», 2016. 318 с.

46. Кулікова Є.О. Порівняльний аналіз системи пенсійного страхування України та зарубіжних країн. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Економіка. 2018. № 9(37). С. 142–146. URL: http://paper.researchbib.com/view/paper/178231

НУБіП України

47. Линдюк О. Сутність пенсійної системи та її місце в забезпеченні соціальної безпеки суспільства. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. Вип. 4. С. 290-298.

48. Лояк Л.М. Пенсійне забезпечення в Україні: сучасні реалії та європейський досвід. Науковий вісник ІФНТУНГ. Сер. Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. 2018. №2 (18). С. 34-42.

49. Мартюшев С.М. Щодо сутності пенсійного забезпечення працівників. Форум права. 2013. №3. С. 347-351.

50. Машевська А.А. Особливості нарахування єдиного соціального внеску. Причорноморські економічні студії. Сер. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2019. Вип. 39-2. С. 103-106.

51. Медвідь А.О. Зарубіжний досвід здійснення недержавного пенсійного забезпечення та національні перспективи у цій сфері. URL: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/9644

52. Методичні рекомендації щодо оцінки активів недержавних пенсійних фондів з урахуванням вимог МСФЗ: Рішення Ради Української асоціації інвестиційного бізнесу від 26 листопада 2015 р. / Українська асоціація інвестиційного бізнесу. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZZ00100 (дата звернення: 05.10.2021 р.).

53. Михалків А.А., Озорович С.В. Особливості програм пенсійного забезпечення згідно МСБО і П(С)БО. Ефективна економіка. 2021. №6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8954

54. Мировая и региональная статистика, национальные данные, карты и рейтинги. URL: https://knoema.ru/atlas (дата звернення: 02.08.2021 р.).

55. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 (МСБО 19). Виплати працівникам. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_011 (дата звернення: 10.10.2021 р.).

56. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 26 (МСБО 26). Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_044 (дата звернення: 12.10.2021 р.).

57. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку в державному секторі 9 (МСБО ДС 9). Дохід від операцій обміну. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/archive/docview?typeId=81038&sortBy=0 (дата звернення: 10.09.2021 р.).

58. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку в державному секторі 23 (МСБО ДС 23). Дохід від необмінних операцій. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/archive/docview?typeId=81038&sortBy=0 (дата звернення: 03.09.2021 р.).

59. Мінімальна зарплата в Європі в 2021 році. URL: https://smartfin.ua/blog/minimalna-zarplata-v-evropi-v-2021-rotsi (дата звернення: 03.08.2021 р.).

60. Міністерка соціальної політики Марина Лазебна: про пенсійну реформу і запровадження накопичувальної системи. URL: https://www.msp.gov.ua/news/20328.html (дата звернення: 02.11.2021 р.).

61. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 1 (НП(С)БО ДС 1). Подання фінансової звітності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11#Text (дата звернення: 25.09.2021 р.).

62. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 (НП(С)БО ДС 124). Доходи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0089-11 (дата звернення: 02.09.2021 р.).

63. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 (НП(С)БО ДС 135). Витрати. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-12 (дата звернення: 06.09.2021 р.).

64. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Липень 2019. Київ, Україна. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/07/Voluntary_Private_Pensions_in_Ukraine-Assessment_jul2019_ua.pdf (дата звернення: 05.09.2021 р.).

65. НКЦПФР інформує про результати системи недержавного пенсійного забезпечення на кінець другого кварталу 2021 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/nkcpfr-informuye-pro-rezultati-sistemi-

nederzhavnogo-pensijnogo-zabezpechennya-na-kinec-drugogo-kvartalu-2021-roku (дата звернення: 25.10.2021 р.).

66. Нормативне регулювання облікової системи Швейцарії і Польщі. URL: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Normativne_regulyuvannya_oblikovoyi_sistemi_SHveiycariyi_i_Pol-shi?page=3 (дата звернення: 11.08.2021 р.).

67. Одарченко К. П'ятирівнева пенсійна система для забезпечення гідних пенсій. URL: https://ua.112.ua/mnenie/piatyrivneva-pensiina-systema-dlia-zabezpechennia-hidnykh-pensii-520329.html (дата звернення: 03.08.2021 р.).

68. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: https://amcu.gov.ua/ (дата звернення: 05.11.2021 р.).

69. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: https://tax.gov.ua/ (дата звернення: 28.10.2021 р.).

70. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 05.10.2021 р.).

71. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk (дата звернення: 08.09.2021 р.).

72. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: https://www.pfu.gov.ua/ (дата звернення: 06.11.2021 р.).

73. Пенсии в Норвегии - Pensions in Norway. URL: https://ru.qaz.wiki/wiki/Pensions_in_Norway (дата звернення: 02.08.2021 р.).

74. Пенсии в Швеции – забота о пожилых - Швеция. URL: https://ru.sweden.se/ljudi/starost-v-shvecii/ (дата звернення: 07.08.2021 р.).

75. Пенсия в Швейцарии. URL: https://visasam.ru/emigration/pension/pensiya-v-shveicarii.html (дата звернення: 09.08.2021 р.).

76. Пенсія та пенсійна система в США. URL: https://migrant.biz.ua/ssha/zhittya-ssha/pensiia-v-ssha.html/amp (дата звернення: 12.08.2021 р.).

НУБіП України

77. Підсумки розвитку недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2020 р. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/npf_4_kv-2020.doc (дата звернення: 22.10.2021 р.).

78. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. №291 (зі змінами та доповненнями) / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99 (дата звернення: 26.09.2021 р.).

79. Податкова амністія: Рада ухвалила закон. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2021/06/15/674637/index.amp (дата звернення: 05.11.2021 р.).

80. Приймання та обробка електронних документів ІТС «Єдине вікно подання електронної звітності». URL: https://tax.gov.ua/elektronna-zvitnist/priymannya-ta-obrobka-elektronnih-dokumentiv-its-edine-vikno/ (дата звернення: 26.10.2021 р.).

81. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями)/Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 28.10.2021 р.).

82. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 р. №465/IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-20 (дата звернення: 14.09.2021 р.).

83. Про внесення змін до Наказу Міністерства фінансів України від 13 січня 2015 року №4: Наказ Міністерства фінансів України від 15 грудня 2020 р. №773 / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1304-20#Text (дата звернення: 12.10.2021 р.).

НУБіП України

84. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету: Закон України від 15 червня 2021 р. №1539 – IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text (дата звернення: 15.10.2021 р.).

85. Про внесення змін до Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами: Наказ Міністерства фінансів України від 1 червня 2020 р. №261 / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0723-20#Text (дата звернення: 29.09.2021 р.).

86. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09 липня 2003 р. №1058 – IV (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15 (дата звернення: 14.09.2021 р.).

87. Про затвердження інструкції про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 20 квітня 2015 р. №449 (зі змінами та доповненнями) / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15 (дата звернення: 15.09.2021 р.).

88. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2010 р. №1170 (зі змінами та доповненнями) / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1170-2010-%D0%BF (дата звернення: 02.10.2021 р.).

89. Про затвердження Порядку ведення органом Пенсійного фонду України обліку надходження сум платежів: Постанова Правління Пенсійного фонду України від 27 вересня 2010 р. №21-2 (зі змінами та доповненнями) /

НУБіП України

Пенсійний фонд України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0988-10#Text (дата звернення: 25.09.2021 р.).

90. Про затвердження Порядку зарахування у рахунок майбутніх платежів єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування або повернення надміру та / або помилково сплачених коштів: Наказ Міністерства фінансів України від 16 січня 2016 р. №6 (зі змінами та доповненнями) / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-16 (дата звернення: 26.09.2021 р.).

91. Про затвердження Порядку обліку платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та Положення про реєстр страхувальників: Наказ Міністерства фінансів України від 24 листопада 2014 р. №1162 (зі змінами та доповненнями) / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1553-14 (дата звернення: 21.09.2021 р.).

92. Про затвердження Порядку прийняття банками на виконання розрахункових документів на виплату заробітної плати: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 9 вересня 2013 р. №453 / Міністерство доходів і зборів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1602-13 (дата звернення: 15.10.2021 р.).

93. Про затвердження Порядку розгляду контролюючими органами скарг на вимоги про сплату недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та на рішення про нарахування пені та накладення штрафу: Наказ Міністерства фінансів України від 9 грудня 2015 р. №1124 (зі змінами та доповненнями) / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0178-16 (дата звернення: 24.10.2021 р.).

94. Про затвердження Порядку формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 14 квітня 2015 р. №435 (зі змінами та доповненнями) / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0460-15 (дата звернення: 24.10.2021 р.).

95. Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. №675 (зі змінами та доповненнями) / Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-2014-%D0%BF (дата звернення: 29.09.2021 р.).

96. Про затвердження типових форм меморіальних ордерів, інших облікових регістрів суб'єктів державного сектору та порядку їх складання: Наказ Міністерства фінансів України від 8 вересня 2017 р. №755 / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-17 (дата звернення: 25.09.2021 р.).

97. Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску: Наказ Міністерства фінансів України від 13 січня 2015 р. №4 (зі змінами та доповненнями) / Міністерство фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15#Text (дата звернення: 05.10.2021 р.).

98. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08 липня 2010 р. №2464-VI (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/sp:info- (дата звернення: 23.09.2021 р.).

99. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9 липня 2003 р. №1057-IV (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text (дата звернення: 11.09.2021 р.).

100. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. №108 / 95 / ВР (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL:

НУБіП України

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 23.09.2021 р.).

101. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05 листопада 1991 р. №1788-XII (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12 (дата звернення: 11.09.2021 р.).

102. Про робочий план рахунків бухгалтерського обліку: Наказ Пенсійного фонду України від 10 березня 2017 р. №36 / Пенсійний фонд України. URL: https://www.pfu.gov.ua/417833-nakaz-pensijnogo-fondu-ukrayiny-vid-10-03-2017-36-pro-robochyj-plan-rahunkiv-buhgalterskogo-obliku/ (дата звернення: 06.10.2021 р.).

103. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. №2664-III (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text (дата звернення: 02.10.2021 р.).

104. Рекомендації щодо застосування МСФЗ для цілей ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності недержавними пенсійними фондами, схвалені Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. 2015 р. URL: https://nfp.gov.ua/ua/NPF/ (дата звернення: 25.10.2021 р.).

105. Саух І.В., Виговська Н.Г. Формування системи стратегічного контролю як напрям забезпечення фінансової безпеки підприємства. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2019. Вип. 1 (42). С. 79-83.

106. Смірнова І.В., Смірнова Н.В. Національні та міжнародні стандарти обліку для державного сектору: особливості застосування. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. Економічні науки. 2018. Вип. 33. С. 152-164.

107. Соломка О.М. Пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.01.08. Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Кармазіна. Харків, 2006. 18 с.

НУБіП України

108. Толуб'як В.С. Фінансовий контроль у сфері пенсійного забезпечення: мета, завдання, функції. Інвестиції: практика та досвід. 2010. №8. С. 86-89.

109. У Пенсійному фонді назвали кількість пенсіонерів в Україні та середній розмір виплат. URL: https://hromadske.ua/posts/u-pensijnomu-fondi-navali-kilkist-pensioneriv-v-ukrayini-ta-rozmir-serednoyi-viplati (дата звернення: 03.09.2021 р.).

110. Харченко Н.В., Козлова Д.П. Огляд змін та доповнень у нарахуванні єдиного соціального внеску. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 4. С. 90-93.

111. Ценклер Н.І. Методичне забезпечення бухгалтерського обліку діяльності недержавних пенсійних фондів. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 6 (23). С. 720-725.

112. Цибульник М.О. Ключові аспекти обліку розрахунків з учасниками недержавного пенсійного фонду. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 20. С. 107-111.

113. Цибульник М.О. Нормативно-правове регулювання обліку діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Сер. Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 23 (2). С. 132-138.

114. Цибульник М.О. Особливості обліку доходів та витрат недержавних пенсійних фондів. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 9-2. С. 121-125.

115. Шолойко А.С. Професійні оцінювачі ризиків і збитків в інфраструктурі страхового ринку України. Проблеми економіки. Сер. Фінанси та банківська справа. 2017. №2. С. 292-297.

116. Які пенсії в країнах Європи у 2021 році: розмір, пенсійний вік. URL: https://migrant-biz-ua.cdn.ampproject.org/v/s/migrant.biz.ua/dovidkova/emigracia/pensii-v-krainakh-evropy.html?amp_js_v=a6&amp_gsa=1&usqp=mq331AQKKAFQArABIIACAw%3D%3D#aoh=16295685802356&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&amp_tf=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%3A%20

%251%24s&ampshare=https%3A%2F%2Fmigrant.biz.ua%2Fdoyidkova%2Femigracia%2Fpensii-v-krainakh-ievropy.html (дата звернення: 26.08.2021 р.).

117. Ayuso M., Bravo J.M., Holzmann R., Palmer E. Automatic Indexation of the Pension Age to Life Expectancy: When Policy Design Matters. Risks. 2021. No. 9 (96). URL: https://doi.org/10.3390/risks9050096

118. Boado-Penas M., Haberman S., Naka P. Fairness and annuity divisors for notional defined contribution pension schemes. Journal of Pension Economics and Finance. 2020. URL: https://doi.org/10.1017/S1474747220000311

119. Kaliuha Y.V., Haiduchenko T.M. THE PROFESSION OF ACCOUNTANT IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION OF ECONOMY. IMPERATIVES OF CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT IN PROMOTING NATIONAL COMPETITIVENESS: materials International Scient. and Pract. Conf., December 13-14, 2018. Batumi, Georgia: Batumi Navigation Teaching University, 2018. Vol. 1. P. 145-148.

120. Kasaoka E. CORPORATE PENSION SYSTEMS AND PENSION FUNDING STATUS IN ASEAN COUNTRIES. Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance. 2021. Vol. 17. No. 1. P. 153-190. URL: https://doi.org/10.21315/aamjaf2021.17.1.6

121. Soosaar O., Puur A., Leppik L. Does raising the pension age prolong working life? Evidence from pension age reform in Estonia. Journal of Pension Economics and Finance. 2021. No. 20. P. 317-335. URL: https://doi.org/10.1017/S1474747220000244

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

ДОДАТКИ

Додаток А.1

Визначення поняття «пенсійне забезпечення» як економічної категорії

№ п/п	Джерело	Визначення
1	Гуцалова Ю.Є. [19]	Важлива складова фінансової політики держави, яка передбачає фінансове, організаційно-правове регулювання, заходи щодо матеріального забезпечення непрацездатних громадян, які набули права на пенсію. Економічний процес постачання грошей до кінцевого споживача – пенсіонера.
2	Бевзенко О.В. [4]	Система заходів та принципів, направлених на забезпечення трудовими та соціальними пенсіями усіх непрацездатних громадян за рахунок суспільних фондів споживання чи коштів державного бюджету.
3	Буряченко О.Є. [6]	Процес матеріальної підтримки інваліда, безпосередньо пов'язаний з його трудовою діяльністю, терміни та умови якого залежать від розміру заробітної плати, стажу роботи, умов праці та ін.
4	Жмурко І.В. [25]	Один із основних видів забезпечення непрацездатних громадян, який пов'язаний з виплатою пенсій непрацездатним громадянам у зв'язку з настанням певних найбільш несприятливих соціальних обставин, передбачених чинним законодавством.
5	Соломка О.М. [107]	Система інститутів (правил і організацій) та механізмів їх взаємодії, що акумулюють кошти через розподільчий (оподаткування) й нагромаджувальний (страхування) канали, амортизують наслідки соціальних ризиків відповідно до визначених соціальних технологій і національних правил.
6	Лояк Л.М. [48]	Сукупність методів задоволення матеріальних потреб тих верств населення, які, відповідно до чинного законодавства, мають право на отримання пенсії.
7	Линдюк О.А. [47]	Система матеріальної підтримки і обслуговування людей, які через об'єктивні причини не можуть мати належного доходу.

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Додаток А.2

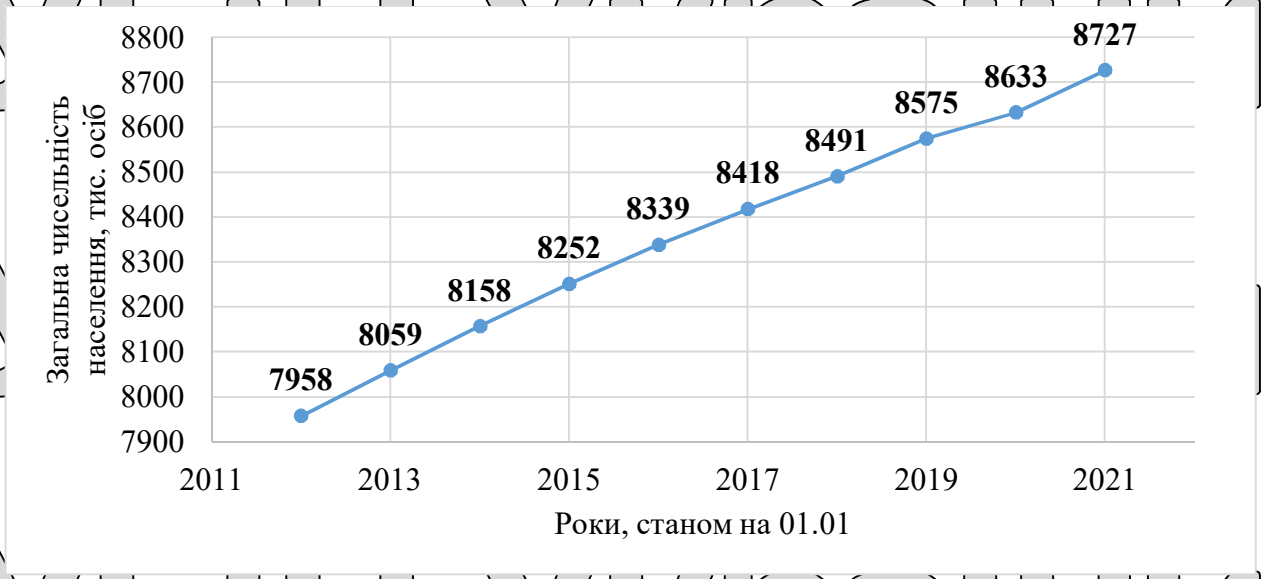

Рис. А.2.1. Динаміка кількості населення Швейцарії протягом 2012-2021 рр., станом на 01.01

Джерело: [54].

Рис. А.2.2. Структура зайнятого, безробітного населення та пенсіонерів у Швейцарії у 2021 р., %

Джерело: [54].

НУБіП України

Додаток А.3

Рис. А.3.1. Динаміка чисельності населення Норвегії у 2012-2021 рр., станом на 01.01

Джерело: [54].

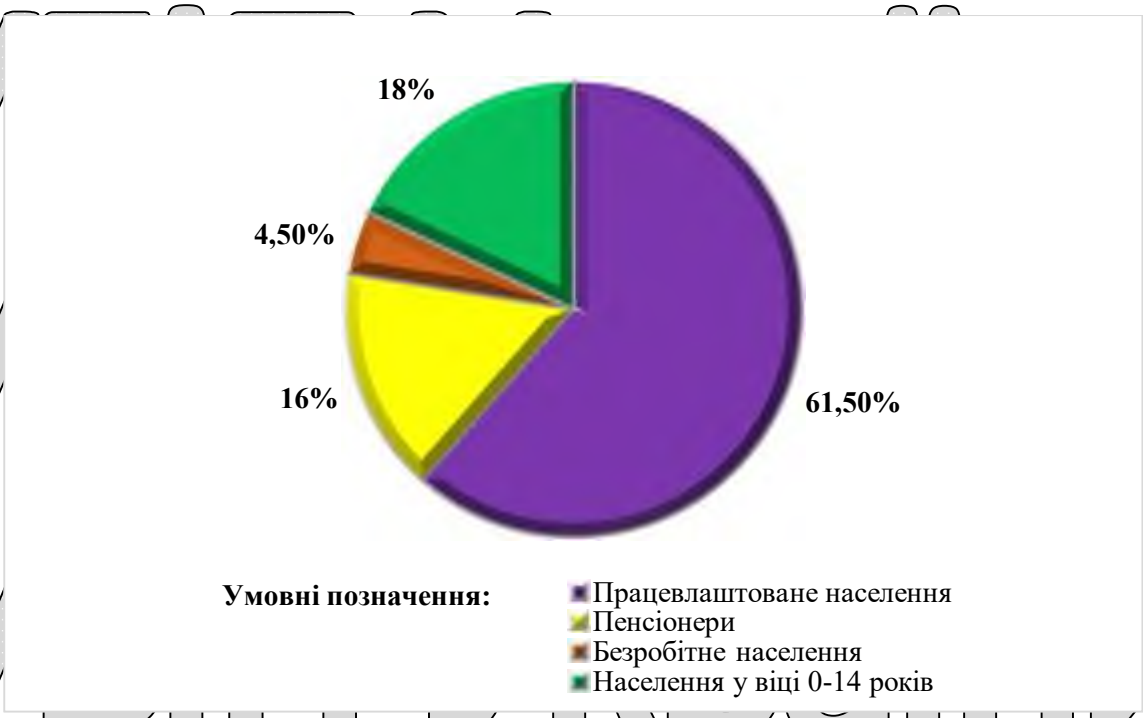

Рис. А.3.2. Структура працевлаштованого, безробітного населення і пенсіонерів у Норвегії у 2021 р., %

Джерело: [54].

НУБіП України

Додаток А.4

Особливості пенсійних систем економічно розвинених країн Європи

Критерій	*Великобританія*	*Німеччина*
Кількість рівнів пенсійної системи	3	3
Особливості першого рівня	Базова пенсія (виплачується після досягнення пенсійного віку та не має факторів залежності)	Обов'язкове пенсійне страхування – містить 4 обов'язкові системи (є обов'язковим для окремих систем, що функціонують на основі законодавчих норм)
Особливості другого рівня	Державні пенсії за вислугою років (працівник може вийти з програми за умови участі у схемі додаткового пенсійного забезпечення)	«Пенсії від підприємств» (підприємство самостійно вирішує питання надання пенсій своїм співробітникам)
Третій рівень	Недержавна пенсійна система	Турбота про свою старість приватним способом
Особливості третього рівня	Найбільш поширені – професійні пенсійні програми. Працівники укладають колективний договір з роботодавцем, на підставі якого він враховує внески на пенсійне забезпечення	На підприємствах є структурний підрозділ, який займається корпоративними та особистими пенсійними програмами працівників
Пенсійний вік	60-65 р.	63-65 р.
Середній розмір пенсії	2000 $	Чоловіки – 1095 € на Заході, 1198 € на Сході; жінки – 622 € на Заході, 928 € на Сході

Джерело: [20; 46; 51].

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Додаток А.5

Порівняльна характеристика НП(С)БО ДС 124, МСБО ДС 9 та МСБО ДС 23 щодо складу доходів

Стандарт	Склад доходів від обмінних операцій	Склад доходів від необмінних операцій
НП(С)БО ДС 124	– асигнування бюджету; – доходи від надання послуг; – доходи від продажу; – доходи від відсотків; – доходи від роялті; – доходи від дивідендів; – доходи від курсових різниць; – доходи від реалізації необоротних активів	– податкові надходження; – збори і платежі; – трансферти; – кошти бюджетних установ від підприємств, організацій, фізичних осіб, інших бюджетних установ на цільові заходи; – надходження до державних цільових фондів; – зобов'язання, що не підлягають погашенню
МСБО ДС 9	– доходи від надання послуг; – доходи від продажу; – доходи від відсотків; – доходи від роялті; – доходи від дивідендів	Не трактує
МСБО ДС 23	Не трактує	– трансферти; – гранти; – доходи від списання боргів та прийняття зобов'язань; – штрафи; – доходи від надання нерухомості; – подарунки; – пожертви; – послуги у натуральній формі

Джерело: [37].

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Додаток А.6

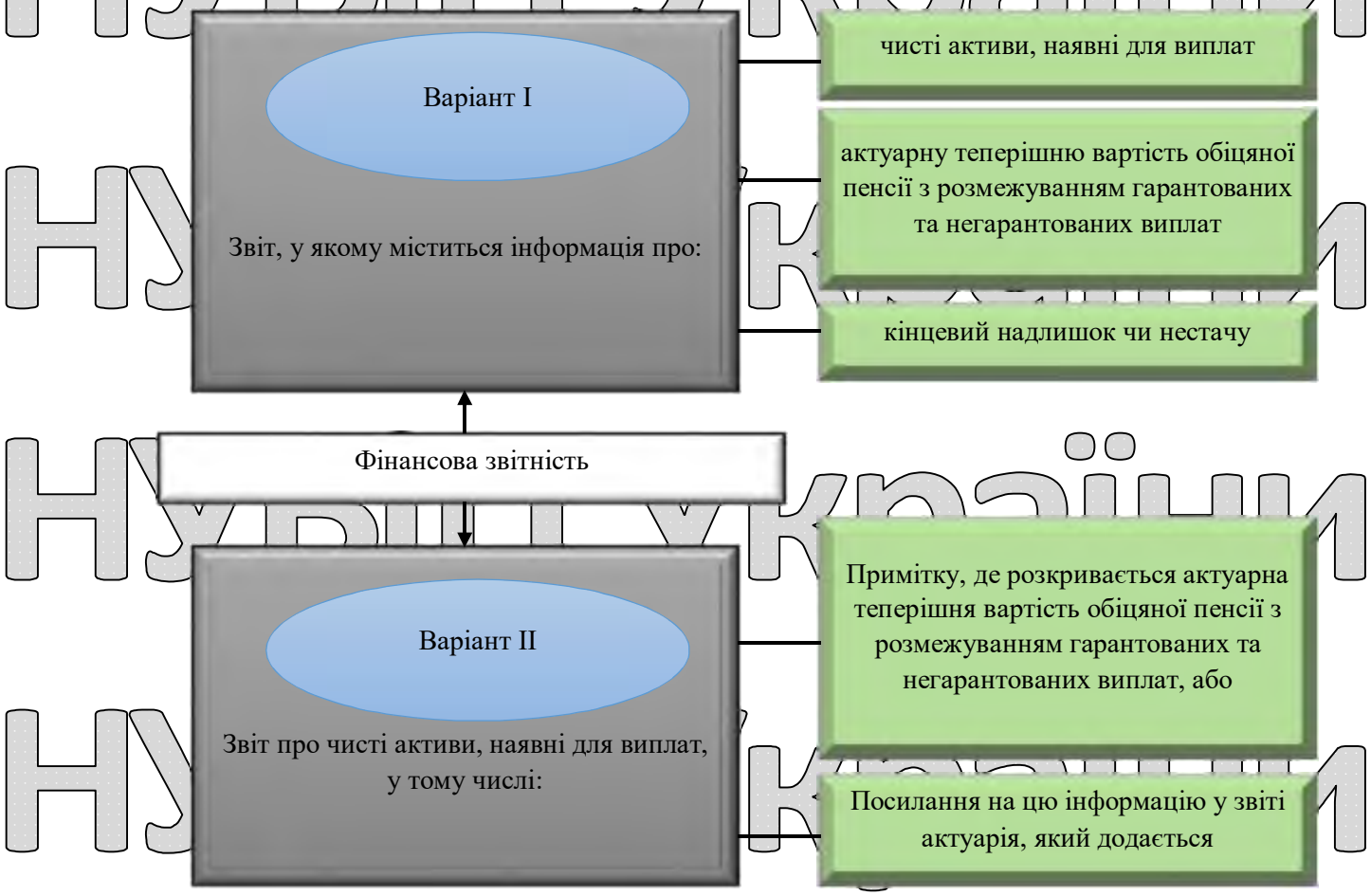

Рис. Склад фінансової звітності щодо програми пенсійного забезпечення з визначеною виплатою

Джерело: [56].

НУБіП України

Додаток Б.1

Відомості про ПСП «Саверці»

Повна назва підприємства	Приватне сільськогосподарське підприємство «Саверці»
Коротка назва підприємства	ПСП «Саверці»
Ідентифікаційний код підприємства	03744988
Юридична адреса	13535, Житомирська обл., Попільнянський р-н, с. Саверці, вул. Семенова, буд. 2
Банківські реквізити	Р/р 26000000018022 в АТ «Укрексімбанк» м. Київ МФО 322313
Телефон	0413774240
Електронна адреса	saverci@ukr.net
Керівник	Бойчук Анатолій Кузьмич
Головний бухгалтер	Гриценко Сергій Миколайович
Дата реєстрації	28 лютого 2000 року
Форма власності	Приватна
Організаційно-правова форма	Приватне підприємство
Дата початку діяльності	28 лютого 2000 року
Кількість працівників, осіб	220
Система оподаткування (перелічити податки, що сплачуються)	ПДВ, ЄСВ, ПДФО, ВЗ, Єдиний податок (IV група), Податок на майно, Рентна плата, Екологічний податок
ІПН	037449806184
Орган Державної податкової служби, у якому підприємство зареєстроване як платник податків	ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДФС У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ, БЕРДИЧІВСЬКЕ УПРАВЛІННЯ, ПОПІЛЬНЯНСЬКА ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА ІНСПЕКЦІЯ (ПОПІЛЬНЯНСЬКИЙ Р-Н)
Види діяльності	Код КВЕД 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур (основний); Код КВЕД 01.13 Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів; Код КВЕД 01.19 Вирощування інших однорічних і дворічних культур; Код КВЕД 01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід; Код КВЕД 01.42 Розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів; Код КВЕД 01.43 Розведення коней та інших тварин родини конячих; Код КВЕД 01.50 Змішане сільське господарство; Код КВЕД 01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві; Код КВЕД 01.62 Допоміжна діяльність у тваринництві; Код КВЕД 01.63 Післяурожайна діяльність; Код КВЕД 01.64 Оброблення насіння для відтворення; Код КВЕД 10.11 Виробництво м'яса

НУБіП України

Продовження дод. Б.1

Частка іноземних інвесторів у статутному капіталі	0
Наявність структурних підрозділів	Підприємство має підрозділи у с. Голуб'ятин, с. Строків
Підрозділи, що здійснюють ведення бухгалтерського обліку	Центральна бухгалтерія, що знаходиться у с. Саверці, якій підпорядковані усі підрозділи та підрозділи у с. Голуб'ятин, с. Строків
Форма бухгалтерського обліку, ступінь його автоматизації	Журнально-ордерна, на підприємстві використовується комп'ютерна програма «1С: Підприємство 7.7», система електронного документообороту «M.E.Doc», «Клієнт-Банк»

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Додаток Б.17

Вертикальний аналіз балансу підприємства, %

Актив	Код рядка	Частка у % до суми балансу 2018	Частка у % до суми балансу 2019	Частка у % до суми балансу 2020	Абсолютне відхилення	
					2019 до 2018	2020 до 2019
1	2	3	4	5	6	7
I. Необоротні активи						
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0,04	0,04	0,04	0	0
Основні засоби	1010	28,6	27,1	24,8	-1,5	-2,3
первісна вартість	1011	59,0	62,7	68,3	3,7	5,6
знос	1012	30,4	35,6	43,5	5,2	7,9
Довгострокові біологічні активи	1020	4,1	4,9	5,5	0,8	0,6
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	4,1	4,9	5,5	0,8	0,6
Усього за розділом I	**1095**	**32,8**	**32,0**	**30,3**	**-0,8**	**-1,7**
II. Оборотні активи						
Запаси	1100	50,9	54,9	55,9	4,0	1,0
Виробничі запаси	1101	6,5	10,6	9,0	4,1	-1,6
Незавершене виробництво	1102	15,3	14,6	14,0	-0,7	-0,6
Готова продукція	1103	29,1	29,8	33,0	0,7	3,2
Поточні біологічні активи	1110	4,3	5,0	6,3	0,7	1,3
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1,2	1,4	1,1	0,2	-0,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом	1135	0,002	0,2	0	0,198	-0,2
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	6,5	1,8	1,3	-4,7	-0,5
Гроші та їх еквіваленти	1165	4,3	4,7	5,2	0,4	0,5
Готівка	1166	0,01	0,03	0,01	0,02	-0,02
Рахунки в банках	1167	4,3	4,6	5,2	0,3	0,6
Усього за розділом II	**1195**	**67,2**	**68,0**	**69,7**	**0,8**	**1,7**
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	**1200**	-	-	-	-	-
Баланс	**1300**	**100**	**100**	**100**	**0**	**0**

НУБіП України

Продовження дод. Б.17

Пасив	Код рядка	Частка у % до суми балансу 2018	Частка у % до суми балансу 2019	Частка у % до суми балансу 2020	Абсолютне відхилення	
					2019 до 2018	2020 до 2019
1	2	3	4	5	6	7
I. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	0,5	0,5	0,5	0	0
Додатковий капітал	1410	1,9	1,8	1,9	-0,1	0,1
Резервний капітал	1415	0,1	0,1	0,1	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	94,6	95,9	94,6	1,3	-1,3
Усього за розділом I	**1495**	**97,1**	**98,3**	**97,1**	**1,2**	**-1,2**
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0,3	0,3	0,3	0	0
Усього за розділом II	**1595**	**0,3**	**0,3**	**0,3**	**0**	**0**
III. Поточні зобов'язання і забезпечення						
Поточна кредиторська заборгованість за:						
товари, роботи, послуги	1615	1,7	0,7	1,5	-1,0	0,8
розрахунками з бюджетом	1620	0,2	0,05	0,4	-0,15	0,35
розрахунками зі страхування	1625	0,05	0,07	0,1	0,02	0,03
розрахунками з оплати праці	1630	0,2	0,3	0,4	0,1	0,1
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	0,2	0,3	0,3	0,1	0
Інші поточні зобов'язання	1690	0,2	0,01	0	-0,19	-0,01
Усього за розділом III	**1695**	**2,6**	**1,4**	**2,6**	**-1,2**	**1,2**
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	**1700**	-	-	-	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	**1800**	-	-	-	-	-
Баланс	**1900**	**100**	**100**	**100**	**0**	**0**

НУБіП України

Додаток Б.18

Горизонтальний аналіз балансу підприємства, тис. грн.

Актив	Код рядка	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
					2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Необоротні активи								
Незавершені капітальні інвестиції	1005	83	83	83	0	0	-	0
Основні засоби	1010	53720	52487	46233	-1233	-6254	-2,3	-11,9
первісна вартість	1011	110715	121337	127394	10622	6057	9,6	5,0
знос	1012	56995	68850	81161	11855	12311	20,8	17,9
Довгострокові біологічні активи	1020	7681	9422	10238	1741	816	22,7	8,7
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	7681	9422	10238	1741	816	22,7	8,7
Усього за розділом I	**1095**	**61484**	**61992**	**56554**	**508**	**-5438**	**0,8**	**-8,8**
II. Оборотні активи								
Запаси	1100	95559	106299	104375	10740	-1924	11,2	-1,8
Виробничі запаси	1101	12156	20538	16699	8382	-3839	69,0	-18,7
Незавершене виробництво	1102	28765	28179	26125	-586	-2054	-2,04	-7,3
Готова продукція	1103	54638	57582	61551	2944	3969	5,4	6,9
Поточні біологічні активи	1110	8161	9747	11695	1586	1948	19,4	20,0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	2255	2705	1980	450	-725	20,0	-26,8
Дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом	1135	4	312	0	308	-312	77,0	-100,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	12146	3465	2401	-8681	-1064	-71,5	-30,7
Гроші та їх еквіваленти	1165	8059	9002	9663	943	661	11,7	7,3
Готівка	1166	18	65	15	47	-50	261,1	-76,9
Рахунки в банках	1167	8041	8937	9648	896	711	11,1	8,0
Усього за розділом II	**1195**	**126184**	**131530**	**130114**	**5346**	**-1416**	**4,2**	**-1,1**
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	**1200**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Баланс	**1300**	**187668**	**193522**	**186668**	**5854**	**-6854**	**3,1**	**-3,5**

НУБіП України

Продовження дод. Б.18

Пасив	Код рядка	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
					2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Власний капітал								
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1000	1000	1000	0	0	-	0
Додатковий капітал	1410	3482	3482	3482	0	0	-	0
Резервний капітал	1415	250	250	250	0	0	-	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	177531	185579	176517	8048	-9062	4,5	-4,9
Усього за розділом I	**1495**	**182263**	**190311**	**181249**	**8048**	**-9062**	**4,4**	**-4,8**
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Інші довгострокові зобов'язання	1515	525	525	525	0	0	-	0
Усього за розділом II	**1595**	**525**	**525**	**525**	**0**	**0**	**-**	**0**
III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	1615	3152	1329	2838	-1823	1509	-57,8	113,5
розрахунками з бюджетом	1620	374	104	760	-270	656	-72,2	630,8
розрахунками зі страхування	1625	95	128	160	33	32	34,7	25,0
розрахунками з оплати праці	1630	469	600	650	131	50	27,9	8,3
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	370	508	483	138	-25	37,3	-4,9
Інші поточні зобов'язання	1690	420	17	3	-403	-14	-96,0	-82,4
Усього за розділом III	**1695**	**4880**	**2686**	**4894**	**-2194**	**2208**	**-45,0**	**82,2**
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	**1700**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	**1800**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Баланс	**1900**	**187668**	**193522**	**186668**	**5854**	***-6854***	**3,1**	**-3,5**

НУБіП України

Додаток Б.19

Аналіз фінансового стану підприємства

№ з/п	Показники	2017	2018	2019	2020	Норма
1	2	3	4	5	6	7
1. Аналіз ліквідності ПСП «Саверці»						
1.1	Коефіцієнт покриття	31,757	25,857	48,969	26,586	>1
1.2	Чистий оборотний капітал, тис. грн.	99746	121304	128844	125220	Не нормується
1.3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	2,452	1,651	3,351	1,974	0,25 – 0,5
1.4	Коефіцієнт швидкої ліквідності	6,407	6,276	9,394	5,259	>0,5
2. Аналіз платоспроможності ПСП «Саверці»						
2.1	Коефіцієнт фінансування	0,025	0,03	0,017	0,03	0,5 - 1
2.2	Коефіцієнт автономії (платоспроможності)	0,976	0,971	0,983	0,971	>0,5
2.3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	30,757	24,857	47,969	25,586	>0,1
2.4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,655	0,666	0,677	0,691	>0
3. Аналіз рентабельності ПСП «Саверці»						
3.1	Коефіцієнт рентабельності активів	0,1165	0,181	0,055	-0,037	>0, збільшення
3.2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,119	0,186	0,056	-0,038	>0, збільшення
3.3	Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,154	0,235	0,088	-0,074	>0, збільшення
3.4	Коефіцієнт рентабельності продукції	0,236	0,359	0,146	-0,029	>0, збільшення
4. Аналіз ділової активності ПСП «Саверці»						
4.1	Коефіцієнт оборотності активів	0,754	0,77	0,628	0,498	збільшення
4.2	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	49,011	32,599	31,649	24,998	збільшення
4.3	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	18,258	13,423	11,464	17,443	збільшення
4.4	Строк погашення дебіторської заборгованості (днів)	20	27	31	21	Зменшення

НУБіП України

Продовження дод. Б.19

4.5	Строк погашення кредиторської заборгованості (днів)	7	11	11	14	зменшення
4.6	Коефіцієнт оборотності запасів	1,014	1,039	0,98	0,878	збільшення
4.7	Коефіцієнт оборотності основних засобів	2,681	2,626	2,255	1,919	збільшення
4.8	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,769	0,792	0,643	0,51	збільшення
5. Аналіз майнового стану ПСП «Саверці»						
5.1	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,497	0,515	0,567	0,637	<0,5
5.2	Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,218	0,154	0,088	0,048	збільшення

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Додаток Б.20

Трендовий аналіз надходжень до солідарної системи та прогнозування подальшого розвитку наявної ситуації

Таблиця Б.20.1

Вихідні дані (2014-2020 рр.)

Найменування досліджуваного показника, у	Значення досліджуваного показника по роках						
	t_1	t_2	t_3	t_4	t_5	t_6	t_7
Обсяг надходжень до Пенсійного фонду, млрд. грн	242	265	256	293	352	435	490

Джерело: [72].

За вихідними даними будуємо лінійне регресійне рівняння (тренд) такого виду:

$$\hat{y} = a + b \cdot t \quad (1.1)$$

де $\hat{y}$ - згладжене значення результативної ознаки;

a, b - коефіцієнти регресії;

t - час, роки.

Параметри рівняння зв'язку визначають за способом найменших квадратів складеної і розв'язаної системи двох рівнянь з двома невідомими:

$$\begin{cases} \Sigma y_t = na + b\,\Sigma t \\ \Sigma y_t\, t = a\Sigma t + b\,\Sigma t^2 \end{cases} \quad (1.2)$$

З системи рівнянь (1.2), знаходяться коефіцієнти регресії a і b за такими формулами:

$$b = \frac{n\,\Sigma t y_t - \Sigma t \Sigma y_t}{n\,\Sigma t^2 - (\Sigma t)^2} \quad (1.3)$$

$$a = \frac{1}{n}(\Sigma y_t - b\Sigma t) \quad (1.4)$$

де n - кількість спостережень.

Розрахунки для визначення параметрів лінійної трендової моделі подано в табл. Б.2.

Продовження дод. Б.20

Таблиця Б.20.2

Розрахунки для визначення параметрів лінійного тренда

№ п/п спостереження	t	y_t	t^2	ty_t	y_t^2	$\hat{y}_t$	$(t-\overline{t})^2$
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
2014	1	242	1	242	58564	206,86	9
2015	2	265	4	530	70225	249,00	4
2016	3	256	9	768	65536	291,14	1
2017	4	293	16	1172	85849	333,29	0
2018	5	352	25	1760	123904	375,43	1
2019	6	435	36	2610	189225	417,57	4
2020	7	490	49	3430	240100	459,71	9
Разом	28	2333	140	10512	833403	2333	28

$$b = \frac{n\,\Sigma ty_t - \Sigma t \Sigma y_t}{n\,\Sigma t^2 - (\Sigma t)^2} = \frac{7 * 10512 - 28 * 2333}{7 * 140 - (28^2)} = \frac{8260}{196} \approx 42{,}1428571$$

$$a = \frac{1}{n}(\Sigma y_t - b\Sigma t) = 1/7(2333 - 42{,}14 * 28) = 164{,}71429$$

Отже, регресійне рівняння (тренд) набуває виду:

$$\hat{y} = 165 + 42{,}14 \cdot t$$

Коефіцієнт регресії вказує на те, що обсяг надходжень до Пенсійного фонду внаслідок зміни факторної ознаки t на одиницю зміниться на 42,14. Оскільки коефіцієнт регресії b має позитивний знак, то зв'язок є прямим.

Перевіримо надійність побудованої лінійної трендової моделі, використовуючи коефіцієнти кореляції й детермінації, та достовірність обчисленого коефіцієнта кореляції, використовуючи критерій Стьюдента.

Для розрахунку коефіцієнтів детермінації (r^2) і кореляції (r) необхідно розрахувати загальну, факторну та залишкову дисперсії за формулами наведеними у табл. Б.3.

НУБіП України

Продовження дод. Б.20

Таблиця Б.20.3

Джерела дисперсій в регресійному аналізі

Джерела дисперсій	Опис	Формула	Розрахунок
Факторна	Розкид значень залежного показника, що пояснюється регресією	$b^2 \left\lvert \Sigma t^2 - \frac{(\Sigma t)^2}{n} \right\rvert$ або $a\Sigma y_t + b\Sigma t y_t - (\Sigma y_t)^2/n$	*42,14^2*|140-((28^2)/7)|= 1775,7796*28=* ***49721,8288***
Залишкова	Розкид значень залежного показника, що не можливо пояснити регресією	$\Sigma y_t^2 - a\Sigma y_t - b\Sigma t y_t$	833403-165*2333-42,14*10512= **5482,32**
Загальна	Загальний розкид залежного показника	$\Sigma y_t^2 - (\Sigma y_t)^2/n$	833403-((2333)^2)/7= **55847,4286**

Розрахуємо коефіцієнти детермінації та кореляції за формулами (1.5) і (1.6), зробимо висновок щодо щільності зв'язку між досліджуваними ознаками.

r^2 = дисперсія, що пояснюється регресією, / загальна дисперсія

$$r^2 = \frac{49721,8288}{55847,4286} = 0,89$$

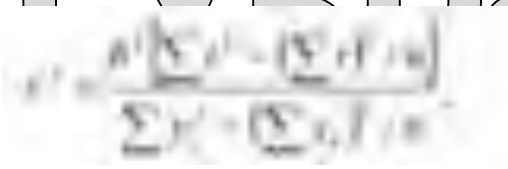

(1.5)

$$r^2 = \frac{42,14^2|140 - (28^2)/7|}{833403 - (2333^2)/7} = \frac{1775,7796 * 28}{55847,4286} = 0,89$$

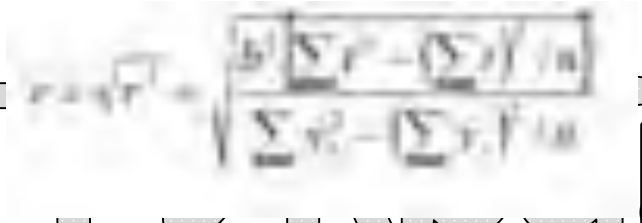

(1.6)

$$r = \sqrt{r^2} = \sqrt{0,89} = 0,94$$

Зробимо висновки щодо значимості коефіцієнтів кореляції й детермінації та можливості застосування побудованої трендової моделі в прогнозуванні, основуючись на порівнянні їх розрахункових значень з граничними значеннями.

Продовження дод. Б.20

Отже, оскільки коефіцієнт кореляції рівний 0,94, то зв'язок між досліджуваними ознаками є прямим, щільним.

Розрахуємо критерій Стьюдента (t - критерій) за формулою (1.7) та зробимо висновок щодо отриманих результатів.

(1.7)

Причому

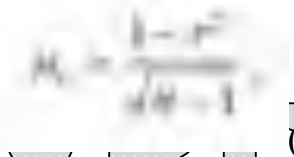

(1.8)

де t_r – критерій Стьюдента;

μ_r – середня похибка коефіцієнта кореляції;

n – кількість спостережень.

$$\mu_r = \frac{1-0,89}{\sqrt{7-1}} = \frac{0,11}{2,44948974} = 0,044907312$$

$$t_r = \frac{0,94}{0,044907312} = 20,932$$

Отже, критерій Стьюдента t_r>3, тому зв'язок між досліджуваними ознаками y і t є доведеним.

Результати розрахунків викладено в табл. Б.4.

Таблиця Б.20.4

Основні характеристики результатів трендового аналізу

Рівняння тренд	Критерій Стьюдента, t_r	Коефіцієнт кореляції, r	Нижня границя значимості, r	Коефіцієнт детермінації, r^2	Нижня границя значимості, r^2	Дисперсія		
						загальна	факторна	залишкова
$\hat{y} = 165 + 42,14 \cdot t$	20,932	0,94	0,52	0,89	0,27	55847,4286	49721,8288	6482,32

НУБіП України

Продовження дод. Б.20

Виконаємо прогнозування (на три роки вперед) за допомогою побудованої лінійної трендової моделі. Визначимо показники в табл. Б.5.

Таблиця Б.20.5

Результати прогнозування з врахуванням довірчого інтервалу

Період, роки	Період прогнозування, T	Фактичне значення y_t	Згладжене значення і прогноз $\hat{y}_t$	$\sqrt{1+\frac{1}{n}+\frac{(T+\frac{n-1}{2})^2}{\sum(t-\bar{t})^2}}$	95 % довірчий інтервал	
					нижня границя	верхня границя
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
t_1	0*	242	206,86	1,21	122,257	291,463
t_2	-1*	265	249,00	1,134	169,711	328,289
t_3	-2*	256	291,14	1,085	215,277	367,003
$t_4 (\bar{t})$	-3	293	333,29	1,069	258,546	408,034
t_5	-2	352	375,43	1,085	299,567	451,293
t_6	-1	435	417,57	1,134	338,281	496,859
t_7	0	490	459,71	1,21	375,107	544,313
t_{n+1}	1		501,85	1,309	410,325	593,375
t_{n+2}	2		543,99	1,427	444,214	643,766
t_{n+3}	3		586,13	1,558	477,195	695,065

* Довірчий інтервал симетричний відносно $(\bar{t})$, тому для значень t, менших $\bar{t}$, значення T в рівнянні (1.11) повинно дорівнювати - (n - 1 – *T)*

Розрахуємо стандартну помилку рівняння (S_r) за такою формулою:

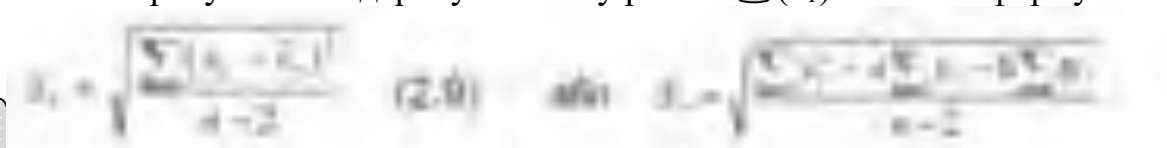

(1.10)

$$S_r = \sqrt{\frac{833403 - 165 * 2333 - 42{,}14 * 10512}{7-2}} = \sqrt{1222{,}446} = 34{,}96$$

Розрахуємо стандартну помилку прогнозу ($S_{\hat{y}_{t+T}}$) за такою формулою:

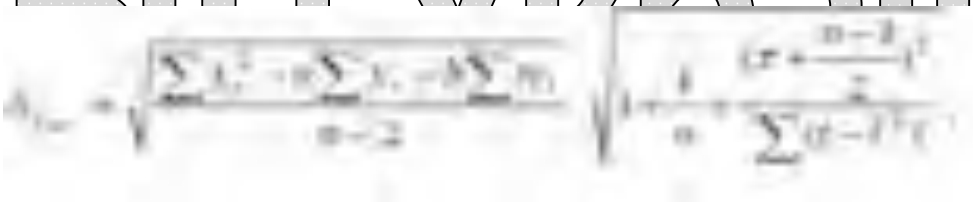

(1.11)

де T – період прогнозування.

Продовження дод. Б.20

Визначимо дев'яностоп'ятивідсоткові довірчі інтервали, які будуть дорівнювати $\pm 2\,S_{\hat{y}_{t+\tau}}$.

Одержані результати прогнозування з урахуванням довірчих інтервалів приведемо у вигляді графіку.

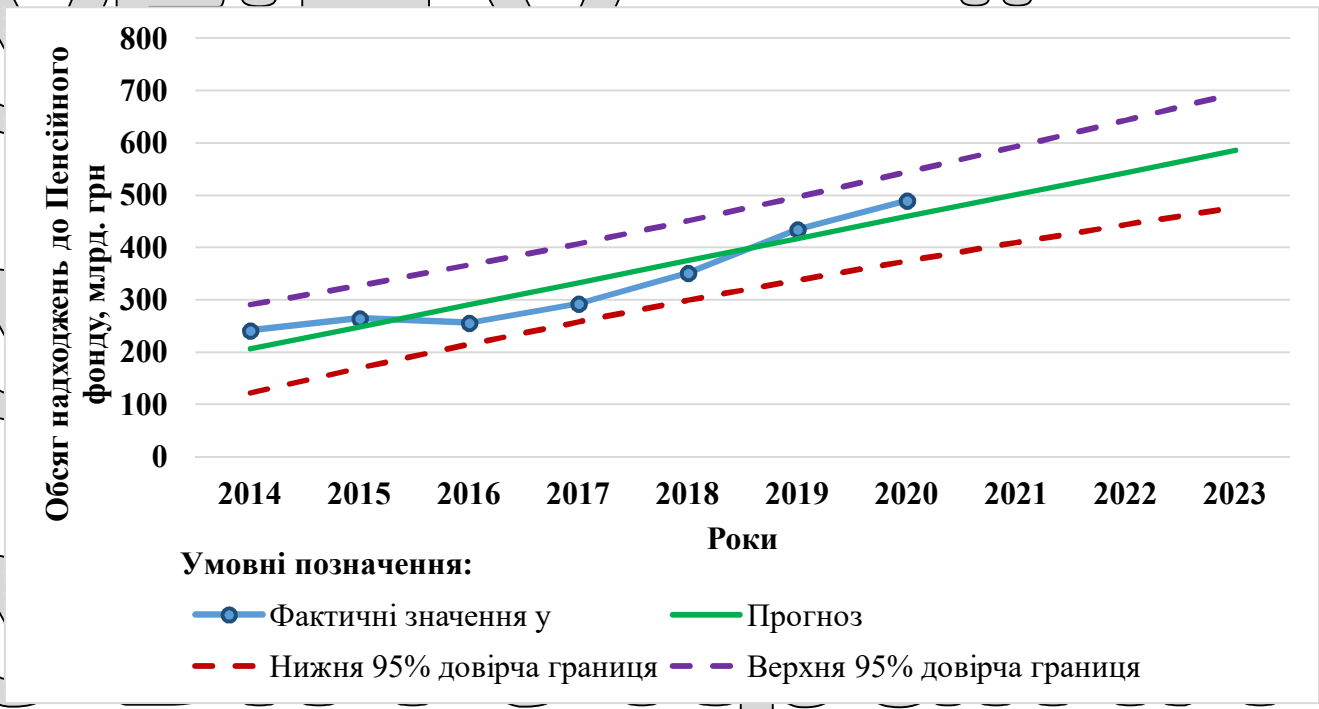

Рис. Б.20.1. Прогноз обсягу надходжень до Пенсійного фонду

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Додаток Б.21

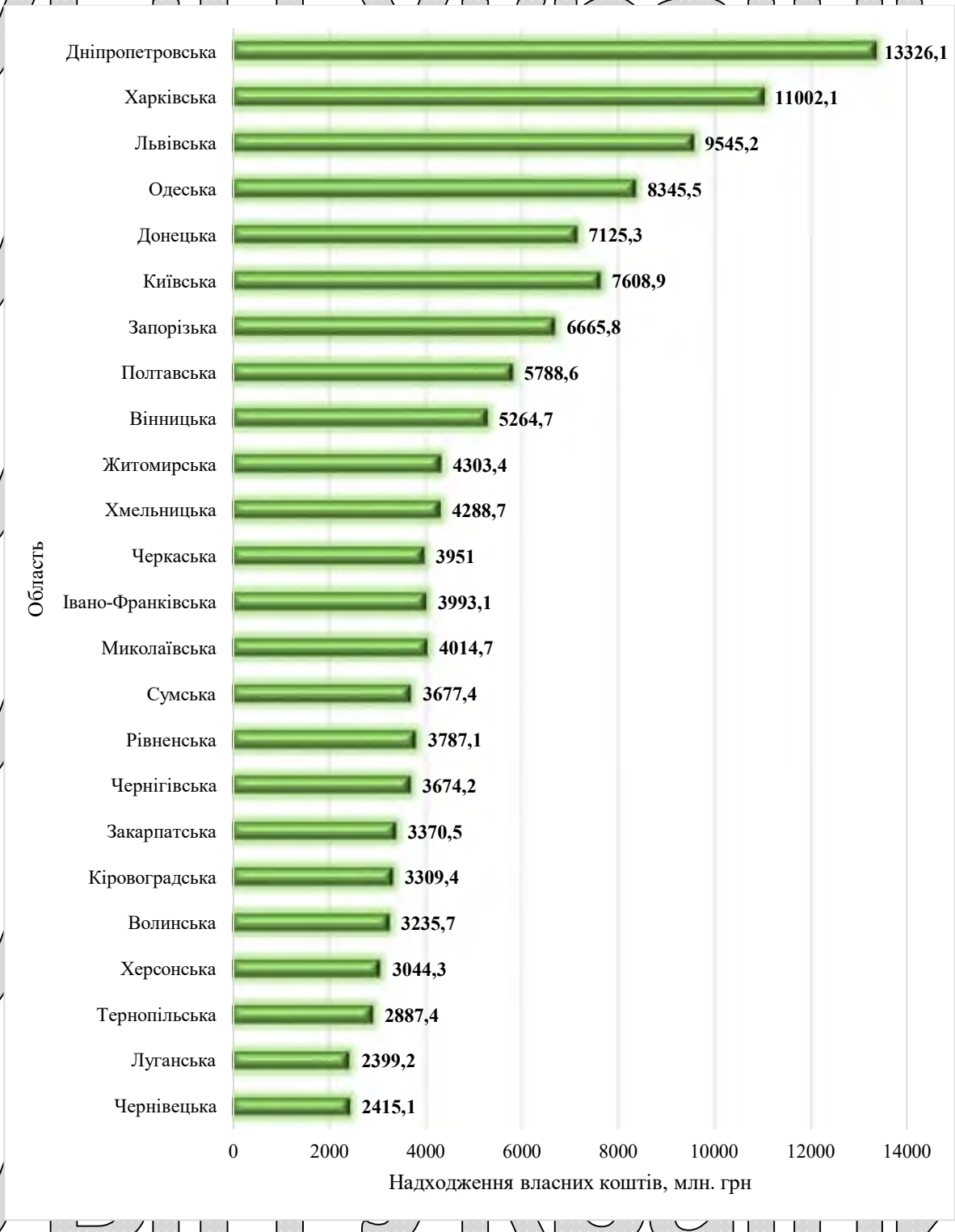

Рис. Надходження власних коштів солідарної системи по областях у 2018 р., млн. грн

[Джерело: [26]]

НУБіП України

Додаток Б.22

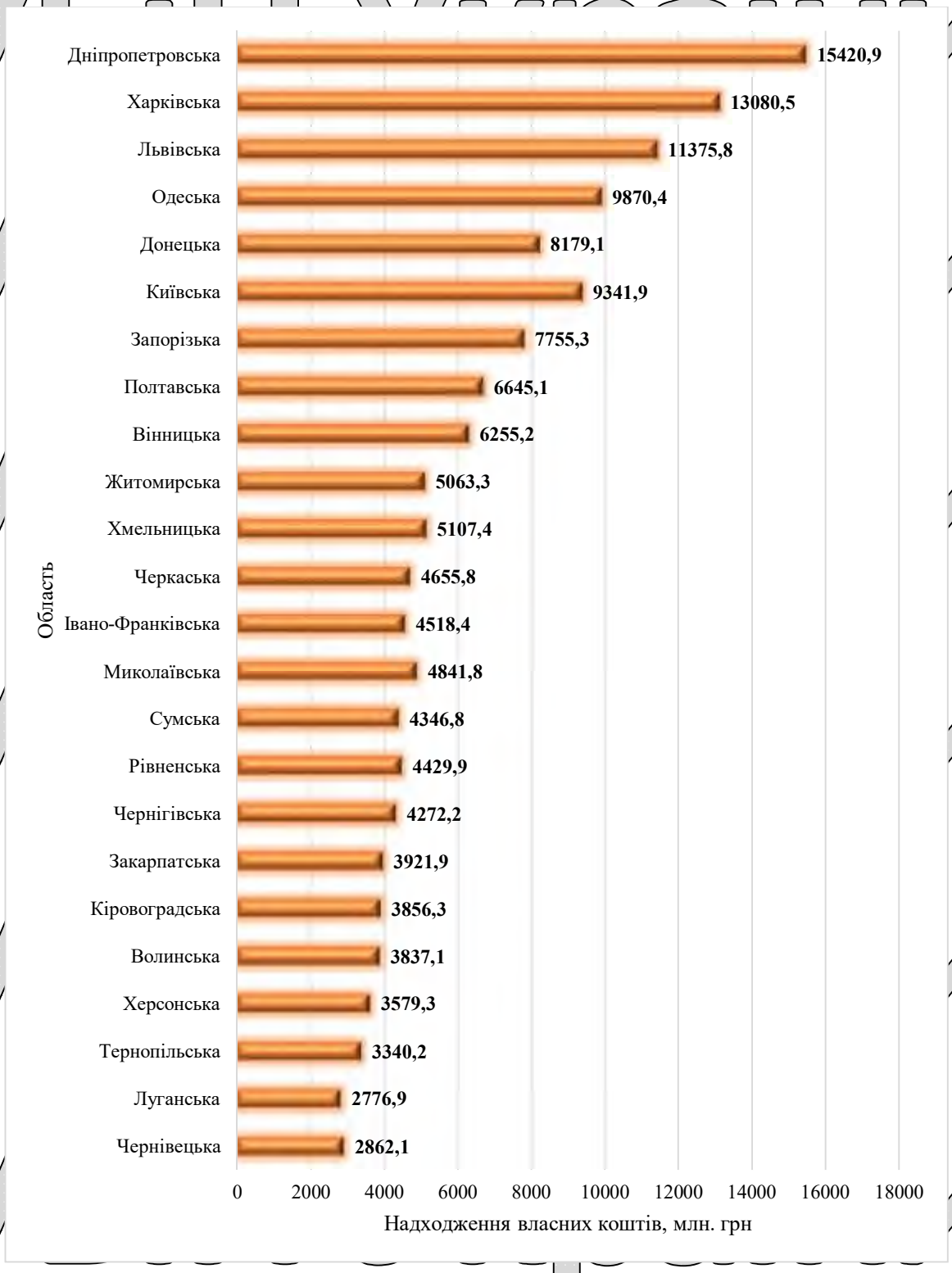

Рис. Надходження власних коштів солідарної системи по областях у 2019 р., млн. грн

Джерело: [27].

НУБіП України

Додаток Б.23

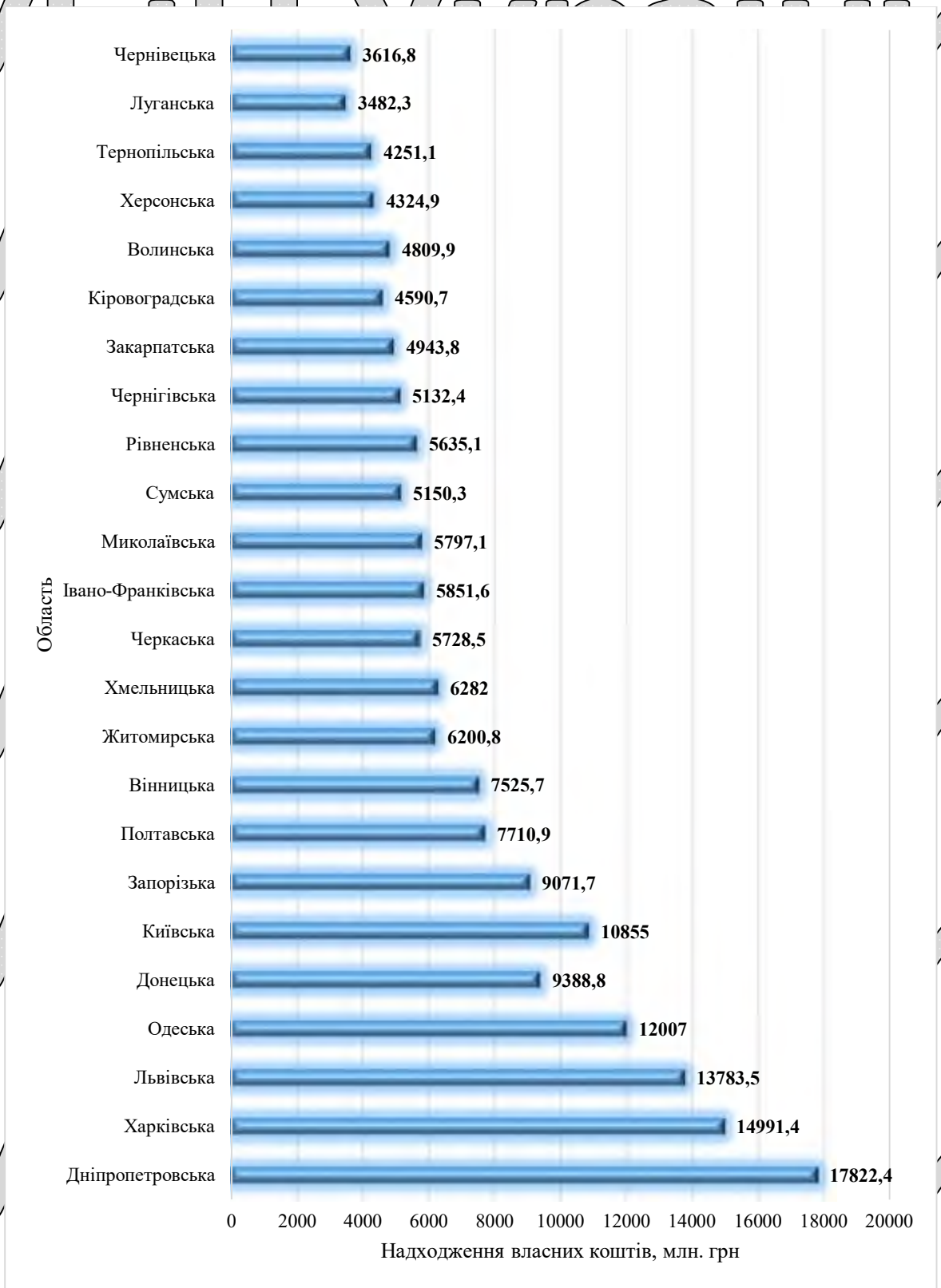

Рис. Надходження власних коштів солідарної системи по областях у 2020 р., млн. грн

Джерело: [28].

НУБіП України

Додаток Б.24

Динаміка видатків солідарної системи по областях у 2018-2020 рр., млн. грн

Область	Видатки		
	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Чернівецька	5648	6741	7399
Луганська	12922	15418	17330
Тернопільська	7002	8560	9311
Херсонська	7891	9319	10206
Волинська	7082	8579	9409
Кіровоградська	7804	9358	10174
Закарпатська	6954	8197	9085
Чернігівська	9379	11395	12373
Рівненська	7874	9493	10366
Сумська	9532	11614	12536
Миколаївська	9324	11038	12148
Івано-Франківська	9653	11563	12681
Черкаська	11329	13971	15286
Хмельницька	10564	13022	14304
Житомирська	10424	12653	13820
Вінницька	12370	15011	16376
Полтавська	13310	16181	17664
Запорізька	17989	21245	23392
Київська	17605	21328	23661
Донецька	33096	40053	44434
Одеська	18155	21375	23876
Львівська	19603	23668	26195
Харківська	25283	30549	33627
Дніпропетровська	34252	40475	44368

Джерело: [26; 27; 28].

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Додаток Б.25

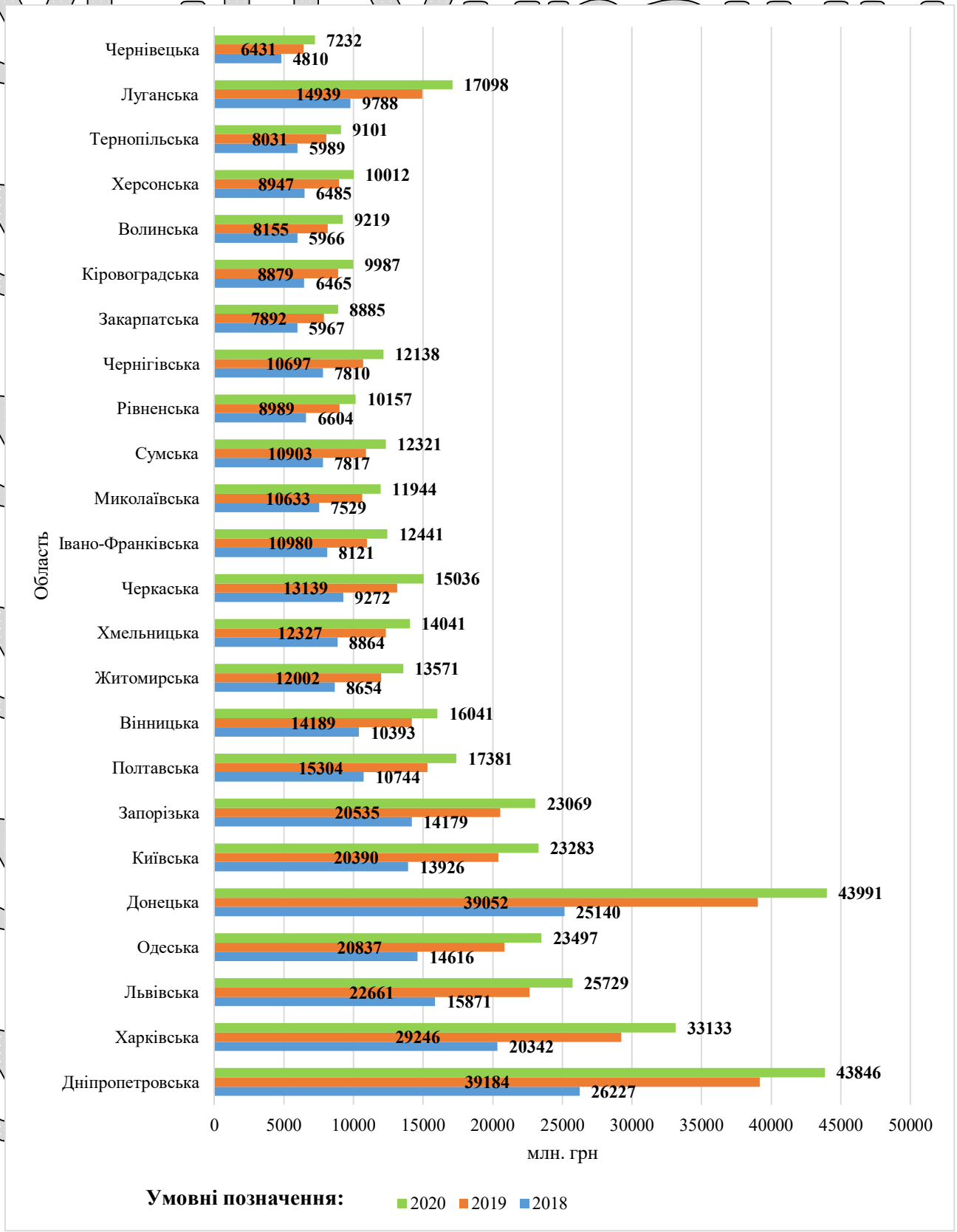

Рис. Динаміка видатків на пенсійні виплати солідарної системи по областях у 2018-2020 рр., млн. грн

Джерело: [26; 27; 28].

Додаток Б.28

Штрафні санкції, які застосовуються до платника єдиного внеску

ВИД ПОРУШЕННЯ	РОЗМІР ШТРАФУ
Закон про ЄСВ	
Ухилення від взяття на облік або несвоєчасне подання заяви про взяття на облік платниками єдиного внеску, на яких не поширюється дія закону про держреєстрацію	10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Несплата (неперерахування) або несвоєчасна сплата (несвоєчасне перерахування) єдиного внеску	20% своєчасно не сплачених сум. На суму недоїмки нараховується пеня із розрахунку 0,1% суми недоплати за кожний день прострочення платежу
донарахування органом доходів і зборів або платником своєчасно не нарахованого єдиного внеску	10% такої суми за кожний повний або неповний звітний період, за який її донараховане, але не більш як 50% суми донарахованого єдиного внеску
Неналежне ведення бухгалтерської документації, на підставі якої нараховується єдиний внесок	від 8 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів Громадян
Несплата, неповна сплата або несвоєчасна сплата суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів)	10% таких несплачених або несвоєчасно сплачених сум
Неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності	10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за кожне таке порушення 60 неоподатковуваних мінімумів за повторне порушення (протягом року)
Кодекс про адміністративні правопорушення	
Порушення порядку нарахування єдиного внеску, неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності щодо єдиного внеску або подання недостовірних відомостей, що використовуються в Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування, іншої звітності, та відомостей, передбачених законом про ЄСВ	від 20 до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне із правопорушень	від 30 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Несплата або несвоєчасна сплата єдиного внеску, у тому числі авансових платежів, у сумі, що не перевищує 300 Неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Несплата або несвоєчасна сплата єдиного внеску, у тому числі авансових платежів, у сумі більше 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
за повторне за рік вчинення таких дій	від 100 до 300 неоподаткованих мінімумів доходів громадян

Продовження дод. Б.28

Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати єдиного внеску	
Кримінальний кодекс	
Умисне ухилення від сплати єдиного внеску, вчинену службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або особою, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана його сплачувати, якщо таке діяння призвело до фактичного ненадходження коштів н значних розмірах	від 500 до 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років
Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження коштів у великих розмірах	від 1500 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років
Вищезазначені діяння, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати єдиного внеску, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження коштів в особливо великих розмірах	від 10 000 до 25 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна
Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частинами першою або другою ст. 212і Кримінального кодексу, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила єдиний внесок, а також відшкодувала шкоду (штрафні санкції, пеня)	

Джерело: [41; 44; 98].

НУБіП України
НУБіП України
НУБіП України

Додаток В.1

Рис. Принципи контролю

Джерело: [105].

НУБіП України